

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ASİMİLASYON VE SOSYAL KONTROL

Sosyoloji Bilimine Giriş - II

ROBERT EZRA PARK
ERNEST W. BURGESS

Çeviren: Pinar Sayar Kızılcı

Sosyoloji

PİNHAN YAYINCILIK

Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215

Topkapı/Zeytinburnu İstanbul

Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74

www.pinhanyayincilik.com

info@pinhanyayincilik.com

Sertifika No: 20913

Kaynak metin: *Introduction to the Science of Sociology, "Assimilation" / "Social Control"*, The University of Chicago Press, 1921.

© Pinhan Yayıncılık, 2017

Türkçe çeviri © Pınar Sayar Kızılçalı, 2017

Birinci Basım: Ekim 2017

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever

Çeviri Editörü: Kasım Akbaş

Kapak Görseli: Hans Baluschek, *Bahnhofshalle* (1935)

Kapak Tasarımı: Mahmut Sever

Dizgi: Özlem Sümbül

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:

Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203

Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03

Sertifika No: 11931

Pinhan Yayıncılık: 144 Sosyoloji Dizisi: 8

ISBN: 978-605-9460-29-3

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metnin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturmaz.

**ASİMİLASYON
VE
SOSYAL KONTROL**

Sosyoloji Bilimine Giriş II

**Robert Ezra Park
Ernest Watson Burgess**

Çeviri: Pınar Sayar Kızılçalı

İçindekiler

I. Kısım Asimilasyon

I. Giriş	9
1. Genel Olarak Asimilasyon Kavramı	9
2. Asimilasyonun Sosyolojisi	10
3. Materyallerin Sınıflandırılması	12
II. Okuma Parçaları	17
A. Asimilasyonun Biyolojik Yönü	17
1. Asimilasyon ve Karışma	17
2. Asimilasyonun İçgüdüsel Temeli	19
B. Kültürlerin Çatışması ve Kaynaşması	23
1. Harmanlanmış Kültürlerin Analizi	23
2. Roma Kültürünün Galya'ya Yayılması	28
3. Kültürel Dillerin Rekabeti	32
4. Irkların Asimilasyonu	34
C. Bir Asimilasyon Sorunu Olarak Amerikalılaşma	41
1. Asimilasyon Olarak Amerikalılaşma	41
2. Katılımın Aracı ve Ürünü Olarak Dil	42
3. Asimilasyon ve Bireysel Farklılıkların Uzlaşması	45
III. Sorgulamalar ve Sorunlar	49
1. Asimilasyon ve Karışma	49
2. Kültürlerin Çatışması ve Kaynaşması	51
3. Göç ve Amerikalılaştırma	52
<i>Seçili Kaynakça</i>	<i>57</i>
<i>Yazılı Tema Konuları</i>	<i>66</i>
<i>Tartışma Soruları</i>	<i>67</i>

II. Kısım Sosyal Kontrol

I. Giriş	71
1. Sosyal Kontrol Kavramı	71
2. Okuma Parçalarının Sınıflandırılması.....	74
II. Okuma Parçaları	89
A. Sosyal Kontrolün Basit Biçimleri	89
1. Ahalinin ve Halkın Kontrolü.....	89
2. Törenselle Kontrol.....	95
3. Prestij	98
4. Güney Doğu Afrika'da Prestij ve Statü	102
5. Tabu	104
B. Kamuoyu	108
1. Mit	108
2. Bir Efsanenin Büyümesi	111
3. Ritüel, Mit ve Dogma.....	115
4. Kamuoyunun Niteliği.....	119
5. Kamuoyu ve Töreler	123
6. Haberler ve Sosyal Kontrol	128
7. Propagandanın Psikolojisi	132
C. Kurumlar	136
1. Kurumlar ve Töre	136
2. İctihadî Hukuk ile Yazılı Hukuk.....	139
3. Din ve Sosyal Kontrol.....	143
III. Sorgulamalar ve Sorunlar	145
1. Sosyal Kontrol ve İnsan Doğası.....	145
2. Sosyal Kontrolün Temel Biçimleri	146
3. Kamuoyu ve Sosyal Kontrol	147
4. Hukuki Kurumlar ve Kanun	148
<i>Seçili Kaynakça</i>	<i>153</i>
<i>Yazılı Tema Konuları.....</i>	<i>162</i>
<i>Tartışma Soruları</i>	<i>163</i>

I. Kısım

Asimilasyon

I. Giriş

1. Genel Olarak Asimilasyon Kavramı

Asimilasyon kavramı, popüler kullanımda şu ana dek tanımlandığı kadarıyla anlamını göç sorunuyla olan ilişkisinden alır. Daha somut ve tanıdık terimler; soyut tabirler olan “Amerikalılaştırma” ile “Amerikalılaştırmak”, “İngilizleştirmek”, “Almanlaştırmak” gibi fiillerdir. Tüm bu sözcüklerin amacı, bir toplumun ya da ülkenin kültürünün, vatandaş olarak kabul edilmiş bir kimseye aktarılmasına aracı olan süreci tanımlamaktır. Asimilasyon, negatif anlamıyla ise bir ulussuzlaştırma sürecidir ve kavram bu şekli Avrupa’da kazanmıştır.

Kültür meselesi ile ilgili olarak Avrupa ve Amerika arasındaki fark şudur: Avrupa’da milliyetler gibi küçük kültürel gruplar, imparatorluklar gibi daha büyük siyasi birimlerin sınırları içine zorla dâhil edilmiştir. Amerika’da ise sorun, eski ülkelerinin siyasi bağlarını terk eden ve bir yenisinin kültürünü yavaş yavaş edinen toplulukların iradi göçünden kaynaklanır. Her iki durumda da soruna neden olan; ortak kültürü olmayan bir toplulukta siyasi bir düzen oluşturma ve sürdürme çabasıdır. Güneyde, siyah ve beyazlardan oluşan bir köyde demokratik bir yönetim kurma sorunu ile zor kullanmadan uluslararası bir düzen oluşturma sorunu aslında aynı şeydir. Mevcut ahlaki ve siyasi düzenin nihai temelini hâlâ akrabalık ve kültür oluşturur. İkisinin de olmadığı yerde kast veya sınıf sistemine dayanmayan siyasi bir düzen oluşturmak en iyi ihtimalle problematiktir.

ABD’de popüler olarak algılandığı şekliyle asimilasyon, birkaç yıl önce Zangwill’in *The Melting Pot* [Eritme Potası]’taki çarpıcı benzetmesinde sembolik olarak ifade edildi.

William Jennings Bryan ise sürecin faydalı sonucuna olan inancını şu şekilde aktarmıştı: “Yunan, Latin, Slav, Kelt, Cermen ve Sakson muhteşemdi; ama bunların hepsinden daha muhteşem olanı, hepsinin erdemlerini bir araya toplayan ‘Amerikan’dır.”

Bu şekilde algılanan asimilasyon, doğal ve müdahale edilmeyen bir süreçtir ve “bırakınız olsun” anlayışı ile uyum içerisinde, hadi politika demeyelim ama bir pratiktir ve öyle görünüyor ki, haklı çıkmıştır. Asimilasyonun temposu, ABD’de diğer herhangi bir yerde olduğundan daha hızlı seyretmiştir.

Asimilasyonun bu “sihirli pota” kavramına yakın benzerlik gösteren teori ise “benzer-fikirlilik” teorisidir. Bu fikir biraz Profesör Giddings’in sosyoloji teorisinin ürünü, biraz da, benzerlikler ve homojenlik birlik ile özdeştir şeklindeki popüler kabulün sonucudur. Asimilasyon ideali; aynı şekilde hissetmek, düşünmek ve hareket etmek olarak anlaşılmıştır. Asimilasyon da toplumsallaşma da çağdaş sosyologlar tarafından bu terimlerle tanımlanmıştır.

Asimilasyonun ile Amerikalılaştırmanın bir diğer ve farklı algılanışı ise göçmenin geçmişte ve gelecekte kendi mizaç, kültür ve yaşam felsefesi ile Amerikan medeniyetine katkı sağlamasına dayanır. Bu düşünce, göçmenlerin kendilerinden kaynaklanmıştır ve onlarla yakın ilişki içindeki toplumsal yerleşkelerde yaşayan kişiler tarafından formüle edilip kullanılmıştır. Kültürel sürece giren unsurların çeşitliliğinin kabul edilmesi tabii ki nihai homojenlik beklentisi ile tutarsız değildir. Bu durum, asimilasyon sürecinin benzerliklerle olduğu kadar mutlaka farklılıklarla da ilgilendiği gerçeğine dikkat çekmektedir.

2. Asimilasyonun Sosyolojisi

İntibak, bir düzenlenme süreci olarak tanımlanmıştır. İntibak, çatışmayı azaltan veya ortadan kaldıran, rekabeti kontrol eden, toplumsal düzende farklı çıkarlara sahip kişiler ve gruplar için temel bir güvenlik düzeyi oluşturan

ve bu kişilerin çeşitli yaşam faaliyetlerini bir arada yürütebilmelerini sağlayan toplumsal ilişkiler ve tavırlar bütünüdür. Çatışma bileşeni olarak intibak, siyasi sürecin de değişmeyen amacıdır.

Asimilasyon, kişilerin ve grupların diğer kişi ve grupların anılarını, hislerini ve davranışlarını edinip, deneyim ve tarihlerini paylaşarak ortak bir kültürel yaşama dâhil oldukları iç içe geçme ve kaynaşma sürecidir. Bu gelenek paylaşımını ve ortak deneyimlere samimi katılımı ifade ettiği sürece asimilasyon, kültürel ve tarihi süreçte merkezi rol oynar.

İntibak ile asimilasyon arasındaki bu ayrım iki süreç arasındaki bazı önemli yapısal değişiklikleri toplumdaki rollerine referansla açıklar. Bir çatışmaya ya da yeni bir duruma intibak, hızla gerçekleşebilir. Asimilasyonun içerdiği daha hassas ve muğlâk değişimler ise aşamalı olarak gerçekleşir. İntibakta görülen değişiklikler sıklıkla sadece ani değil, devrim niteliğindedir de; tıpkı dönüşüm içindeki davranışların uğradığı başkalaşım gibi. Asimilasyon sürecindeki davranışların değişimi hem yavaştır, hem de uzun zaman içinde birikmeleri sonucu dikkate değer görülse de ölçülüdür. Mutasyon, intibakın sembolüyse; büyüme de asimilasyonun metaforudur. İntibakta, kişi ya da grup her zaman olmasa da genellikle durumun fazlasıyla farkındadır. Tıpkı savaşı sonlandıran barış antlaşmasında, endüstriyel bir tartışmanın çözümlenmesinde, kişinin sosyal dünyadaki yaşamının resmi gereklerine uyum sağlamasında olduğu gibi. Asimilasyonda ise süreç tipik olarak bilinçdışıdır; kişi, grubun ortak yaşantısıyla farkına bile varmadan bütünleşir. Bu bütünleşmeye yol açan olayları çok az algılar.

James, kişinin bazı olaylar karşısında davranışının nasıl değiştiğini, kadınların oy kullanma hakkı örneğinde olduğu gibi, bilinçli düşünme sonucu değil de bir dizi yeni tecrübeye, tefekkür edilmeksizin verilen tepkilerin sonucu olarak tanımladı. Ailenin ve oyun grubunun yakın ilişkile-

ri; dini ibadet törenlerine ve ulusal bayram kutlamalarına katılma gibi tüm bu eylemler göçmene ve yabancıya, yerli halka özgü anılar ve ortak hisler deposu aktarır. Bu anılar kültür hayatımızda özel ve kutsal olan her şeyin temelini oluşturmaktadır.

Toplumsal temas etkileşimi başlatırken, asimilasyon bunun nihai ve mükemmel ürünüdür. Toplumsal temasların doğası, süreçte belirleyici niteliktedir. Asimilasyon temasın birincil olduğu yani temasın dokunma ilişkisindeki gibi en özel ve derin olduğu aile çemberinde ve kendine özgü samimi gruplarda doğal olarak en hızlı haliyle gerçekleşir. İkincil temaslar, uyum kurmayı kolaylaştırır ancak asimilasyona çok da yardım etmez. Buradaki temaslar yüzeyseldir ve fazla mesafelidir.

Topluluk üyelerinin samimi ilişkiler kurabilmeleri için ortak bir dil vazgeçilmezdir. Bunun yokluğu asimilasyonun önünde üstesinden gelinemez bir engel oluşturur. “Her grubun kendine ait bir dili var” fenomeni ve onun kendine özgü “söylem evreni” ve kültürel sembolleri, iletişim ve asimilasyon arasındaki karşılıklı ilişkinin kanıtıdır.

İletişim, taklit ve telkin mekanizmaları aracılığıyla, grup üyelerinin davranış ve hislerinde yavaş ve bilinçdışı bir değişim yaratır. Bu şekilde elde edilen birlik, benzer fikirlik değildir; daha ziyade bir tecrübe ve yönelim birlikteliğidir ki, bir amaç ve eylem topluluğu tam da bunlardan oluşur.

3. Materyallerin Sınıflandırılması

Asimilasyon konusundaki materyaller üç başlık altında sınıflandırılabilir: (a) Asimilasyonun biyolojik yönü; (b) kültürlerin çatışması ve kaynaşması (c) Bir asimilasyon sorunu olarak Amerikalılaştırma. Çalışmalar, asimilasyonun doğasının analiziyle başlayıp; tarihsel olarak ortaya çıkan süreçleri, son olarak da Amerikalılaştırmadan kaynaklanan sorunları incelemeye geçmektedir.

a) Asimilasyonun Biyolojik Yönleri: Asimilasyon, ka-

nışmaktan farklı; ancak bununla yakından ilişkilidir. İrkların birleşmesi ve evlilikler yoluyla kaynaşmasıyla gerçekleşen karışma biyolojik bir süreçtir. Asimilasyon ise kültürlerin kaynaşmasıyla sınırlıdır. Melezleşme ya da ırkların birbirine karışması tarihsel ırklar arasında evrensel bir olgudur. Diğer bir deyişle birbiriyle kaynaşmayan ırk yoktur. Kültürel dönüşüm ya da bir toplumsal grubun diğerine kültürel unsurlarını iletmesi, her zaman, daha büyük ölçektedir ve melezleşmeden daha geniş bir alana yayılmıştır. Karışma, ırk özelliklerinin evlilik yoluyla geçişiyle sınırlı olduğu halde, asimilasyonu ve toplumsal mirasların çapraz çoğalmasını doğal olarak teşvik eder. "Karma" bir evliliğin çocuğu, iki ebeveynin de fiziksel ve mizaç özelliklerini almakla kalmaz, aile yaşantısından beslenen anne ve babanın tutumlarını, hislerini ve anılarını da edinir. Böylece ırkların karışması, asimilasyon için en uygun temel sosyal temas koşullarını teminat altına alır.

b) Kültürlerin Çatışması ve Kaynaşması: Etnologların kültürel dönüşüm olarak söz ettikleri, tarihsel olarak kültürlerin çatışmaları ve kaynaşmaları olarak ortaya çıkan kavramın incelenmesi bu alandaki olguların geniş yelpazesini gösterir.

(1) Sosyal temas hafif ve dolaylı olduğu haliyle bile, medeniyetin maddi unsurlarının bir kültürel gruptan diğerine aktarılması için yeterlidir. Uyarıcı maddeler ve ateşli silahlar, değerlerinin nesnel olarak sunulmasıyla, hızla yayıldı. Amerika'ya özgü patates, Afrika'nın çeşitli bölgelerine beyaz kâşiflerden önce nüfuz etti.

(2) İrkların ve uyrukların temasları, çatışmaları ve kaynaşmaları sırasında dillerde meydana gelen değişiklikler, asimilasyon sürecinin daha bütünlüklü bir tanımı için gerekli verileri sağlamaktadır. Yönetici grup, söylemini kitlelere hangi koşullar altında dayatır? Ya da bu grup nihayetinde halkın kaba diline teslim olur mu? Modern dönemlerde yazılı basın, kitap ve gazete, dilin düzeltilmesi işlevi gördü. Basın, ulusal hareketlerle de bağlantılı olarak, daha

önceki dönemlerde neredeyse imkânsız olabilecek düzeyde bir dil uyanışı sağladı.

Dile kültürel aktarım aracı olarak yapılan vurgu sağlam bir ilkeye dayanır. Özellikle konuşulan bir dilin deyimleri bir halkın tarihi deneyimini neredeyse tarihin kendisinden bile daha doğru yansıtacaktır. Tarihte halkların birleşmelerinin temeli ırk kaynaklı değil dil kaynaklıdır. Bu gerçeğin önemli örneklerinden biri Latin halklarıdır. Bu bağlamda Filipin Adaları'nda hâlâ yaşanmakta olan tecrübe önemlidir. Bu adaların ulusal ve kültürel gelişimi yerel mizaçla, İspanyol söylemi ve geleneğiyle ya da İngiliz diliyle ve Amerikan okul sistemiyle ne ölçüde belirlenecektir?

(3) Rivers, Melanezya ve Hawaii kültürleri üzerine yaptığı çalışmada, sosyal yapının temel öğelerinin sürekliliği karşısında büyülenmişti. Teknikte, dil ve dinde meydana gelen derin dönüşüme rağmen ailenin ve sosyal yaşantının temel dokusu pratikte değişime uğramadan kaldı. Açıkça görülüyor ki yabancı bir toplumun pek çok maddi aygıtı ve resmi ifadeleri yerli kültürde kayda değer değişim yaratmadan benimsenebilir.

Bununla birlikte çağdaş bilimin ve endüstriyel örgütlenmenin sosyal yapılanmada geniş kapsamlı değişimlere neden olup olmayacağı sorusu ortaya çıkabilir. Japonya'daki ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler bu soruya ışık tutacaktır. Devrim niteliğinde sosyal değişimler gerçekte meydana gelse bile bunların kültürel dönüşümün etkisinden ziyade yeni ekonomik sistemin getirisi olabileceği sonucuna varılabilir.

(4) Asimilasyonun hızı ve bütünlüğü, doğrudan doğruya sosyal temasın yakınlığıyla bağlantılıdır. Köleliğin ve özellikle hane içi köleliğin, asimilasyonun teşvikinde, evlilik dışındaki en etkili araç oluşu şaşırtıcı bir paradokstur.

İlkel halkların, yabancıları ve haricileri kendi gruplarına kabul edişleri ve benimseyişleri törenseldir. Bu durumun önemi ancak genel olarak törenle ilgili daha yeterli bir çalışma yapıldığında anlaşılır.

c) Bir Asimilasyon Sorunu Olarak Amerikalılaştırma:

Amerikalılaştırma politikaları, programları ve yöntemleri ile ilgili değerlendirmeler ancak asimilasyon sosyolojisi ile ilişkili olarak bir anlam kazanır. Carnegie Corporation'un "Amerikalılaştırma Yöntemleri Araştırması" Amerikalılaştırmayı göçmenin yaşadığı toplumun yaşantısına katılması olarak tanımlar. Bu bakış açısına göre katılım, asimilasyonun hem aracı hem de amacıdır. Göçmenin hayatın herhangi bir alanında Amerikan yaşayışına katılması onu diğer alanlardaki katılımına da hazırlar. Göçmenin ve yabancıнын en çok ihtiyaç duyduğu şey katılım fırsatıdır. En önemli unsur da dildir. Buna ek olarak sahip olduğumuz kurumları kendi çıkarı ve güvenliği için nasıl kullanabileceğini bilmesi gerekir. Ancak katılımın gerçekleşebilmesi için, kendiliğinden ve akılcı olmalıdır yani uzun vadede göçmenin Amerika'daki yaşantısı zaten bildiği yaşantı ile ilişki içinde olmalıdır. Asimilasyon, eski anıların baskısıyla değil ancak bunların yeni yaşama sağladığı katkı sayesinde başarıya ulaşır. Avrupa'da bilinçli olarak uygulanan zora dayalı ulussuzlaştırma politikalarının başarısızlığı buna karşın ABD'de Amerikalılaştırmanın erken dönemdeki pasif aşamasında elde edilen büyük başarı bu bağlamda çağrıcı bir zıtlık taşır. Bu gösteriyor ki asimilasyon doğrudan sağlanamaz, ancak dolaylı olarak; katılımı sağlayan koşulların oluşturulmasıyla teşvik edilebilir.

Göçmenin geçmişteki anılarını silebilecek, hayatın kendisinden başka bir süreç söz konusu olamaz. Göçmenin sosyal hayatımıza dâhil oluşu, tam manasıyla, geçmişe değil aksine geleceğe yönelik bir faaliyettir. İkinci nesil göçmen, anılarımızın tümünü paylaşabilirken, ülke dışında doğmuş kişiden pratikte tek beklentimiz ideallerimize, dileklerimize ve ortak işlerimize katılımı olabilir.

II. Okuma Parçaları

A. Asimilasyonun Biyolojik Yönü

1. *Asimilasyon ve Karışma*¹

Tarih ve sosyal bilim yazarları, dikkatlerini sosyal asimilasyon gibi geniş bir konuya yöneltmeye yeni başlıyorlar. Önde gelen sosyologların ve tarihçilerin eserlerine bakıldığında, konunun hâlâ yeterince ilgi görmediği kolayca görülür. Sözcüğe nadir rastlanır; kullanıldığında ise yazarın zihninde belirgin bir tanım, istikrarlı bir fikir bulunmaz. Nitekim Giddings asimilasyonu bir yerde “karşılıklı uyum kurma” diye, bir başka yerde ise “benzer büyüme süreci” olarak tanımlar ve bir kez daha bize bunun Amerika Birleşik Devletleri toplumunda yabancıların Amerikalılar haline gelmesi süreci olduğunu söyler. M. Novicow’un da süreçle ilgili görüşleri tam olarak belirgin değildir; asimilasyonu bazen bir *süreç*, bazen bir *beceri* veya keza bir *sonuç* olarak görür. “Ulussuzlaştırma”yı “asimilasyon” ile eş kapsamlı olarak görür ve hükümetin, bir topluluğun bir kültürü terk ederek başka bir kültürü benimsemesi için aldığı önlemler bütünüünün ulussuzlaştırma olduğunu söyler. Devlet otoritesi tarafından ulussuzlaştırma beraberrinde belli oranda zorlamayı da getirir. Daima bir miktar şiddet de buna eşlik eder. Bununla birlikte sonraki cümlede “ulussuzlaştırma” bir ulusun başkasının içinde asimile olmasıyla gelen zorlayıcı olmayan *süreç* için de kullanılabilir denilir. M. Novicow, ayrıca asimilasyon becerisinden bahseder ve aynı devlet altında ister zora dayalı isterse

¹ Sarah E. Simons, “Social Assimilation,” *American Journal of Sociology*, VI (1901), 790-801’den uyarlanarak alınmıştır.

gönüllü olarak yaşayan ırklar arasındaki entelektüel mücadelelerin *sonucunun* her durumda asimilasyon olduğunu söyler. Burgess, meseleye dair daha dar bir yaklaşımla, asimile edici güçlerin işleyişini günümüzle sınırlandırır ve asimilasyonu modern siyasi birliğin ürünü olarak ele alır; “Modern zamanlarda egemen ırk önderliğindeki farklı ırkların politik birliği asimilasyona dönüşür.” der.

Bir açıdan asimilasyon, aktif ve pasif unsurları olan bir süreçtir; bir başka açıdan ise sonuçtur. Her iki yaklaşımda da asimilasyon, uzun süreli temasa bağlı olan bir süreç olarak değerlendirilir. İki ayrı ırkın üyeleri arasında, uzun süreli temasa ve gerekli fiziksel koşullara bağlı olarak ortaya çıkan benimseme ve uyum kurma süreci olarak da tanımlanabilir. Ortaya çıkan sonuç belli bir düzeyde grup homojenliğinin sağlanmasıdır. Mecazi olarak bu, halkların bir araya gelmesinin mekanik bir karışımdan kimyasal bir bileşiğe dönüşmesiyle ortaya çıkan süreçtir.

Asimilasyon süreci psikolojik değil daha çok biyolojik bir niteliğe sahiptir ve evlilik ile ortaya çıkan kan karışımından ziyade karakterin, düşüncelerin ve kurumların benzer gelişim göstermesi anlamına gelir. Asimilasyon sürecinin entelektüel sonuçları psikolojik sonuçlarından çok daha fazla kalıcıdır. Dolayısıyla bugün Fransa’da kanın 20’de 19’u (yüzde 95’i) yerli ırklara aitse de dil, doğrudan Romalıların Galya işgali esnasındaki dayatmalarıyla ortaya çıkmıştır. Irkların temaslarının öyle veya böyle sonucu olarak ortaya çıkan evlilik, asimilasyon sürecinde etkilidir ancak sadece ırkların karışımı asimilasyona neden olmaz. Dahası, asimilasyon -en azından kısmen- evlilik olmadan da mümkündür. Buna ilişkin örnek; ABD’nin siyahlarının ve yerlilerinin kısmi asimilasyonudur. Düşünürler, medeniyet unsuru olan evliliğe bir zamanlar atfedilen büyük önemden şüphe duymaya başlamıştır. Mayo-Smith: “Milliyet dediğimiz, kan birliği değil kurumların, sosyal alışkanlıkların ve peşinden gittiğimiz ideallerin birliğidir” der ve milliyet de asimilasyonun sonucudur.

2. Asimilasyonun İçgüdüsel Temeli¹

Hayvanlar için de pekâlâ kendini koruma, beslenme, cinsiyet kategorileri altında genelleştirilebilecek davranışlar ile bu şekilde sınıflandırılmayanlar söz konusudur. Kaplanların ve kedilerin davranışları basittir ve kolaylıkla anlaşılır; öte yandan köpeklerin bilinci, mizacı, yalnızlık korkusu, kaba bir efendiye kendini adama niteliği ya da arıların kovana kendilerini cömertçe adaması; hiçbir sofistike varlığın dördüncü güdünün yardımı olmadan asimile olamayacağı şeklindeki olguyu güçlendirir. Ancak biraz inceleme gösterecektir ki davranışları üç temel güdü çerçevesinde genellenemeyen hayvanlar sosyaldır. Öyleyse, eğer toplum halinde yaşamının diğer güdülere yakın bir biyolojik önemi olduğu gösterilebilirse, o zaman onun içinde davranış anomalileri ve insan davranışına dair karmaşıklıkların kaynağını bulmayı umabiliriz.

Sosyallik, çoklukla yüzeysel bir özellik, avantajlı da olsa değer görmeyen bir içgüdünün ismi olarak; elzem olmayan ya da türlerin kalıtsal mirasına derin nüfuz etmeyi hak etmeyen bir özellik olarak görülür. Bu durum; sosyalliğin ortaya çıkışına, onunla bağlantılı olduğu aşikâr, büyük fiziksel değişimlerin eşlik etmemesinden kaynaklanıyor olabilir.

Nereden kaynaklanırsa kaynaklansın sosyal alışkanlıkla ilgili bu yöntem yazarın görüşüdür, doğrulanmamıştır; bu da dişe dokunur sonuçların elde edilmesinin önündeki engeldir.

Arılar ve karıncalara odaklanan çalışmalar, sosyalliğin ne kadar temel önemde olabileceğini gösterir. Bu tür topluluklardaki bireyler, sürüden ayrı var olma konusunda tamamen -genellikle de fiziken- yetersizdir. Bu gerçek, karınca ve arılara oranla çok daha mesafeli ilişkilere sahip topluluklarda bile bireyin sosyal hayata ilk bakışta düşü-

¹ W. Trotter, "Herd Instinct," *Sociological Review*, I (1908), 231-42'den uyarlanarak alınmıştır.

nüldüğünden daha bağımlı olabileceği şüphesini ortaya çıkarır.

Sadece gecikmiş bir kazanım olarak düşünülmemesi gereken sosyalliğin öneminin çarpıcı kanıtlarından bir diğeri ise aklın sıra dışı özellikleriyle birlikte veya çevreye verilen çok karmaşık tepkilerle birlikte ortaya çıkışındaki dikkate değer tesadüftür. Köpek, at, maymun, fil ve insan; her birinin sosyal hayvanlar olmasını anlamsız bir kaza olarak değerlendirmek çok zordur. Arı ve karınca örnekleri belki de en heyecan verici örnekleri oluşturur. Burada toplum-sallığın sağladığı avantajların, en büyük yapısal farklılıklara bile ağır bastığı anlaşıyor. Böcek sinir sisteminin, adaptasyon gücünün karmaşıklığı konusunda daha üstün omurgalılarla yarışmasına imkân veren, çoğu zaman salt alışkanlık olarak değerlendirilen bir durumla karşılaşırsınız.

Biyolojik bakış açısına göre sosyalliğin insanın temel ve birincil özelliklerinden olması ihtimali dikkate değerdir. Sosyalliğin, çeşitliliğin avantajlarını artırma etkisine sahip olacağı öngörülebilir. Hemen olumlu görünmeyen, standarttan büyük ölçüde sapan, bireye bile hoş görünmeyen türlere, bu yolla bir yaşama şansı verilebilir. İnsanın gelişimi, doğal seleksiyonun temel işleyişine maruz kalan münferit bireylerden doğar, buna karşın bununla bağdaşmayan birçok özellik gösterir. Dik duruş, çene ve kasların azalması, koku ve işitme keskinliğinde azalma gibi ciddi değişimler -türün hayatta kalması halinde- ya telafi edici biçimde gelişen zekâ ile neredeyse fark edilemeyecek kadar hassas, zarif bir uyum gerektirir ya da bir çeşit mükemmel olmayan, içinde çeşitlenen bireylerin doğal seleksiyonun etkisinden korunabilecekleri koruyucu kuşatmanın varlığını gerektirir. Böyle bir mekanizmanın varlığı; bireyde kaybolan fiziksel gücü doğal seleksiyonun hâlâ değişmeksizin işleyen daha büyük bir düzenin varlığı ile telafi edecektir.

Sürülerin temel özeliği homojenliktir. Sosyal alışkanlığın en büyük avantajının, çok sayıdaki kişinin tek vücut olarak

hareket etmesini sağlamak olduğu açıktır. Sürülerde av peşindeki sosyal hayvanın gücü ve saldırısı birdenbire avlanılan hayvandan daha çok artar ve koruyucu toplumculukta yeni birimin tehlikeler karşısındaki hassasiyeti sürünün her bir bireysel üyesininkinden fazladır.

Homojenliğin bu avantajlarını korumak için sürü üyelerinin arkadaşlarının davranışlarına hassasiyet göstermeleri gerektiği açıktır. Bireyin yalnızlaştırılmasının anlamı olmayacaktır; bireyin sürü üyesi olarak en güçlü dürtüleri iletme yetkinliği olacaktır. Sürünün, komşusunu takip etme ve takip edilme eğilimindeki her üyesi, bir anlamda liderlik yetisine sahiptir ancak büyük ölçüde normal davranıştan ayrılan hiçbir rehberlik takip edilmeyecektir. Bir lider yalnızca normal olana yakınlığı ile takip edilir. Eğer bir önder çok öne geçerse, yani sürüye dâhil olmayı bırakırsa mutlaka görmezden gelinecektir.

Özgün davranış yani sürünün çağrısına direnç, doğal seleksiyonla bastırılır; sürünün dürtülerini takip etmeyen kurt aç kalır. Sürüye katılmayan koyunlar yenilir.

Birey, sadece sürüden gelen dürtülere tepki vermekle kalmaz aynı zamanda sürüye doğal ortamıymış gibi davranır. İçeride olmak ve her zaman sürünün içinde kalmak dürtüsü en güçlü içgüdüsel ağırlığa sahip olacaktır. Onu diğerlerinden farklı kılacak herhangi bir şey algılanır olduğu anda bireyin direnciyle karşılaşacaktır.

Şu ana kadar sürü hayvanını nesnel olarak inceledik. Şimdi bu dürtülerin zihinsel yönlerini tahmin etmeye çalışalım. İçgüdüsel yeteneklere sahip, aynı zamanda bilinçli bir tür düşünelim ve bu fenomenlerin hangi biçimler altında onun zihninde oluşacağını kendimize soralım. Her şeyden önce sürü hissiyatından gelen dürtülerin içgüdü değeriyle zihne gireceği çok açıktır. Bunlar kendini “kendilerinden başka kanıtı ihtiyaç duymayan mükemmel türde bir *a priori* sentez” olarak gösterecektir. Bununla birlikte, unutmamak gerekir ki, bu özelliği her seferinde aynı eylemlerde göstermeyecek, içgüdüsel inancın yapısı ne olur-

sa olsun herhangi bir fikre verebilecekleri bu mühim ayırıcı özelliği göstererek onu 'a priori bir sentez' haline getireceklerdir. Böylece incelenmesi mantıksız olan eylemlerin, içgüdünün bütün heyecanını taşıyan ve içgüdüsel davranışın tüm özelliklerini gösteren belli içgüdülerin sonucu olduğunu bulmayı umacağız.

Sosyalliğin sonuçlarını zihinsel terimlere çevirirken rahatlıkla en basit olandan başlayabiliriz. Bilinç sahibi birey, arkadaşlarının varlığında ne olduğu anlaşılamayan bir huzur hissedecek; eksikliklerinde ise huzursuzluk duygusu yaşayacaktır. Yalnızlığın iyi olmadığı duygusu netleşecektir. Yalnızlık, zihinle aşılamayacak gerçek bir dehşet unsuru olacaktır.

Keza, bazı koşullar sürünün varlığı ya da yokluğuyla ikincil olarak ilişkilendirilecektir. Örneğin sıcak ve soğuk hislerini ele alalım. Soğukluk, topluluk halindeki hayvanlarda birbirlerine yakın durmak suretiyle bertaraf ve uzaklaşmak suretiyle ise tecrübe edilir. Böylece zihinde ayrılma/uzaklaşma ile bağlantılı olur ve hepsi birlikte makul olmayan zararlı bir birliktelik kazanır. Benzer şekilde sıcaklık hissi güvenlik ve fayda hisleri ile bağdaşır.

Aynı eğilimin homojenliğe yönelik olanının daha karmaşık tezahürü, sürüyle fikir olarak özdeşleşme arzusunda görülür. Burada, insan türünün sınıflara ayırmaya yönelik engellenemez dürtüsünün biyolojik açıklamasını buluruz. Her birimiz fikirlerimizde ve davranışlarımızda giyim, eğlence, din ve siyaset bağlamında bir sınıfın ya da sürünün içindeki bir sürünün desteğini almak zorunda kalırız. Fikirleri veya davranışları en alışılmadık olan, kesin olarak bir sınıfın onayını alarak desteklenir. (Bu sınıfın küçüklüğü açıkça görünen alışılmadıklığından; değeri ise genel kanıyı çürüten gücünden kaynaklanır). Üstelik sürüden farklılığı vurgulayan her şey çirkindir. Bireyin zihninde alışılmamışa karşı eylem ve düşünce bağlamında incelenebilir bir hoşnutsuzluk olacaktır. Bu hoşnutsuzluk; bir dereceye kadar tanımlayabileceğimiz değişen koşullara göre

“yanlış”, “çarpık”, “aptalca”, “istenmeyen”, ya da “kötü şekilde” dir.

Görece daha basit belirtiler şüpheli olma, utangaçlık ve korku hali gibi hoşnutsuzluk duygularıyla kendini gösterir. Bununla birlikte sürü hayvanının zihin yapısına en çok etki eden şey sürünün davranışına olan hassasiyetidir. Bu hassasiyet Sidis’in açıkça gördüğü gibi sürü hayvanının ve insanın telkine açıklığıyla bağlantılıdır. Bu da, yalnızca sürüden gelen telkinleri kabul edilebilir kılmaktır. Bu telkine açıklığın genellenemeyeceğini belirtmek önemlidir ve içgüdüsel davranış tarafından kabul edilebilir olarak görülen yalnızca sürünün telkinleridir.

B. Kùltürlerin Çatışması ve Kaynaşması

1. Harmanlanmış Kùltürlerin Analizi¹

Bir kùltürün analizinde araştırmacının karşılaşacağı zorluklardan biri; neyin sadece temas ve neyin karışım sonucunda ortaya çıktığını ayırt etmektir. Karışım; savaş tarzı işgal veya barışçıl iskân örneklerindeki gibi bir halkın diğeri ile kalıcı şekilde karışması şeklinde olabilir. Var olan kùltürlerin analizine yönelik girişimlerin bugüne kadarki temel zayıflığı, başlangıç noktalarını materyallerin araştırılması olarak belirlemeleridir. Bunun sebebi ise açıktır. Herkesin toplayabileceği materyaller, uzmanlar tarafından öylesine araştırmalara konu edilmiştir. Materyallerin dağılımı ve üretilmesinin tekniği hakkındaki bilgimiz daha az maddi olan unsurlara yönelik bilgimizi aşmıştır. Şuna dikkat çekmek isterim ki; basit temasın ve halkların karışımının sonuçlarının ayrımını yapmakta, kùltürü oluşturan unsurlar içinde en az güvenilir olanı maddi nesnelerdir. Dolayısıyla Melanezya’da maddi nesnelerin ve süreçlerin, insanların karışımı ve kùltürün diğeri özellikleri üzerinde

¹ W. H. R. Rivers, "The Ethnological Analysis of Culture," Nature, LXXXVII (1911), 358-60’tan alınmıştır.

etkisi olmaksızın yalnızca temas yoluyla yayılabileceğine dair çok açık kanıtlara sahibiz. Bir kültür topluluğunun ortaya çıkışında, maddi nesnelerin paylaşımı son derece önemli iken, temas noktalarını belirlemek ve kültürlerin karışımı ile ilgili detayları doldurmak da aynı derecede önemlidir. Ancak etnolojik kültür analizinin somut temeli olmasını umduğumuz bu unsur, “insanların fiili karışımı” söz konusu olduğunda yetersiz bir yol göstericidir. Büyüdünsel kurumların değeri söz konusu olduğunda da çok sağlam sayılmazlar. Keza, Melanezya’da bütün bir inancın bir halktan diğerine gerçek bir insanlararası karışma olmaksızın geçebileceğine şüphe yoktur. Bu tür dini kurumların bir halktan diğerine maddi objeler kadar kolay geçebildiğini ima etmek istemiyorum. Belirtmek istediğim şu; eğer varsa bile insan karışımıyla ya da kültürün daha derin ve temel öğeleriyle geçebildiğine dair çok az delil vardır. Çok daha önemlisi ise dildir: Bir halk, diğerini ziyaret ederken ya da diğerinin içine yerleşirken ortaya çıkan fiili koşulları düşünecek olursanız, bu büyük önem ortaya çıkar. Melanezyalıların bir kısmının bir Polinezya adasını ziyaret ettiğini düşünelim. Birkaç hafta orada kalsınlar ve sonra eve dönsünler (Tabii burada kurgusal bir şeyden bahsetmiyorum, gerçekten olan bir şeyden bahsediyorum). Ziyaretçilerin yanlarına hint biberi karışımını almış olabileceklerini anlayabiliriz, bu sayede hint biberi çiğneme geleneğini yeni bir memlekete taşıyabilirler. Burunlarına ve göğüslerine taktıkları süsleri tanıtmalarını da anlayabiliriz. Anlattıkları masallar hatırlanacak, yaptıkları danslar taklit edilecektir. Bir kaç Melanezya sözcüğü de Polinezya Adalarının diline geçebilir, özellikle yabancıların tanıttığı nesnelerin ya da süreçlerin isimleri. Ancak yabancıların bu kadar kısa bir ziyarette kelime haznesinde önemli değişiklik yaratması ve dahası dilin yapısını değiştirmesi inanılmazdır. Bu tür değişimler hiçbir zaman yalnızca temas ya da yalnızca geçici yerleşmenin sonucu olamaz; aksine her zaman halkların ve kültürlerin harmanlanmasına çok daha

derinden yerleşmiş, çok temel bir sürecin sonucu olmalıdır.

Muhtemelen çok az kişi bu durumu kabul etmekte tereddüt gösterecektir; ancak gelecek önermemin daha fazla şüphe ile karşılaşacağını; yine de evrensel anlamda olmasa da büyük ölçüde doğru olduğunu düşünüyorum. Bu önerme şudur: Sosyal yapı yani toplumun çerçevesi temel olarak hâlâ daha önemlidir ve halkların yakın karışması haricinde kolay kolay değişmez. Bu nedenle kültür analizi sürecinin dayandığı sağlam yapıyı meydana getirir. Bu önermenin gerçekliğini kısa bir açıklamayla kanıtlamayı tabii ki ummuyorum, sadece dikkatinizi bir dizi kanıt çekmeye çalışıyorum.

Şu anda bir uygulamalı ders olarak karşımızda kendi halkımızın dünya yüzeyine yayılması var ve böylece dış etmenlerin farklı kültür unsurları üzerindeki etkisini çalışabiliyoruz. Buradan şunu çıkartıyoruz; yalnızca temas, maddi kültür sürecine yoğun bir aktarım sağlıyor. Kıyıda geçen, limana bile yanaşmayan bir gemi bile demiri aktarıyorsa; Avrupa silahları beyaz adamı hiç görmemiş halklar tarafından kullanılabilir. Keza misyonerler, İngilizce tek bir sözcük bile konuşamadıkları gibi, kendi dilleri haricinde başka hiçbir dil bilmeyen, sadece yeni karşılaştıkları Hristiyanlıkla ilgili fikir ve nesneleri belirtmeye yarayan Avrupalı sözcükleri kullanabilen insanlar arasında Hristiyanlığı yayabilir. Dilin kolayca nasıl etkileneceğine dair kanıtlar vardır ve bu da günümüzde böyle bir değişikliğin gerçekleştiği bir mekanizmayı akla getirmektedir. İngilizce, bir *lingua franca* olarak kullanılmasıyla artık Pasifik'in ve dünyanın diğer bölgelerinin dili olmaya başlıyor. Bu *lingua franca* farklı diller konuşan yerlilerin sadece Avrupalılarla değil birbirleriyle de ilişki kurmalarını sağlıyor ve inanıyorum ki geçmişte de mekanizma bu şekildeydi. Örneğin; bizim Melanezya dil yapısına giriş dediğimiz şey, büyük dil çeşitliliği olan bir bölgeye yerleşen göçmen bir halkın dilinin *lingua franca* olarak kullanılmasından ve

böylece zamanla tüm halkların dilinin temelini oluşturmaktan geliyor.

Artık sosyal yapıya bakabiliriz. Avrupalıların, misyoner ya da tüccar olarak muhtemelen elli ya da yüz yıldır yerleştikleri Okyanusya Adalarında insanlar Avrupa giysileri giyer, Avrupa süslemeleri kullanır, Avrupa eşyaları, hatta savaştıkları zaman Avrupa silahları kullanırlar. Yerlilerin bir Avrupa dininin pratiklerini ve inancını yerine getirdiklerini görüyoruz; kendi aralarında bile çoğunlukla Avrupa dili konuştuklarını gözlemliyoruz, yine de araştırmalar sosyal yapılarının büyük kısmının yerli kaldığını ve hem genel biçim olarak hem de küçük detaylara inildiğinde etkilenmediğini gösteriyor. Dış etki, tüm maddi kültürü süpürüyor; böylece yerli kökenin nesneleri sadece turistlere satmak için üretiliyor. Eskinin yerine yeni bir din ikame ediyor. Her türlü ahlâkiliği olmasa da eskinin izini taşıyan her çeşit materyal yapıyı yok ediyor. Eski dili büyük değişime ve dejenerasyona uğrattıyor. Yine de sosyal yapı dokunulmadan kalabiliyor. Bunun sebepleri açıktır. Halkın en temel sosyal yapısı yüzeyin o kadar derininde yer alır ki; gerçek anlamıyla halkın hayatının tamamının temelini oluşturur. Bu temel sosyal yapı açıkça görünmez ancak sabırla ve gayretle incelemeye ulaşılabilir. Bazı spesifik örnekler vereceğim: Avrupalıların yüz yıldan uzun süredir yerleşik olduğu bazı Pasifik adalarında en önemli sosyal konumlardan birini babanın kız kardeşi oluşturur. Bu adaların yerlilerinden herhangi birine hayat hikâyesini belirleyen en önemli kişinin kim olduğunu soracak olsanız, babamın kız kardeşi der. Yine de bu akrabanın sosyal yapıdaki yeri kesinlikle kayıt altına alınmamıştır ve bence bu adalardaki Avrupalı yerleşimciler tarafından hiç fark edilmemiştir. Avrupalılar Fiji’de bir yüzyıldan uzun süredir yerleşikler; ancak nihayet bu yaz şu an orada çalışan A. M. Hocart’tan işleyen bir sosyal kurum olarak toplumun ikili organizasyonu diye bilinen şeyin açık kanıtının bulunduğunu duydum. Sosyal yapının böylesine görünür bir

gerçeğini ancak üç yıl önce yaptığım bir ziyarette kavraya-bildim, zira tamamen kendi gözlemlerime dayanıyordu.

Son olarak, sosyal yapının kalıcılığının en çarpıcı örneği ile Hawaii Adaları'nda karşılaştım. Orada orijinal yerli kültür enkaz haline gelmiştir. Şu ana kadar maddi nesneler söz konusu olduğunda insanlar bizim gibidir; eski din yok olsa da geriye az da olsa büyü kalmıştır. İnsanların sayısı azalmış, siyasi koşullar ise son derece değişmiştir. Sosyal yapı, gereklilik olarak büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Yine de unsurlarından birinin, temelin en derin katmanını oluşturduğunu düşündüğüm unsurun, sosyal yapının temel taşı olan "ilişkiler sistemi"nin hâlâ bozulmadan işlediğini tespit ettim. Sistemin, şu anda kullanıldığı haliyle tam olarak ne olduğunu gözlemledim ve bunun 40 yıl önce Morgan ve Hyde'ın kaydettiğiyle aynı olduğunu gördüm. Sistemin halkın kendine özgü zihni dünyasıyla iç içe geçmiş olduğuna dair kanıtlar elde ettim.

Sosyal yapı bu esaslı ve sağlam niteliğini ancak o zaman kazanır. Eğer sosyal yapı değişmesi en zor olan, sadece halkların karışımı veya köklü siyasi değişimler sonucunda değişebilen unsur ise şu sonucu çıkarabiliriz: Kültürü analiz etmeye sosyal yapı ile başlamalıyız ve kültür topluluğunun, ne oranda halkların karışmasına, ne oranda salt temasa ya da geçici yerleşmeye dayandığını tespit etmeye de yine sosyal yapı ile başlamalıyız.

Öne sürdüğüm değerlendirmeler kanımca hâlâ derin öneme sahipler. Sosyal kurumlar görece bu denli kalıcı, bu denli köklü ve halkın duygularıyla, içgüdüleriyle çok yakından örülmüş olsalardı yine de bir ölçüye kadar kademeli olarak değişim gösterirlerdi. Bu değişimin incelenmesi bize bir kültürde neyin erken neyin geç olduğunun kesin ölçütünü vermez miydi ve kültürün analiz edilmesi için bir rehber oluşturmaz mıydı? Erken ve geç'in bu ölçütü analizimiz sonucu elde ettiğimiz kültürel unsurları zamana göre sıralamamız halinde gerekli olacaktır. Ve sadece coğrafi dağılımın bu amaç için yeterli temeli oluşturacağı

da şüphelidir. Hatırlatmalıyım ki Melanezya kültürünün karmaşıklığı zihnimde öne çıkmadan önce Melanezya toplumunun gelişim rotasını çizmekte başarıya ulaşmıştım. Ve kültürün karmaşıklığı saptandıktan sonra bu planda temel önemdeki herhangi bir şeyi değiştirme gerekliliği duymadım. Dolayısıyla kültürlerin etnolojik analizi, herhangi bir genel evrimsel kuram için gerekli bir hazırlık oluştururken, kültürün bir unsurunun göreceli olarak çok yüksek derecede sürekliliği vardır ve bu da gelişim seyri- nin, bir yapının incelenmesini mümkün kılan farklı unsurların zamansal sıralamasına dair bir yol gösterici olmasıdır.

Sosyal yapının gelişimi bu şekilde analiz sürecine yardımcı olacak bir kılavuz olarak alınırsa, bir döngü içerisinde tartışmanın tehlikesinin doğurabileceği oldukça karmaşık bir mantıksal süreç işin içine girer. Eğer kültürün analizi antropologun asli görevi olacaksa, bilimin yerel yöntemleri bugüne kadarki muğlâklığın da ötesine geçen bir karmaşaya ulaşacaktır. Bence genelde ulaşılabilecek tek mantıksal süreç, olguların yerleştirilebileceği varsayımsal çalışma şemalarının oluşturulmasıdır ve bu şemaların test edilmesi kendi kendileriyle uyum yetisi ya da genel olarak belirttiğimiz şekliyle bilgimiz dahilindeki yeni olguları 'açıklamaları' çerçevesinde mümkün olacaktır.

2. Roma Kültürünün Galya'ya Yayılması¹

Romalıların Galya'yı fethetmesi kısmen silahların başarıydı, ancak daha çok Roma diplomasisinin ve kolonyal idare dehasının zaferiydi. Galya'daki Roma iktidarının merkezinde büyük kentler ve tahkim edilmiş kaleler yer alıyordu. Burada Roma kanunları ve kuralları yürürlüğe kondu, fethedilen kabileler vergiye bağlandı. Mahkemeler kuruldu ve adalet tatbik edildi. Roma fethettiği toprakları

¹ John H. Cornyn, "French Language," *Encyclopedia Americana*, XI (1919), 64-47'dan alınmıştır.

Latinleştirebilmek için çaba harcadı. Büyük şehirlerin sakinlerini adım adım Latin dilini kullanmaya zorladı. Bu zorlama diplomatik, ancak etkili bir şekilde yapıldı. Sezar döneminde bile, hukukun uygulanması, düzenlemelerin yapılması, idari görevlerin icrası, adaletin uygulanması ve dini kurumların işleminde kullanılan tek aygıt Latince idi. Romalılarla yapılacak alışveriş ve ticaret; sanat ve edebiyat; tiyatro ve girilecek sosyal ilişkiler için tek aygıt yine Latinceydi. Her şeyden önce Latince, Roma yönetiminde mevki sahibi olabilmenin tek yoluydu. Galya'daki Romalı yetkililer, Latin dilinin iyi kullanılmasını ve Roma kültürünün benimsenmesini cesaretlendiriyor ve ödüllendiriyorlardı. Roma idaresinin bu iyi tasarlanmış politikası sayesinde Galya'nın yerlileri Sezar döneminde bile önemli memuriyetlere atandılar. Galyalı-Romalı mevki sahiplerinin sayısı hızla artı ve bu durum yerel halkların Latin dilini daha iyi öğrenmelerine fayda sağladı. Bunun dışında da Galyalıları fatihlerinin kültürünü edinmeleri için büyük teşvik sağlandı. Başkent Roma'da da istihdam, siyasi yönetim ve şeref kazanmanın yolu buydu. Son derece diplomatik şekilde uygulanan bu baskı altında Latin dilinin, dilbilgisinin, edebiyatının ve hitabetinin çalışılması; Romalı tüccarlarla, tacirlerle, öğretmen, filozof, avukat, sanatçı, heykeltıraş ve başka mevkilere gelmek isteyen kişilerle dolu Galya kentleri arasında bir tutku haline geldi. Latince, hayatın her alanında başarının dili oldu. Yerel Galyalıları, Roma'da ve hatta Galya dışındaki kolonilerde tüccar prenlere, avukatlara, askerlere, yerel hükümdarlara ve güçlü siyasi karakterlerin gözdelelerine dönüştü. Galya'nın yerlileri dahi bu topraklardaki en yüksek mevkilere ulaşıldılar; Senato üyesi oldular. En önemli Roma İmparatorlarından biri, aslında Galyalıydı. Roma'nın siyasi tercihleri, Latin dilinin Galya kentlerine dayatılmasını kolaylaştırdı. Bu politikanın başarısı için tek ihtiyaç duyulan şey zamandı. Galya'nın kalabalık kentlerinde faydaları ve itibarları konusunda birbiriyle yarışan okullar, Roma'nın en ünlü

kurumları olarak ortaya çıktı. Zengin Romalılar çocuklarını, gelecekte hükümette yer alabilecek; dolayısıyla siyasi veya benzeri ilişkiler kurmak isteyebilecekleri yerel gelenek ve yaşantılarını ilk elden öğrenme avantajı nedeniyle bu seçkin okullara gönderdiler. Yani tüm kentli Galyalılar, yönlerini Roma'ya çevirdiler ve "tüm yollar Roma'ya" çıktı.

Roma kültürü, ticaret ve alışveriş hevesi az olan yerellerin yaşadığı kırsal bölgelerde etkisini daha ağır ilerletti. Bunlar çok daha muhafazakâr olmalarının yanı sıra yerel kurumlara ve dillerine tutkuyla bağlıydılar. Kırsalda yaşayan Keltleri güçlü bir Druidical papaz grubu bir arada tuttu. Onların Roma kültürüne ve dinine karşı olmalarını sağladı. Ne var ki kırsal bölgelerde bile Latinler yavaş ancak emin adımlarla ilerlediler. Bu, *İmparator Claudius* (M.Ö 41-54) döneminde daha büyük önem kazanan Latin dilinin artan gücüne başvurulmaksızın, neredeyse tamamen doğal baskı yoluyla başarılmıştır. Lyon'da doğan ve Galya'da eğitim gören Claudius, İmparatorluğun tüm iş imkânlarını ve makamlarını Galyalılar için açtı. Çok sayıda kamu pozisyonunun oluşturulmasında, sadakat, dürüstlük ve beceri gerektiren işlerde Galya sakinlerini kullandı. Bunun karşılığında bu kişiler Galya'nın kırsal kesimlerinden sıklıkla işçi çektiler. Bu kişiler sonra Roma'da ya da diğer İtalyan kentlerinde ya da Galya'nın kalabalık merkezlerinde yaşadıkları sırada Latince bilgisi edindiler. Böylece zamanla bu ve diğer etkenler ile Galya'nın kırsal bölgelerinde bir çeşit *lingua franca* oluştu ve Kelt dili konuşan topluluklarla kent ve kasabaların sakinleri arasında bir iletişim aracı oluştu. Bu, tüm yan anlamlarından sıyrılmış ve kısaltmalar ile diğer modifikasyonlara maruz kalmış Latince sözcükler çerçevesinde oluştu. Ticarete, alışverişte, kentteki, kasabadaki, ülkedeki günlük yaşamda ve diğer aktivitelerde zaten kullanılan birçok yerli kelime bu çerçeveye uyum gösterdi. Böylece Latincenin etkisi kentlerde güçlendikçe, kırsal bölgelerde de büyük baskı yaratmayı sür-

dürdü. Bu baskı kısa sürede Latin kültürünün merkezlerine etki etmeye başladı. Galya'nın farklı bölgelerinde, hatta kentlerdeki eğitimsiz sınıfları, mükemmel olmayan, karakteri Galya'nın yerel dillerinden çok farklı olan bir Latince konuşmaya başladılar. Ancak genel olarak Latin dilini bozma eğilimi taşıyan kitlelere rağmen kentlerde dil bozulmaya karşı korunmaya çalışıldı. Genel olarak yerel dillerin kullanıldığı kırsal bölgelerde değişim gösteren Roma dilinin bozulması kaçınılmazdı. Köy ve kentlerdeki kitleler daha çok Latinleştikçe yerel dilleri pahasına ülkenin geniş bölgelerinde konuşulan bozuk Latince, halkın konuşması olarak yayıldı ve klasik Latinceyi ya da okullarda kullanılan Latinceyi tahtından etti. Bu bozuk Latince, ülkenin farklı bölgelerinde dilsel nedenlerle ya da diğer etkiler sonucu çeşitlilik gösterdikçe Galya'da çoğu hâlâ hayatta olan çok sayıda Roma diyalekti oluştu.

Hıristiyanlığın ortaya çıkışı ile kısa sürede Hıristiyan kilisesinin resmi dili olacak olan Latince çalışmaları için yeni bir heves uyandırdı. Rahipler, Latince, orta sınıflardan üst sınıflara varana kadar her yerde Latinceyi öğrettiler; ayrıca cemaati de Latince öğrenmeye teşvik ettiler. Görünüşte ülkenin resmi dili olarak Latincenin itibarını korumayı amaçlıyorlardı. Oysa aslında giderek cahil halkın dili haline getirerek Latincenin düşüşünü hızlandırdı. Kısa zaman içinde kırsal bölgelerin rahipleri kendi Roma dillerini konuşur oldular ve kalabalıklar arasında kitabi Latinceyi güçlendirme çabaları terk edildi. Roma İmparatorluğu'nun düşüşü Germen kabilelerini Galya'ya çektiği sırada Latincenin çeşitli Fransız lehçeleri çoktan şekillenmeye başlamıştı ve Roma diline yeni unsurlar eklenmişti. Bunun etkisi altında gevşek Latin yapılanması kayboldu. Artikeller ve edatlar, Latinceyi yapay mükemmellik seviyesine getiren sözcük sonuna gelen eklerin yerini aldı ve vurgusuz hecelerin topyekûn baskılaması Latin sözcükleri o kadar bozdu ki çoğu zaman zar zor tanınabilir hale geldiler. Ünlü seslerin değiştirilmesi, Galya'daki Romanik lehçeleri taklit eden

Latince sözcüklerin değişimini hızlandırdı; kitlelerin eğlence ve meslek yaşamlarında kullandıkları Keltçe ve diğer yerel sözcükler konuşma dilinin klasik Latineden ayrışmasına yardımcı oldu. Roma işgalinin ilk yüz yıllarının *lingua franca'sı* her yere ulaşmış ve halkın popüler dili olmuşken; Keltçe konuşulan bir dil olarak kentlerden neredeyse tamamen kaybolmuştu, hata kırsal bölgelerde bile göz ardı edilmeye başlanmıştı.

3. Kültürel Dillerin Rekabeti¹

Bir süre önce bir daktilo firması Arapça karakterleri olan bir makineyi tanıtırken Arap alfabesinin diğer alfabelerden çok daha fazla kişi tarafından kullanıldığı açıklamasını yaptı. Bir Semitik diller profesörüne soruldu: "Bu nasıl büyük bir yalandır?" Cevabı ise: "Bu doğru" oldu.

Bir anlamda bu doğru; sakinlerinin Arap alfabesi kullandığı ülkelerin toplam nüfusu Latin alfabesi ve çeşitlerini kullananlardan ya da Çin karakterleri (tabii ki bir alfabe olmayan) kullananlardan ya da Rus alfabesi kullananlardan küçük bir farkla daha fazladır. Bununla birlikte esas soru kaç kişinin aslında herhangi bir alfabeyi veya yazı sistemini kullanabildiğidir. Arapça bunların dördü içinde en düşük seviyede durur.

Bir dilin edebi araç olarak görelî önemi meselesi kaç kişinin onu okumak istediği meselesidir. Bunun iki kategorisi vardır; bu dili konuşma dili olarak benimseyenler ve ana dillerinin yanında öğrenenler. İkincisi rakamlarının oranına göre daha büyük önemdedir: Bir yabancı dil öğrenecek kadar eğitim alan bir kişinin bu dili kullanacağı neredeyse kesindir. Öteki taraftan ilk kategori içinde okumayı bilenlerinin sayısı gerçekten çok azdır. Bu kapsamda sayılanlar birini konuşurken dinlediklerinde ne kadar anlıyorsa basılı bir sayfayı okuduklarında da kolayca bilgi alabilen-

¹ E. H. Babbitt, "The Geography of the Great Languages," *World's Work*, XV (1907-8), 9903-7'den uyarlanarak alınmıştır.

lerdir. Gazete tirajları, bu kişilerin görelî sayılarına dair makul bir tablo oluşturabilir.

Bir dilin tanınmış bir okuma yazma standardı olmalıdır ve dil daha ötelere ulaşmadan evvel, öncelikle o topraklardaki tüm insanlar onu kullanmaya başlamış olmalıdır. İngilizce, Fransızca ve Almancanın yeni ülkesi yoktur ve pratikte ülkelerinin tamamı okuma yazma bilir; dünya okuryazarlığındaki payları ancak ülkelerinin nüfusu artınca artar. Diğer taraftan İspanyolca ve Rusça, yeni ülkelere ve okuma yazma oranını artıracak alana sahiptir.

İlimli alandaki tüm ülkelerin yüzyılın sonuna kadar evrensel okuryazarlık düzeyine sahip olması muhtemeldir. Bu durumda İngilizcenin yerel dil olarak konuşulduğu ülkeler dışında kimse İngilizce okuyamasa da İngilizce yine de lider okuma dili olmayı sürdürecektir. Almanca ve Fransızca ana dil olarak göreceli olarak düşüş göstermek zorundadır. Bu durum kültür dili olarak da düşüşü beraberinde getirir, ancak bu bağlamda İngilizcenin önemi artmak zorundadır. Birçok Avrupa ve Güney Amerika ülkesi, okullarında yabancı diller arasında İngilizceye birinci sırada yer verir; Meksika ve Japonya İngilizceyi üst sınıfların tüm okullarında zorunlu hale getirmektedir ve Çin de organize olabilmesi halinde Japonya'yı takip edecektir.

Okuyabilen ya da okuma öğrenebilecek olan insanların sayısı dünyanın çeşitli ülkeleri için şöyledir:

	Milyon	Yüzde
İngilizce	136	27.2
Almanca	82	16.4
Çince[A]	70	14.0
Fransızca	28	9.6
Rusça	30	6.0
Arapça	25	5.0
İtalyanca	18	4.6
İspanyolca	12	2.6
İskandinavca	11	2.2

Hollandaca ve Flamanca	9	1.9
Azınlık Avrupalı[B]	34	6.8
Azınlık Asyalı[B]	16	3.2
Azınlık Afrikalı ve Polinezyalı[B]	2+	0.5
Toplam	473+	100.0

A: Konuşulan bir dil değil; ancak bir yazım sistemi

B: Toplamın yüzde birden daha fazlasına bile ulaşmayan

Bu nedenle İngilizce, okuyucularının sayısıyla diğer diller arasında lider konumdadır. Dünyanın dörtte üçü mektuplarını İngilizce yazar. Dünyadaki gazetelerin yarısından fazlası İngilizce basılır ve diğer dillerdeki gazetelerden daha fazla dolaşıma girer. Muhtemelen dünyanın dörtte üçü gazetelerini İngilizce okumaktadır.

Önem sırasında İngilizcenin arkasından gelen diller Fransızca ve Almanca göreceli konumlarını koruyamıyorlar, çünkü İngilizce ılımlı bölgedeki toprakların yarısına sahiptir; diğerleri ise değil. Yeni toprakların kalanına sahip olan diller İspanyolca ve Rusça ise İngilizce gibi bir kültür dili olarak oluşmamıştır. Fransızca ve Almanca dâhil başka hiçbir dilin, böylesine yeknesak ve oturmuş ve yazılı dile oranla çok az farklılık gösteren bir kullanım kolaylığı bulunmamaktadır. ABD’de 50 milyondan fazla kişi İngilizceyi çok az farklarla konuşur, yabancıların çoğu bu farkları anlamaz bile. Başka hiçbir dilde insanlar bunun çok azı kadar bile birbirleriyle benzer konuşamazlar.

O zaman yüzyıl içinde İngilizcenin dünyadaki insanların onda biri yerine dörtte birinin kullanım dili haline gelmesi ve okuyabilen insanların dörtte biri yerine yarısı tarafından okunabilmesi muhtemeldir.

4. Irkların Asimilasyonu¹

İrk sorunu bazen asimilasyon kavramı dâhilinde bir so-

¹ Robert E. Park, "Racial Assimilation in Secondary Groups," *Publications of the American Sociological Society*, VIII (1914), 66-72’den alınmıştır.

run olarak tarif edilir, ancak asimilasyonun ne demek olduğu her zaman açık değildir. Tarihsel olarak sözcüğün iki farklı anlamı vardır. Eski kullanıma göre “karşılaştırmak” ya da “benzer kılmak” anlamındadır. Daha sonraki kullanımlarda ise “içine almak ve birleştirmek/bütün oluşturmak” anlamlarına sahip olmuştur.

Toplumda bireylerin kendiliğinden bir başkasının dilini, karakteristik davranışlarını, alışkanlıklarını, davranış biçimlerini edindikleri bir süreç oluşur. Bireylerin ve birey gruplarının daha büyük gruplara dâhil edildiği bir süreç de vardır. Her iki süreç de modern ulusların oluşumuyla alakalıdır. Modern İtalyan, Fransız ya da Alman; birçok farklı ırk grubunun parçalanmış bölümlerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Irklararası çoğalma eski ırkı bozmuştur; etkileşim ve taklit ise dil, davranış ve resmi tutumda mutlak benzerlikler gösteren yeni ulusal tipler oluşturmuştur.

Bazen, ulusal bir tipin oluşumunun asimilasyonun sonucu olduğu ve ulusal dayanışmanın ulusal homojenite ile “benzer düşünme”den kaynaklandığı düşünülür. Aynı ulustan bireylerin gösterdikleri homojenliğin ölçüsü ve önemi fazlasıyla abartılmıştır. Ne ırklar arası çoğalma ne de etkileşim Fransızların deyimiyle “ulusallar” ya da yüzeyselden öte benzerlik veya benzer düşüncelilik yaratır. Irksal farklılıklar yok olmuştur ya da görülmez hale gelmiştir, ancak bireysel farklılıklar kalır. Kozmopolitan grupların münferit üyeleri mizaç, yaratılış ve zihinsel kapasitede daha eski medeniyetlere ait homojen ırklardan ve halklardan daha geniş çeşitlilik gösterdikçe, bireysel farklılıklar yine eğitimle, kişisel rekabetle ve iş bölümüyle derinleşir.

Öyleyse kozmopolitan grupları karakterize eden homojenlik tam olarak nedir?

Modern devletlerin büyümesi; daha küçük, karşılıklı olarak daha dışlayıcı toplumsal grupların daha büyük ve kapsayıcı toplumsal gruplar şeklinde tedricen kaynaşma-

larının ifadesidir. Bu sonuç çok çeşitli biçimlerde gerçekleşir ancak bunu genellikle daha küçük grubun üyelerinin, kapsayıcı toplumların dilini, tekniğini ve âdetlerini neredeyse tamamen kabullenmesi takip eder. Göçmen; uyum sağladığı ülkenin dil, davranış, toplumsal ritüeller ve görünüşteki formlarını devralmaya hazırdır. Amerika'da bir Polonyalının, Litvanyalının, ya da Norveçlinin yerli ana babadan doğan ikinci jenerasyon Amerikalılardan ayırt edilemediği herkesçe bilinir.

Yabancı grupların yerel davranış kurallarına intibakının temel ırksal özelliklerde büyük çapta değişiklik yarattığını varsaymanın hiçbir sebebi yoktur. Bununla birlikte asimilasyon, daha önce bir ırkın üyelerini diğerinden ayıran harici işaretleri silmiştir.

Diğer taraftan küçük grupların yalıtılmışlıklarının bozulması, bireyi serbest kılmış, ona bireysel eğilimlerini geliştirmesi ve genişletmesi için özgürlük ve alan tanımıştır.

Öyleyse birinin kozmopolitan gruplarda bulduğu şey kişisel düşünceler, hisler ve inançlardaki göreceli olarak derin farklılıklar ile bağlantılı yüzeysel bir aynılık; davranış ve tarzda homojenliktir. Bu kişinin, çeşitliliğin farklı gruplardaki gibi harici olduğu ilkel halklar arasında karşılaşacağı şeyin tam tersidir. Farklı gruplarda olduğu gibi bireylerin zihinsel tutumlarına monoton bir aynılık eşlik eder. Harici farklılıkları devasa olmasına karşın dünyanın her yerinde köylülerin duygularında ve zihinsel tutumlarında çarpıcı bir benzerlik vardır. Almanya'nın *Baden* kentindeki *Black Forest* [Kara Orman]'da her bir vadideki evler ve giysiler, birbirlerine benzeseler de neredeyse her vadinin farklı giyim ve mimari özellikleri vardır. Tıpkı din gibi. Din de her bir topluluğun üyeleri için aynı modeli takip eder. Öte yandan her biri bazı yönlerden farklı olan güney eyaletlerinden Alman, Rus ya da zenci köylüler bazı davranış eğilimleri ve duyguları yönüyle çok benzerler.

Öyleyse homojenliğin ve benzer düşünceliliğin rolü,

kozmopolitan eyaletlerde gördüğümüz gibi midir? Homojenlik, derilerinin altında ne kadar farklı olsalar da her bireyi bir diğeri gibi gösterirken, bireysel insanı eyleme geçirir. Sosyal tabuyu ortadan kaldırır, bireyin yabancı gruplara girmesine izin verir. Böylece yeni maceracı temasları kolaylaştırır. İkincil gruplarda kast ve sınıf ayrımının yegâne temeli olan dışsal etkileri silerken birey için *laissez faire, laissez aller* ["bırakınız olsun, bırakınız gitsin"] prensibini gerçekleştirir. Nihai ekonomik etkisi ise kişisel rekabeti ırksal rekabet yerine koymak ve her bireyi ırkından ya da statüsünden bağımsız olarak uyum sağladığı pozisyona indirgeyen güçlere izin vermektir.

Aslında yabancıların hâlihazırdaki koşullar altında Amerikan hayatının geleneklerine ve tutumuna intibaklarının kolaylığı ve hızı bu ülkenin, derinin rengi gibi tamamen dış farklılıklar hariç, her çeşit normal insani farklılıkları yutmasını ve hazmetmesini sağladı.

Kendini ulusal tip olarak gösteren benzer düşünceliliğin, nüfusun farklı unsurlarının ulusal birliğe karışmasına dolaylı olarak katkı sağladığı da muhtemelen doğrudur. Bu da şundan kaynaklanıyor; heterojen unsurların karışımına bakıldığında, modern devletlerin birliği nüfusun homojenliğine James Bryce'ın öne sürdüğünden daha az dayanır. Standart düzeyde bir zekâyı ifade ettiği sürece benzer düşüncelilik ulusal birliğe ya hiç katkı sağlamaz ya da çok az sağlar. Zaten benzerlik kendi kendine hiçbir şeyi bir arada tutamayacak kadar formel bir kavramdır.

Sosyal dayanışma nihayetinde duyguya ve alışkanlığa dayanır. Devletin ve diğer tüm toplumsal grupların birliğini sağlayan ve onlara gücünü veren, sadakat duygusu ve Sumner'ın eş zamanlı eylem dediği alışkanlıktır. Bu sadakat hissi temelini *modus vivendi*'den, var olan ilişkilerden ve grup üyeleri arasındaki karşılıklı anlayıştan alır. Sosyal kurumlar; benzerliklerde, farklılıklarda olduklarından daha fazla bulunuyor değildir. Aslında yalnızca ilişkilerden ve taraflar arasındaki karşılıklı bağımlılıktan ibaret-

tirler. Bu ilişkiler geleneğin yaptırımlarına sahiplerse ve bireysel alışkanlıklar içinde sabitlerse, grubun eylemleri de yumuşak şekilde gerçekleşiyor; bireysel zihinlerin çarpıştığı ve birbiriyle çatıştığı yegâne biçim olan kişisel tutumlar ve duygular kendilerini kolaylıkla var olan duruma uyduruyor demektir.

Belki de sadakatın kendisi de benzer düşünceliliğin bir biçimidir ya da bir şekilde birbirine bağladığı bireylerin benzer düşünceliliğine bağımlıdır. Ancak bu doğru olamaz çünkü köpeğin sahibine duyduğundan daha büyük bir sadakat yoktur ve bu sadakat hayvanın ait olduğu evin diğer üyelerine de uzanır. Sahipsiz bir köpek tehlikeli bir hayvandır, ancak evcilleştirilmiş köpek, toplumun bir üyesidir. Tabii ki, haklardan tamamen arınmış olmamasına rağmen bir vatandaş değildir. Ancak dâhil olduğu grup ile faydalı ve yürüyen bir çeşit ilişki içine girmiştir.

Çok farklı zihinsel kapasiteye sahip bireylerin ortak taraflar olarak girdiği bu pratik çalışma anlaşması, sosyal gruplara topluluk karakterini kazandırır ve birliklerini güvence altına alır. Özünde ilgisiz ve belki de düşman olan birey grupları, onlara formel bir benzer düşüncelilik kazandıran süreçten çok asimilasyon süreciyle topluluk özelliğini edinirler.

İrk probleminin tartışılması sırasında kişinin asimilasyon algısıyla ilgili karşılaştığı zorluk; bireysel gruplarla sınırlanmış gözlemlere dayanmasıdır. Bu grupların kendilerine özgü ilişkileri dolaylı ve ikincildir. Bunun, ilişkilerin doğrudan ve kişisel olduğu kabile ve aile gibi birincil gruplarda yaşanan gibi bir asimilasyonla alâkası yoktur.

Bu bağlamda Charles Francis Adams Kasım 1908'de *Richmond, Virginia*'da yaptığı konuşmada ırk problemine şöyle değinmiştir:

"Amerikan sisteminin olduğu düşünülen bir ortak insanlık temelinde kurulduğunu hepimiz biliyoruz. Ortak insanlık, temel ırksal özelliklerin bulunmayışıdır ve genel

bir kabuldür. Kıyılarımıza gelen tüm ırklar memnuniyetle karşılandılar. Yabancılar olarak geldiler ama hem kendileri hem de onlardan sonrakiler önce vatandaşı olacaklar sonra da buranın yerlisi. Bu öncelikle bir asimilasyon ama daha sonra bir özümseme sürecidir. Her şeyin temelinde bu vardır. Mutlak farklılıklar olamaz. Bu yaklaşım bugün açıkça terkedilmektedir. Şu somut gerçeklikle karşı karşıyayız; Afrikalılar kısmen asimile olacaklar ancak hiçbir zaman özümselemeyecekler. Siyasi yapıda yabancı bir unsur olarak kalacaklar. Ne asimile olabilen ne de dışarı atılabilen yabancı bir madde gibi...”

Yakınlarda *Outlook*’ta yayınlanan bir editöryel yazıda Kaliforniya’daki Japonların durumu tartışıldı ve şu açıklama yapıldı:

“ABD’de oturan yüzlerce milyon kişi sadece farklı halklardan, ırksal kültürlerden ve ideallerden oluşan grupların bir derlemesi olmamalıdır; birlik içinde olmalıdır ve birlikte barış ve dostluk içinde yaşamaya rıza göstermelidir. Ulusun devamlılığı için bu yüz milyonların ortak idealleri, hedefleri, gelenekleri, kültürü, dili ve özellikleri olmalıdır.”

Bütün bunlar oldukça doğru ve enteresan olsa da hâlâ siyahların ve Doğulu halkların asimilasyonu önündeki ana sorunun zihinsel değil fiziksel özellikler olduğu gerçeğini görmezden geliyor. Siyahlar ve Japonlar çok farklı yaratıldıkları için asimile olmuyor değiller. Eğer bir fırsat verilsedeydi Japonlar; İtalyanlar, Ermeniler ya da Slavlar kadar kültürümüzü edinmeye ve ulusal ideallerimizi paylaşmaya yetkindirler. Sorun Japonların zihninde değil, tenlerinin renginde. Japonlar doğru renkte değiller.

Japonların, özellikleri arasında ayırt edici ırksal bir damga taşıyor olmaları yani tabiri caizse ırksal bir üniforma giyiyor olmaları onları kategorize eder. İrlandalılar ya da diğer göçmen ırklarından bazıları gibi nüfusun kozmopolit

kitlesinden ayırt edilemeyen, salt birey haline dönüşmezler. Aramızdaki Japonlar da siyahlar gibi bir soyutlama, bir sembol (üstelik de kendi ırklarına ait değil doğuya ait belirsiz, yanlış tanımlanmış, çoğu zaman sarılık olarak adlandırdığımız bir sembol) ile lanetlenmiştir. Bu, beyaz dünyanın sarı kişiye karşı tutumunu büyük ölçüde belirlemekle kalmaz; sarı adamın beyaza karşı tutumunu belirler. Irklar arasına görünmez ancak çok gerçek olan “özbiçlilik” uçurumu kazar.

Bir diğer görüşe göre ise yakından bildiğimiz insanlara saygı duyarız ve onları takdir ederiz. Yabancılarla tesadüfî temasımızda ise dikkatimizi çeken özellikleri memnun edici olanlardan çok nahoş olanlardır. Bu hisler doğal önyargıları güçlendirir. Irkların net dışsal damgalarla tasnif edildiği yerde bunlar kalıcı ve fiziksel bir temel oluşturur. Tahrik eden ve düşmanlığa neden olan bu temel, bütün insan ilişkilerinin doğasında olduğu gibi, birikme, güç ve hacim kazanma eğilimine sahiptir.

Asimilasyon burada kullanıldığı haliyle fizyolojiden aldığı anlamını beraberinde taşır. Bu anlam, beslenme sürecini tanımlamak için kullanılmıştır. Fizyolojideki benzer bu beslenme süreciyle yabancı halkları bütünleşilir ve devletin ya da topluluğun parçası haline getirilebilir olarak algılayabiliriz. Normalde asimilasyon sessiz ve bilinçsiz olur ve ancak süreçte bir kesinti ya da bozulma olduğunda halkın bilincinde yer alır.

En başta şu söylenebilir; o zaman bu asimilasyon ikincil gruplar haricinde çok nadir sorun haline dönüşür. Birincil gruba kabul olma yani aile ve kabile örneklerindeki gibi ilişkilerin doğrudan ve kişisel olduğu gruba kabul edilme, asimilasyonu nispeten kolay ve neredeyse kaçınılmaz hale getirir.

Bunun en çarpıcı örneği hane içi köleliktir. Kölelik tarih boyunca insanların yabancı gruplarla ortaklaştıkları bir süreç olmuştur. Ne zaman yabancı bir ırk, bir aileye hizmetçi ya da köle olarak kabul edilse ve ne zaman siyahlar-

da olduğu gibi bu durumları kuşaktan kuşağı geçse, o zaman asimilasyon hızla gerçekleşmiştir.

Anglosaksonlar ve siyahlar kadar birbirinden farklı iki ırkı düşünmek çok zor. Yine de güney eyaletlerdeki siyahlar özellikle aile hizmetçisi olarak kabul edildikleri yerlerde nispeten kısa süre içinde efendilerinin ailelerinin geleneklerini ve davranışlarını öğrendiler. Kısa sürede dilden, dinden, efendilerinin medeniyet kabiliyetinden uygun olan ya da izin verildiğı kadarını edindiler. Sonunda siyah köleler de sadakatlerini sadece dolaylı üyesi oldukları duruma ya da en azından kendilerini birçok konuda duygu ve çıkar açısından bir hissettikleri efendilerinin ailesine intikal ettirdiler.

Efendisiyle ve efendisinin ailesiyle teması daha uzak olan tarladaki siyahların asimilasyonu ise doğal olarak daha az mükemmeldi. Büyük çiftliklerde efendi ve kölelerin arasında bir ustabaşının durduğu durumlarda özellikle de efendi ve ailesinin sadece kış aylarında ziyaretçi oldukları Güney Karolina açıklarındaki ada çiftliklerinde, efendi ve köle arasındaki bu mesafe büyük ölçüde artıyordu. Bunun sonucunda; bugün bu bölgelerdeki siyahlar beyaz adamın etkisine ve medeniyete, güneydeki diğer eyaletlerden daha az maruz kalmış durumdadır.

C. Bir Asimilasyon Sorunu Olarak Amerikalılaşıma¹

1. Asimilasyon Olarak Amerikalılaşıma

Amerikalılaşıma araştırması, Amerikalılaşıma dediğimiz şeyin ilk koşulunun göçmenin içinde yaşadığı topluluğı katılımı olduğunu kabul eder. Burada vurgulanılmaya

¹ Bu başlık altındaki üç seçki *Memorandum on Americanization*, Division of Immigrant Heritages, of the Study of Methods of Americanization, the Carnegie Corporation, New York City, of 1919'dan uyarlanarak alınmıştır.

çalışılan; vatanseverlik, sadakat ve sağduyunun salt entelektüel süreçlerle yaratılmadığı veya aktarılmadığıdır. Bu fayda ve duygu topluluğunu oluşturmak için insanlar birlikte yaşamalı, çalışmalı ve mücadele etmelidir. Böylece ortak yaşantılarının krizleriyle ortak iradenin yardımıyla yüzleşeceklerdir.

Şu açıktır ki, burada kullanılan “katılım” sözcüğünün anlamı geniştir ve terime daha kesin ve somut bir anlam vermek için yapılan çalışmalar önem kazanır.

2. Katılımın Aracı ve Ürünü Olarak Dil

Örgütlü sosyal faaliyetlerin ve bunlara katılımın “iletişimi” içerdiği açıktır. Hayvandan ayrılan insanın toplumsal ortak yaşamı, ortak bir konuşma yetisine dayanır. Ortak bir yetiyi paylaşmak, sosyal hayata katılımın garantisi değildir; ancak bir katılım aracıdır ve bunun bir göçmen grup tarafından edinilmesi Amerikalılaştırmanın doğru ve sade bir işareti olarak görülür.

Oysa sözcüklerin ve şeylerin, ülkenin farklı yerlerinde, farklı zamanlarda ve genelde farklı bağlamda farklı insanlar için aynı şeyi ifade etmiyor oluşu, sıradan sosyal ilişki tecrübelerimizden biridir. Naif veya sofistike insan için; çocuk veya filozof için aynı “şey” farklı anlamlara gelir. Yeni tecrübe, anlamını eski tecrübelerin karakter ve yapılanmaları sonucunda kazanır. Köylü için bir kuyruklu yıldız, veba, epilepsi hastası; ilahi bir işaret, tanrının ziyaleti, şeytanın iradesidir. Bilimsel insan için ise oldukça farklı anlama gelirler. Eski dünyada ve günümüzde “kölelik” sözcüğünün çok farklı yan anlamları vardır; güney eyaletlerde ve kuzey eyaletlerde çok farklı anlamlara gelir. Sosyalizmin Rusya sınırından gelen ve New York’un doğusunda yaşayan göçmenler için *Riverside Drive*’da oturan vatandaşa ya da *Georgia* tepelerindeki yerli Amerikalıya göre çok farklı anlamı vardır.

Psikologlar, sözcüğün aynı dili kullanan farklı kişilerde çağrıştırdığı yan anlamların farklılığını; farklı bireylerde ve

gruplarda “idrak yığını” açısından farkını açıklıyorlar. Onların deyimiyle “idrak yığını” bireyin bilinçliliğindeki, deneyimlerinin toplamından gelen anılar ve anlamlar bütünü temsil ediyor. Her yeni deneyim bilgisi idrak yığını ile temasa geçer, hepsi onunla bağlantılıdır ve hepsi onunla anlam kazanır.

İnsanlar, veriyi farklı zeminlerde yorumladıklarında, idrak yığını köklü şekilde farklı olduğu durumlarda biz halk diliyle bu kişilere “farklı dünyaların insanı” deriz. Mantıkçı bunu “farklı söylem evrenlerine sahip” diye ifade eder. Bu demek olur ki; bu kişiler aynı terimlerle konuşamaz. Papaz, sanatçı, gizemci, bilim adamı, Filistinli, Bohemyalı az ya da çok farklı söylem evrenlerini temsil eder. Sosyal hizmet uzmanları bile karşılıklı idrak edilemez söylem evrenlerine sahiptir.

Benzer şekilde, farklı ırklar ve uluslar farklı idrak yığınlarını ve sonuç olarak farklı söylem evrenlerini temsil ederler. Bunlar karşılıklı olarak idrak edilebilir değildir. Uzak ecdadımızın bile idrak edilmesi bizim için zordur, ancak yine de doğulu göçmeni idrak etmekten kolaydır, çünkü geleneğin devamlılığı vardır. Yine de bizim için *Elsie Dinsmore*’u ya da *Westminster Catechism*’i anlamak Kuran’ı ya da Talmud’u anlamak kadar zordur.

Bu nedenle, farklı ırklardan ve kültürlerden insanların yakın temasa girdiği modern hayatın geniş yayılımında ve karmaşıklığında, bireylerin ve grupların nesnelere yüklediği anlamlardaki ve değerlerdeki uzaklaşma ve davranış kalıpları, dil farklılığı olarak ifade edilen şeyden çok daha derindir.

Aslında ortak faaliyetlere ortak katılım, ortak bir “durum tespiti” işaret eder. Aslında, her bir hareket ve nihayetinde tüm ahlâki hayat, durum tespitine bağlıdır. Durumun tespiti, herhangi bir olası eylemden önce gelir ve onu sınırlar ve durumun yeniden tespiti eylemin karakterini değiştirir. Örneğin tacizci bir insan öfke ve muhtemelen şiddet doğurur, ancak bu kişinin deli olduğunu fark eder-

sek, durumun bu şekilde yeniden tespiti tamamen farklı davranışla sonuçlanır.

Her sosyal grup, üyeleri için durum tespitinde bulunabilecekleri sistematik veya sistematik olmayan araçlar sağlar. Bu araçların arasında annenin “yapma”ları topluluk dedikoduları, lakaplar (“yalancı”, “hain”, “adi”), alay, umur-samazlık, gazete, tiyatro, okul, kütüphaneler, hukuk ve İncil yer alır. En geniş anlamıyla eğitim; entelektüel, ahlâki, estetik anlamda durum tespiti sürecidir. Eski jenerasyonun tespitlerinin daha genç bir jenerasyona aktarımı sürecidir. Göçmenin durumunda ise bir kültürel grubun tespitlerinin bir diğerine aktarıldığı süreçtir.

Yukarıda “idrak yığını” olarak atıfta bulunulan anlam ve değerlerdeki farklılıklar, farklı bireylerin ve halkların “durumu” farklı şekillerde tespit etmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Farklı göçmen gruplarımızın getirdiği farklı miras veya geleneklerden bahsettiğimizde bu demek olur ki; farklı tarihsel koşullar nedeniyle bunlar durumu farklı şekilde tespit etmişlerdir. Önde gelen bazı kişilikler, düşünce okulları, doktrin organları, tarihi olaylar, durumu tanımlamaya ve göçmen gruplarımızın ana vatanlarındaki kendine özgü tutum ve değerlerini tanımlamaya katkı sağlar. Örneğin Sicilyalı için evlilikte sadakatsizlik hançer gibidir; Amerikalı için ise yalnızca bir boşanma davası. Göçmen bizi anladığını düşündüğünde bile yine de bunu tamamen başaramaz. En iyi ihtimale kültürel geleneklerimizi kendininkilerden yola çıkarak yorumlar. Esasında durum, önceki tecrübelerden kaynaklanan eylemlerin sonuçlarıyla gelişerek yeniden tespit edilir. Ve durumun yeniden tespiti yönünde veri sağlanması için bir hapisane tecrübesi oluşturulur.

Bir topluluk oluşturan ve ortak yaşamda bu topluluğu paylaşan insanların, birbirlerini anlamak için yeterli ortak anılara sahip olmaları açıkça önemlidir. Bu, özellikle kamu kurumlarının kamuoyu ihtiyaçlarına karşılık gelmesi gerektiği durumlarda, yani demokraside geçerlidir. Halkı

oluşturan insanlar aynı dünyada yaşamadıkça ve aynı söylem evreni içinde konuşup düşünmedikçe kamuoyu oluşamaz. Bu nedenle göçmenlerin sadece ülkenin dilini konuşması değil; birlikte yaşamayı seçtikleri insanların tarihine dair bir şeyler bilmeleri de arzu edilir. Bu nedenle yerel Amerikalılar da göçmenlerin geldiği ülkelerin tarihini ve sosyal hayatını bilmelidir.

Ayrıca her bireyin, tüm topluluk için ortak olan bir bilgi, tecrübe, duygu ve idealler birikimi edinmesi ve kendisinin de bu birikime katkıda bulunması önemlidir. Bu nedenle ifade özgürlüğünü ve serbest ekolleri sürdürüyoruz ve sürdürmeye çalışıyoruz. Edebiyatın işlevi ki; şiir, roman ve gazete de buna dâhildir, herkesin birbirinin iç dünyasını hayali de olsa başarılı bir şekilde tecrübe etmesini sağlamaktır. Bilimin işlevi, onu oluşturan bireylerin fikirlerinin, icatlarının ve teknik tecrübelerinin topluluk tarafından tümüyle özümsenebilecek bir biçimde toplamak, sınıflandırmak, sindirmek ve korumaktır. Dolayısıyla yalnızca ortak bir dile sahip olmak değil, eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması da Amerikalılaştırmanın koşullarından biridir.

Göç sorunu, göçmenin duruma farklı tespitler getirmesi nedeniyle kendine özgüdür ve bu onun bizim faaliyetlerimize katılmasını zorlaştırır. Aynı zamanda bu sorun "sendikalizm", "bolşevizm", "sosyalizm" gibi örneklerle gösterilenle aynı genel tiptedir ve burada durumun tespiti geleneksel olanla aynı değildir. Göçmen sorunu gibi modern "toplumsal huzursuzluk" da katılım eksikliğinin işaretidir ve bazıları, katılımın sağlanmasının tek geçerli yolunun şiddet olduğunu düşünür.

3. Asimilasyon ve Bireysel Farklılıkların Uzlaşması

Genel olarak, bir huzursuzluk dönemi, yeni bir durum tespitinin hazırlandığı aşamayı ifade eder. Duygu ve hu-

zursuzluk, kontrol kaybı olan durumlarla bağlantılıdır. Kontrol alışkanlığı dayanır; alışkanlıklar ise durum tespiti. Alışkanlık, tespitlerin işlediği durumu ifade eder. Kontrol kaybedildiğinde alışkanlıklar artık uygun değildir, durum değişmiştir ve yeni bir tespite ihtiyaç duymaktadır. Bu, kargaşanın (yüksek duygusal durum, rastgele hareketler, düzenlenmemiş davranışlar) yaşandığı noktadır ve durum yeni bir şekilde tespit edilene kadar sürer. Bu kargaşa, bireyin ya da toplumun faaliyete geçemeyeceğini hissettiği koşullarla alakalıdır. Bir enerji göstergesidir ve mesele bu enerjiyi yapıcı şekilde kullanabilmektir.

Eski toplumlar kargaşayı, durumu baskı ve isteğin ertelenmesi şeklinde tespit ederek irdeleme eğilimindeydiler. İstenilenin reddedilmesini, isteğin kendisi haline getirmeye çalıştılar. "Ruh hali", "Tanrının iradesine uygunluk", daha iyi bir dünyada nihai "kurtuluş" bunun ifadesiydi. Amerika'nın kurucuları, durumu katılım olarak tarif ettiler. Ancak bu daha çok siyasi katılım biçimini aldı. Bugünün eğilimi, sosyal koşulların değiştirilmesine olan talebi herkesin katılabileceği noktaya getirmek de dâhil olmak üzere, durumu sosyal katılım olarak tespit etmektir.

Aynı topluluğa üye insanların ortak anılarının ve ortak idrak yığınının olması böylece birbirleriyle anlaşılabilir şekilde konuşmaları önemliken, her şeyin herkes için aynı anlama sahip olması ne mümkün ne de gereklidir. Mükemmel derecede homojen bir bilinçlilik tüm durumları katı ve kutsal bir şekilde, bir kerelik ve sonsuza dek açıklama eğilimine sahiptir. Böyle bir şey Slav köy topluluklarında ve vahşi halklarda oldu. Bu Orta Çağ kilisesinin de idealiydi, ancak faydası düşük seviyeliydi ve ilerlemesi yavaştı.

İnsan türü, hayvan dünyasından, çeşitli zevk ve ilgilere, farklı görev ve işlevlere sahip farklı tiplerde insanlardan oluşmasıyla ayırt edilir. Medeniyet çok farklı bireylerin birlikteliğidir ve medeniyet süreciyle bireysel insan tiplerindeki farklılık sürekli katlanarak artmıştır ve artmaya da

devam edecektir. Bilim, sanat ve değer yaratma konusundaki gelişimimiz, genelde diğer bireylerden farklılığıyla özgün değer elde eden uzmanlara bağlıdır. Vahşi ya da köylü bir toplumda deli olarak sınıflandırılabilir hatta belki gerçekten deli olan bireyleri bugüne kadar verimli biçimde kullanmamış olmamız da muhtemeldir.

Verimli şekilde katılım sağlama yetisi, bireyde çeşitli davranışlar ve değerler içerir; ancak bu çeşitlilik topluluğun ahlâkını düşürecek ve etkin iş birliğini engelleyecek ölçüde değildir. Her türlü anlık durum için hazır tespitlere sahip olmak önemlidir, ancak ilerleme tüm ani durumların sabit olarak yeniden tespitine dayanır ve bunun ideal koşulu bireysellikleriyle ve kısmen bilinçli, kısmen de bilinçsiz katkıda bulunan, ortak bir görev ve ortak bir hedef için çalışan, farklı tespitlere sahip bireylerin varlığıdır. Ancak bu şekilde herkesin zekâsına göre katkı sağlayabileceği, anlaşılır bir dünya oluşur. Sözcükler, yalnızca sonuçları aracılığıyla anlam kazanır ve durumlar tespit edilebilir. Bir insan toplumu, belirgin şekilde, çatışma ve iş birliğiyle ya da iktisatçıların deyimiyle rekabetçi iş birliğiyle var olur. Mahremiyet ve alenilik, kamusal hedefler ve özel şirketler; her biri ve tamamı bir yerdeki insan topluluklarının belirgin unsurlarıdır. Bunlar Amerikan demokrasisinin tarihi özellikleridir.

Tüm bu bağlantı içinde, grup bilincinin ve bireyin iletişim ve katılımdan ibaret olduğu ortaya çıkar ve iletişim ile katılım anlamlarını ortak fayda ile kazanırlar.

Ancak katılımın daima samimi, kişisel, yüz yüze bir ilişkiyi içerdiğini varsaymak bir yanılgıdır. Uzmanlar, ortak hayata dikkate değer ve üretken bir biçimde katılırlar ancak komşularıyla kişisel ilişkilerinin temelini bu oluşturmaz. Yeni bir tespitte bulunurken Darwin'e Lyell, Owen ve diğer çağdaşları eşlik etti, ancak bu adamlar onun komşuları değildi. Mayer, enerjinin dönüşümü teorisini çalıştığı sırada köydeki komşuları katılımcı olmaktan o kadar uzaktı ki Mayer'i iki kez akıl hastanesine kapatmaya çalış-

tılar. Bir posta pulu bile katılım konusunda köy toplantısından daha etkili olabilir.

Durumun tespitini göçmenlerin katılımıyla ilgili göstermek tabii ki göç sorununu çözmiyor. Bu; var olan değerler, yaşam standartları, bireysel etkinlik düzeyi, özgürlük ve determinizm ile ilgili olarak bir halkın nitel ve nicel özelliklerinin öneminin incelenmesini içerir. Örneğin Amerika'da kamusal okulların sürekliliği ile çok az ilintili bir kültürel düzeye sahibiz. Toplumun bir kesimi için yeterli öğretmenimiz, binamız hatta okuma-yazma ve matematik öğretmek için gerekli malzememiz bile kalmaması için *lusus naturea*'lar [doğuştan gelen şekil bozukluğu] ile doğum oranı yüz kat artmış olmalı veya bir tufan ile doğu kıyımıza yılda yüz milyon Afrikalı siyah, batı yakamıza ise aynı sayıda Çinli ayak basmış olmalıydı. Bu durumda, katılımı doğrudan ilişkili olan demokrasinin durumu ise son derece sıkıntılı olurdu. Diğer yandan sınırlı sayıda göçmenden oluşan bazı topluluklarının kendilerine özgü mizaçları, yetenekleri ve sosyal miraslarıyla, medeniyetimize olumlu anlamda giderek daha fazla katkı sunacak olmaları akla yatkındır. Bunlar belirtilmesi gereken sorunlardır ancak Amerikalılaşmasının koşulu ya da temeli ne olursa olsun göçmen, toplumumuzun kültürünü oluşturan ortak bilgi, düşünceler ve idealler deposuna kendince katkı sağlayabilmek için en geniş ve en özgür fırsatlara sahip olmalıdır. Ancak bu şekilde göçmen kelimenin tam anlamıyla katılım sağlayabilir.

III. Sorgulamalar ve Sorunlar

1. Asimilasyon ve Karışma

Asimilasyon hakkındaki literatür genelde üç ana başlık altında toplanır: (1) Asimilasyon ve karışma; (2) Kültürlerin çatışması ve kaynaşması (3) Göç ve Amerikalılaşma.

Asimilasyon literatürü büyük ölçüde ırkların göreceli üstünlüğü ve düşüklüğünden gelen çelişkinin yan ürünüdür. Bu yüzyılın çelişkisi olan bu durum, 1854'te Gobineau'nun "İnsan ırklarının Eşitsizliği"ni (The Inequality of Human Races) yayınlaması ile varlık kazanmıştır. Bu bilimsel inceleme, Avrupa'nın önde gelen halkları cömert himayelerini tüm "korumasız" düşük türler için genişlettiği bir zamanda ortaya çıktı. Bu kitap, üstün olanın düşük olan üzerindeki hâkimiyetini biyolojik olarak meşrulaştırıyordu.

Gobineau'nun teorisi ve onun öğretilerini sürdüren ve geliştiren okullar, kültürü esasen ırksal bir nitelik olarak tanımladı. Diğer ırklar, kendilerini üstün bir kültüre uydu-rabilirler ancak kendileri üstün bir kültür yaratamaz ve sürdüremezler. Bu "ırkların eşitsizliği aristokratik teorisi"dir ve beklendiği gibi güçlü ulusların şovenistleri tarafından heyecanla karşılanmıştır.

Buna karşı çıkan ekol, var olan medeniyeti büyük ölçüde tarihi bir kazanın sonucu olarak değerlendirmektedir. Üstün halklar, kendilerinden önce gelen halkların kültürel birikimine erişimi olanlardır. Modern Avrupa, medeniyetini antikite okulunda okumuş olmasına borçludur. Geri halklar ise bunu yapma avantajına sahip olmayanlardır.

Ratzel, doğal ve kültürel halkların temelde benzer oldukları ve var olan büyük farklılıkların daha az avantajlı ırkların coğrafi ve kültürel izolasyonundan kaynaklandığı teorisine ilk katılanlardandı. Boas'ın "İlkel İnsanın Zihni"

[Mind of Primitive Man] çalışması bu görüşün en sistematik ve eleştirel ifadelerindendir.

Bu rakip teorilerin alevlendirdiği tartışma, öğrencilerin ırksal temasın etkilerini daha yakından çalışmalarını ve kültürel süreçleri daha keskin şekilde incelemelerini sağladı.

Irkların teması sabit ırksal karışıma ve “melez” (*mulatto*) vakasında olduğu gibi karışık türlere yol açtı. Beyaz siyah karışımının sonucu, belirgin bir kültürel ve ırksal tip yaratma eğilimine girdi. E.B. Reuter’ın *The Mulatto* [“Melez”] başlıklı çalışması, karışık karı ilk kez kültürel bir tip olarak inceleme; ırklar ve kültürler çatışmasındaki rolünü tanımlama konusunda ilk ciddi girişim oldu.

Bir grubun diğeri içinde asimile olduğu tarihi örnekler çok sayıdadır. Kaindl’ın Karpat topraklarındaki Alman yerleşimlerini incelemesi özellikle aydınlatıcıdır. Erken Alman yerleşimcilerin Karkov’da, Galiçya’da, özellikle Polonya soylularının etkisiyle Polonyalılaşmasının hikâyesi Siebenbürgen’deki Alman dilinin ve kültürünün kalesi olan ve neredeyse sekiz yüz yıldır Romalı köylüler arasında yaşayan Alman sömürgecilerle karşılaştırıldığında daha ilginç hale geliyor. Hâlâ daha ilginç olanı ise Prusyalıların şimdi Polonya ile birleşen eski eyaletleri Posen’i Almanlaştırmaya çalışması yönündeki son çabaları. Prusya’nın Posen’deki Alman köylüleri kolonize etme çabaları çeşitli sebeplerden başarısız oldu; ancak nihai sebebi Alman köylülerin kendilerini Polonyalı bir topluluğun içinde izole olmuş bulması veya hükümetin ona verdiği topraktan vazgeçmesi ve geldiği Alman eyaletine geri dönmesi ya da kendini Polonya toplumu içinde tanımlaması ve Alman nasyonalizmi için bir kayıp haline gelmesidir. Bu ilginç hikâyenin tamamı aynı zamanda Alman devletinin sınırları içinde özerk bir Polonya toplumunun yapılanmasını anlatan Bernard’ın *Die Polenfrage*’sinde yer alıyor.

Dillerin rekabeti ve hayatta kalması kültürel temasların ve asimilasyonu belirleyen koşulların incelenmesi için il-

ginç bir malzeme sunar. Avrupa halklarının ırk kökenlerinin incelenmesi, merak uyandıran önemli sayıda kültürel anomalinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Spreewalder'ler gibi Prusya'nın Brandenburg eyaletinde altı yüz kilometre karelik bir kültürel adada yaşayan halklar vardır. Slav halklarının enkazından hayatta kalan bu grup, Almanlar tarafından kuşatılmış ve sayıları sadece 30 bin olsa da hâlâ dillerini, kabile kostümlerini ve canlı bir edebi akımı kendi başlarına sürdürürler. Diğer taraftan en güçlü Germanik uluslardan Prusyalılar, Sovyet Slav halklardan birinin adını taşır ve dilleri olan Eski Prusyaca 17. yüzyıldan bu yana konuşulmamaktadır. Bu dil, Alman dil bilimcilerin yok olmaktan kurtardığı bir din eğitimi kitabı ve Alman-Prusya sözcük kitabı dâhil basılı bir iki kitapta kalmıştır.

2. Kùltürlerin Çatışması ve Kaynaşması

Kùltürlerin teması ve iletimi sosyal yaşamın farklı alanlarında farklı başlıklar altında incelenmiştir. Etnologlar ilkel halklar arasındaki süreci "kùltürel dönüşüm" başlığı altında incelediler. Öte yandan tarihi halklar arasındaki kùltürel dönüşüme asimilasyon adı verildi. Misyonların hedefi, sonuçta dünyayı tek bir ahlâki düzen içine sokmaktı. Ancak bu görevi yerine getirme çabası sırasında ırksal ve ulusal kùltürlerin birleşmesine ve çapraz çoğalmasına büyük katkıda bulundular.

Köken sorunu, ilkel kùltürler çalışmalarının asli ve en şaşırtıcı sorunudur.¹ Bir kùltürel özellik örneğin: silah, âlet ya da bir mit, ödünç mü alınmıştır yoksa icat mı edilmiştir? Örneğin yay ve ok için çok sayıda bağımsız ortaya çıkış ve yayılım merkezi vardır. Yazı, en az beş farklı ve birbirinden tamamen ayrı bölgede mükemmelliğe yaklaştı ya da erişti. Kùltürel dönüşümün çalışılmış diğer sorunları

¹ Bununla ilgili olarak bkz. Robert Ezra Park, *Sosyoloji Bilimine Giriş*, İstanbul: Pinhan, 2017.

arasında; farklı kültürel özelliklerin iletilebilmesinin derecesi ve yöntemi, farklı özelliklerin değişimine karşı direnç ya da bağışıklık, iletim aşamasındaki kültürel özelliklerin değişimi, kültürel gruplar arasındaki toplumsal temasın karakteri, kültürel seviyeleri birbirinden ayıran mesafe, taklit ve kopyalamayı tetiklemede prestijin rolü yer alır.

Dünya ticaretinin gelişmesi, Avrupa sömürgeciliği dönemi ve imparatorluğun Amerika, Asya, Afrika ve Avustralya'da yayılması, Batı biliminin ve Batı tarzı geniş çaplı rekabetçi endüstrinin ilerlemesi beklenmedik ve ön görülemeyen ölçekte ırksal temaslara, kültürel değişimlere, çatışmalara ve kaynaşmaya yol açtı. Rusya'daki bozuk toplumsal düzenin yıkılması tüm dünyaya yansıdı, yeni şirketlerin kapitalist düzene girdiği haberleri Hindistan'ın Avrupa'nın ekonomik yapısını kopyaladığını gösterdi, feminist hareket Japonya'yı sardı, 50'ye yakın ülkenin temsilcileri Milletler Cemiyeti meclisinde toplandı.

Son yıllarda halkların ve kültürlerin birbiriyle iç içe geçmesi o kadar tamamlandı ki, uluslar şimdi varlıklarını yalnızca silahsız güç kullanılarak yapılan saldırılardan korumaya çalışmıyor, ancak içeriden yapılan sinsi propagandalara karşı da aynı derecede endişe ediyor. Bu koşullar altında ifade ve basın özgürlüğü gibi eski özgürlükler irdeleniyor ve sorgulanıyor. Özellikle de bu ifade ve basın özgürlükleri yabancı halklar tarafından kullanıldığında, kurumlarımızı yabancı bir dille eleştirdiklerinde ve vatandaş olmadan önce hatta ana dillerini bile kullanamadan önce kendi kurumlarını kurmak istediklerinde...

3. Göç ve Amerikalılaştırma

ABD'de yabancı doğumlu büyük grupların varlığı ilk başta göç problemi olarak algılandı. 1820'yi takip eden on yıllarda bu ülkeye yönelen büyük çaplı İrlandalı göçünden bu yana her yeni göçmen grubu, varlıklarıyla ortaya çıkarıldıkları tehdide rağmen popüler ve protest bir edebiyat yarattı. 1890'dan sonra göçün artan yoğunluğu ve göçmen-

lerin kaynağının Kuzey Batı Avrupa'dan Güney Doğu Avrupa'ya kayması genel kaygıyı derinleştirdi. 1907'de ABD Kongresi, göç konusunda tam araştırma, inceleme ve sorgulama yapabilmek için Göç Komisyonu'nu kurdu. Komisyonun çalışma planı ve alanı; "Avrupa'dan göçün kaynakları, gelen göçmenlerin genel karakteri, geçmiş göç kaynaklarının incelenmesi, yurt içinde ve dışında ABD göçmen yasasına göre istenmeyen kimselerin göçünün engellenmesi için uygulanan yöntemler, son olarak da ABD yerleşikleri olan en yeni göçmenlerin genel konumuyla ilgili tam teşekküllü bir inceleme ve bu göçün ülkenin kurumları, sanayisi ve halkları üzerindeki etkisini içeriyor". 1910'da Komisyon araştırmalarının bulgularını, sonuçlarını ve önerileri içeren 41 ciltlik bir rapor hazırladı.

Avrupa Savaşı, ülkenin dikkatini Amerikalılaştırma sorunu üzerinde yoğunlaştırdı. Kamuoyu şunu anladı ki: "kapılarımızdaki yabancı" vatandaşlığa kabul edilmiş ya da edilmemiş olsun, zaman zaman misafiri olduğu ya da kendisini kabul eden ülkeye olan sadakatiyle çatışsa bile kendi memleketine olan sadakatini koruma eğilimine sahiptir. Büyük kentlerdeki göçmen kolonileri arasında çok sayıda "tarama" adı verilen yüzeysel araştırma yapıldı. Çeşitli türlerin Amerikalılaştırılması çalışması hızlandı. Kamuoyunun bu alanda bilgi ve yönlendirme talebini karşılamak için geniş bir literatür oluştu. New York'taki *Carnegie Corporation*, 1918'de "Yerlilerin ya da yabancı doğumlarının kaynaşmasının ve Amerikalılaştırılmasının yöntemleri çalışması" adlı incelemeyi gerçekleştirdi. Çalışmanın bakış açısı, çalışmayı yürüten Allen T. Burns'ün şu açıklamalarıyla anlaşılabilir:

"Amerikalılaştırma, yeni ve yerel Amerikalıları en yüksek refah olan kendi kendini yönetme sayesinde tam bir ortak anlayışta ve şükran duygusunda birleştirmektir. Böyle bir Amerikalılaştırma yalnızca bizim atalarımıza tanınmış değişmez, yerel ve ekonomik bir rejim değil nerede kurulur-

sa kurulsun en iyi kapsayan, büyüyen ve genişleyen bir ulusal yaşam üretmelidir. Bütün zengin mirasımızla Amerikalılaşıma, yeni ve eski Amerikalıların karşılıklı katkı alması ve vermesiyle ortak zenginliğimizin yararına gelişecektir. Bu çalışma böyle bir Amerikalılaşımanın izinden gitmektedir.”

Örijinal olarak planlandığı haliyle çalışma on bölüme ayrılmıştır. Bunlar: Göçmenlerin okula gitmesi, basın ve tiyatro, evlerin ve aile yaşamının düzenlenmesi, hukuki koruma ve yaptırım, sağlık standartları ve bakım, vatandaşlığa alma ve siyasi yaşam, endüstriyel ve ekonomik karışma/birleşme, göçmen mirasının ele alınışı, komşu etkeni ve tarımdaki gelişmelerdir. Çalışmanın bu farklı bölümlerinin bulguları farklı ciltlerde anlatılmıştır.

Bu, yakın zamanda yapılan önemli bir göç araştırması -incelemesidir. Yine de bu alanda daha az gösterişli ama kayda değer çok sayıda başka çalışma da vardır. Bunlar arasında Julius Drachsler’a ait olan “Demokrasi ve Asimilasyon” ve M. Dushkin’ ait olan “New York’ta Yahudilerin Eğitimi” gibi ilginç analizler de yer almaktadır.

Asimilasyonun doğal tarihi kentli ya da kırsal göçmen topluluklarındaki mektuplar, otobiyografiler ya da monograflar gibi kişisel anlatılar ve belgelerle en iyi şekilde incelenir. Son yıllarda bir dizi kişisel anlatı ve otobiyografik taslak, asimilasyon sürecinin kişiye özgü mahrem yanlarını ortaya koydu. İlk deneyimlerdeki beklenti ve hayal kırıklığı, bunları takip eden nostalji ve sıla özlemi, yeni duruma adım adım uyum sağlama, Amerikan yaşantısına ilk katılmalar, Amerikan toplumsal çevresinin fırsatları arasında yeni dileklerin belirlenmesi, kişinin kendini sonunda anular, hisler ve kabul edildiği ülkenin geleceği ile özdeşleştirmesi gibi tüm bu adımlar Abraham Rihbany’nin *The Far Journey* [“Uzak Yolculuk”], Mary Antin’in *The Promised Land* [“Vadedilen Toprak”], Rose Cohen’in *Out Of The Shadow* [“Gölgenin İçinden”], M. E Ravage’ın *An Ame-*

rican in the Making ["Yapım Aşamasında bir Amerikalı"] ve C. Stern'in *My Mother And I* ["Annem ve Ben"] gibi ilginç kitaplarında anlatılıyor.

Göç sorunları çalışması alanında kişisel belgelerin en akılcı kullanımı Thomas ve Znaniecki'nin *The Polish Peasant in Europe and America* ["Avrupa ve Amerika'da Polonyalı Köylü"] kitabında yer alıyor. Bu çalışmalarda ilk defa mektuplar ve hayat hikâyeleri; Avrupalı çiftçi köyünden Amerikan endüstriyel toplumundaki göçmen kolonisine geçişe uyumu sürecini göstermek için metodolojik olarak kullanılıyor.

Thomas ve Znaniecki'nin çalışması gerçek anlamıyla Avrupa ve Amerika'daki Polonya toplumuna yönelik bir çalışma. Bireysel göçmen topluluklardan daha az azimli çalışmalar da yapıldı. Alman *Menonite*'ler gibi izole olmuş ve asimile edilmemiş gruplardan oluşan bazı dini topluluklar sık sık çalışıldı.

Bazı göçmen toplulukların çalışılması için önemli materyaller farklı amaçlar için de toplandı ve almanak, yıllık ve çeşitli göçmen toplulukların yerel hikâyeleri içinde yer aldı. Bunların en ilginç *Jewish Communal Register of New York* ["New York Yahudi Sicili"] ve Amerika'daki Norveç Luteri Kilisesinin O.M. Norlie liderliğinde yaptığı çalışmalarıdır.¹

¹ Bkz. *Menigielskalenderen*. (Minneapolis, Minn.: Augsburg Publishing Co., 1917)

Seçili Kaynakça

I. ASİMİLASYON VE KARIŞMA

A. Asimilasyonun Psikolojisi ve Sosyolojisi

(1) Wundt, Wilhelm. "Bermerkungen zur Associationslehre," Philosophische Studien, VII (1892), 329-61. ["Complication und Assimilation," ss. 334-53.]

(2) — —. Grundzüge der physiologischen Psychologie. "Assimilationen," III, 528-35. 5. baskı. Leipzig, 1903.

(3) Ward, James. "Association and Assimilation," Mind, N.S., II (1893), 347-62; III (1894), 509-32.

(4) Baldwin, J. Mark. Mental Development in the Child and the Race. Methods and processes. "Assimilation, Recognition," ss. 308-19. New York, 1895.

(5) Novicow, J. Les Lutttes entre sociétés humaines et leur phases successives. Kitap II, başlık. vii, "La Dénationalisation," ss. 125-53. Paris, 1893. [Ulussuzlaşmanın tanımı.]

(6) Ratzenhofer, Gustav. Die sociologische Erkenntnis, ss. 41-42. Leipzig, 1898.

(7) Park, Robert E. "Racial Assimilation in Secondary Groups with Particular Reference to the Negro," American Journal of Sociology, XIX (1913-14), 606-23.

(8) Simons, Sarah E. "Social Assimilation," American Journal of Sociology, VI (1900-1901), 790-822; VII (1901-2), 53-79, 234-48, 386-404, 539-56. [Kaynakça.]

(9) Jenks, Albert E. "Assimilation in the Philippines as Interpreted in Terms of Assimilation in America," Publications of the American Sociological Society, VIII (1913), 140-58.

(10) McKenzie, F. A. "The Assimilation of the American Indian," Publications of the American Sociological Society, VIII (1913), 37-48. [Kaynakça.]

(11) Ciszewski, S. Kunstliche Verwandschaft bei den Südslaven. Leipzig, 1897.

(12) Windisch, H. Taufe und Sünde im ältesten Christentum bis auf Origines. Ein Beitrag zur altchristlichen Dogmengeschichte. Tübingen, 1908.

B. Asimilasyon ve Karışma

(1) Gumplowicz, Ludwig. *Der Rassenkampf*. Sociologische Untersuchungen, bölüm. 38, "Wie die Amalgamierung vor sich geht," ss. 253-63. Innsbruck, 1883.

(2) Commons, John R. *Races and Immigrants in America*. Chap. ix, "Amalgamation and Assimilation," ss. 198-238. Yeni baskı New York, 1920. [Ayrıca bkz. ss. 17-21.]

(3) Ripley, William Z. *The Races of Europe*. A sociological study. Başlık. ii, "Language, Nationality, and Race," ss. 15-36. Başlık. xviii, "European Origins: Race and Culture," ss. 486-512. New York, 1899.

(4) Fischer, Eugen. *Die Rehobother Bastards und das Bastardierungsproblem beim Menschen*. Anthropologische und ethnographische Studien am Rehobother Bastardvolk in Deutsch-Südwest Afrika. Jena, 1913.

(5) Mayo-Smith, Richmond. "Theories of Mixture of Races and Nationalities," *Yale Review*, III (1894), 166-86.

(6) Smith, G. Elliot. "The Influence of Racial Admixture in Egypt," *Eugenics Review*, VII (1915-16), 163-83.

(7) Reuter, E. B. *The Mulatto in the United States*. Including a study of the rôle of mixed-blood races throughout the world. Boston, 1918.

(8) Weatherly, Ulysses G. "The Racial Element in Social Assimilation," *Publications of the American Sociological Society*, V (1910), 57-76.

(9) ——. "Race and Marriage," *American Journal of Sociology*, XV (1909-10), 433-53.

(10) Roosevelt, Theodore. "Brazil and the Negro," *Outlook*, CVI (1904), 409-11.

II. ÇATIŞMA VE KÜLTÜRLERİN KAYNAŞMASI

A. Kültürel Dönüşüm Süreci

(1) Ratzel, Friedrich. *The History of Mankind*. Vol. I, Book I, sec. 4, "Nature, Rise and Spread of Civilization," ss. 20-30. Cilt. II, Kitap II, bölüm 31, "Origin and Development of the Old American Civilization," ss. 160-70. Alman basımından çeviren ve ed.: by A. J. Butler. 3 cilt. Londra, 1896-98.

(2) Rivers, W. H. R. "The Ethnological Analysis of Culture," *Report of the 81st Meeting of the British Association for the Advancement of Science*, 1911, ss. 490-99.

(3) Frobenius, L. Der Ursprung der afrikanischen Kulturen. Berlin, 1898.

(4) Boas, Franz. The Mind of Primitive Man. Başlık. vi, "The Universality of Cultural Traits," ss. 155-73. Başlık. vii, "The Evolutionary Viewpoint," ss. 174-96. New York, 1911.

(5) Vierkandt, A. Die Stetigkeit im Kulturwandel. Eine soziologische Studie. Leipzig, 1908.

(6) McGee, W. J. "Piratical Acculturation," American Anthropologist, XI (1898), 243-51.

(7) Crooke, W. "Method of Investigation and Folklore Origins," Folklore, XXIV (1913), 14-40.

(8) Graebner, F. "Die melanesische Bogenkultur und ihre Verwandten," Anthropos, IV (1909), 726-80, 998-1032.

(9) Lowie, Robert H. "On the Principle of Convergence in Ethnology," Journal of American Folklore, XXV (1912), 24-42.

(10) Goldenweiser, A. A. "The Principle of Limited Possibilities in the Development of Culture," Journal of American Folklore, XXVI (1913), 259-90.

(11) Dixon, R. B. "The Independence of the Culture of the American Indian," Science, N.S., XXXV (1912), 46-55.

(12) Johnson, W. Folk-Memory. Or the continuity of British archaeology. Oxford, 1908.

(13) Wundt, Wilhelm. Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos, und Sitte. Cilt I, "Die Sprache." 3 cilt. Leipzig, 1900-1909.

(14) Tarde, Gabriel. The Laws of Imitation. Fransızca baskısından çeviren: Elsie Clews Parsons. New York, 1903.

B. Ulusallaştırma ve Ulussuzlaştırma

(1) Bauer, Otto. Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie. Wien, 1907. Chap. vi, "Der Sozialismus und das Nationalitätsprinzip," ss. 507-21. İçinde: Adler, M. and Hilderling, R. Marx-Studien; Blätter zur Theorie und Politik des wissenschaftlichen Sozialismus. Cilt II. Viyana, 1904.

(2) Kerner, R. J. Slavic Europe. A selected bibliography in the western European languages, comprising history, languages, and literature. "The Slavs and Germanization," Nos. 2612-13, ss. 193-95. Cambridge, Mass., 1918.

(3) Delbrück, Hans. "Das Polenthum," Preussische Jahrbücher, LXXVI (April, 1894), 173-86.

(4) Warren, H. C. "Social Forces and International Ethics," *International Journal of Ethics*, XXVII (1917), 350-56.

(5) Prince, M. "A World Consciousness and Future Peace," *Journal of Abnormal Psychology*, XI (1917), 287-304.

(6) Reich, Emil. *General History of Western Nations*, from 5000 B.C. to 1900 A.D. "Europeanization of Humanity," ss. 33-65, 480-82. (Cilt. I-II) Londra, 1908.

(7) Thomas, William I. "The Prussian-Polish Situation: an Experiment in Assimilation," *American Journal of Sociology*, XIX (1913-14), 624-39.

(8) Parkman, Francis. *Conspiracy of Pontiac and the Indian Wars after the Conquest of Canada*. 8.sayı, 2 cilt. Boston, 1877. [Kanada'da Fransız ve yerlilerin karışmasının kültürel etkilerini tartışır]

(9) Moore, William H. *The Clash. A study in nationalities*. New York, 1919. [Kanada'da Fransız ve İngilizlerin kültürel teması]

(10) Mayo-Smith, Richmond. "Assimilation of Nationalities in the United States," *Political Science Quarterly*, IX (1894), 426-44, 649-70.

(11) Kelly, J. Liddell. "New Race in the Making; Many Nationalities in the Territory of Hawaii – Process of Fusion Proceeding – the Coming Pacific Race," *Westminster Review*, CLXXV (1911), 357-66.

(12) Kallen, H. M. *Structure of Lasting Peace. An inquiry into the motives of war and peace*. Boston, 1918.

(13) Westermarck, Edward. "Finland and the Czar," *Contemporary Review*, LXXV (1899), 652-59.

(14) Brandes, Georg. "Denmark and Germany," *Contemporary Review*, LXXVI (1899), 92-104.

(15) Marvin, Francis S. *The Unity of Western Civilization. Essays*. Londra ve New York, 1915.

(16) Fishberg, Maurice. *The Jews: a Study in Race and Environment*. Londra ve New York, 1911. [Başlık. xxii miliyetçiliğe karşı asimilasyona değinir.]

(17) Bailey, W. F., and Bates, Jean V. "The Early German Settlers in Transylvania," *Fortnightly Review*, CVII (1917), 661-74.

(18) Auerbach, Bertrand. *Les Races et les nationalités en Autriche-Hongrie*. Paris, 1898.

(19) Cunningham, William. *Alien Immigrants to England*. Londra ve New York, 1897.

(20) Kaindl, Raimund Friedrich. Geschichte der Deutschen in den Karpathenländern. Cilt. I, "Geschichte der Deutschen in Galizien bis 1772." 3 cilt. Gotha, 1907-11.

C. Görevler

(1) Moore, Edward C. The Spread of Christianity in the Modern World. Chicago, 1919. [Kaynakça.]

(2) World Missionary Conference. Report of the World Missionary Conference, 1910. 9 vols. Chicago, 1910.

(3) Robinson, Charles H. History of Christian Missions. New York, 1915.

(4) Speer, Robert E. Missions and Modern History. A study of the missionary aspects of some great movements of the nineteenth century. 2 cilt. New York, 1904.

(5) Warneck, Gustav. Outline of a History of Protestant Missions from the Reformation to the Present Time. A contribution to modern church history. Almancadan çeviren: George Robson. Chicago, 1901.

(6) Creighton, Louise. Missions. Their rise and development. New York, 1912. [Kaynakça.]

(7) Pascoe, C. F. Two Hundred Years of the Society for the Propagation of the Gospel, 1701-1900. Based on a digest of the Society's records. Londra, 1901.

(8) Parkman, Francis. The Jesuits in North America in the Seventeenth Century. Bölüm II. "France and England in North America." Boston, 1902.

(9) Bryce, James. Impressions of South Africa. Başlık. xxii, "Missions," ss. 384-93. 3. baskı. New York, 1900.

(10) Sumner, W. G. Folkways. "Missions and Antagonistic Mores," ss. 111-14, 629-31. New York, 1906.

(11) Coffin, Ernest W. "On the Education of Backward Races," Pedagogical Seminary, XV (1908), 1-62. [Kaynakça.]

(12) Blackmar, Frank W. Spanish Colonization in the South West. "The Mission System," pp. 28-48. "Johns Hopkins University Studies in Historical and Political Science." Baltimore, 1890.

(13) Johnston, Harry H. George Grenfell and the Congo. A history and description of the Congo Independent State and adjoining districts of Congoland, together with some account of the native peoples and their languages, the fauna and flora, and similar notes on the Cameroons, and the Island of Fernando Pô,

the whole founded on the diaries and researches of the late Rev. George Grenfell, B.M.S., F.R.S.G.; and on the records of the British Baptist Missionary society; and on additional information contributed by the author, by the Rev. Lawson Forfeitt, Mr. Emil Torday, and others. 2 cilt. Londra, 1908.

(14) Kingsley, Mary H. West African Studies. ss. 107-9, 272-75. 2. sayı. Londra, 1901.

(15) Morel, E. D. Affairs of West Africa. Chaps. xxii-xxiii, "Islam in West Africa," ss. 208-37. Londra, 1902.

(16) Sapper, Karl. "Der Charakter der mittelamerikanischen Indianer," Globus, LXXXVII (1905), 128-31.

(17) Fleming, Daniel J. Devolution in Mission Administration. As exemplified by the legislative history of five American missionary societies in India. New York, 1916. [Kaynakça.]

III. GÖÇ VE AMERİKALILAŞMA

A. Göç ve Göçmen

(1) United States Immigration Commission. Reports of the Immigration Commission. 41 cilt. Washington, 1911.

(2) Lauck, William J., and Jenks, Jeremiah. The Immigration Problem. New York, 1912.

(3) Commons, John R. Races and Immigrants in America. Yeni baskı. New York, 1920.

(4) Fairchild, Henry P. Immigration. A world-movement and its American significance. New York, 1913. [Kaynakça.]

(5) Ross, E. A. The Old World in the New. The significance of past and present immigration to the American people. New York, 1914.

(6) Abbott, Grace. The Immigrant and the Community. With an introduction by Judge Julian W. Mack. New York, 1917.

(7) Steiner, Edward A. On the Trail of the Immigrant. New York, 1906.

(8) — —. The Immigrant Tide, Its Ebb and Flow. Chicago, 1909.

(9) Brandenburg, Broughton. Imported Americans. The story of the experiences of a disguised American and his wife studying the immigration question. New York, 1904.

(10) Kapp, Friedrich. Immigration and the Commissioners of Emigration of the State of New York. New York, 1880.

B. Göçmen Topluluklar

(1) Faust, Albert B. *The German Element in the United States. With special reference to its political, moral, social, and educational influence.* New York, 1909.

(2) Green, Samuel S. *The Scotch-Irish in America*, 1895. A paper read as the report of the Council of the American Antiquarian Society, at the semi-annual meeting, Nisan 24, 1895, Worcester, Mass., 1895.

(3) Hanna, Charles A. *The Scotch-Irish. Or the Scot in North Britain, North Ireland, and North America.* New York ve Londra, 1902.

(4) Jewish Publication Society of America. *The American Jewish Yearbook.* Philadelphia, 1899.

(5) *Jewish Communal Register, 1917-1918.* 2'nci baskı. Düzelten ve yayınlayan Kehillah (Yahudi Topluluğu) of New York City. New York, 1919.

(6) Balch, Emily G. *Our Slavic Fellow Citizens.* New York, 1910.

(7) Horak, Jakub. *Assimilation of Czechs in Chicago.* [baskıda.]

(8) Millis, Harry A. *The Japanese Problem in the United States. An investigation for the Commission on Relations with Japan appointed by the Federal Council of the Churches of Christ in America.* New York, 1915.

(9) Fairchild, Henry P. *Greek Immigration to the United States.* New Haven, 1911.

(10) Burgess, Thomas. *Greeks in America. An account of their coming, progress, customs, living, and aspirations; with a historical introduction and the stories of some famous American-Greeks.* Boston, 1913.

(11) Coolidge, Mary R. *Chinese Immigration.* New York, 1909.

(12) Foerster, Robert F. *The Italian Emigration of Our Times.* Cambridge, Mass., 1919.

(13) Lord, Eliot, Trenor, John J. D., and Barrows, Samuel J. *The Italian in America.* New York, 1905.

(14) DuBois, W. E. Burghardt. *The Philadelphia Negro, A Social Study. Together with a special report on domestic service by Isabel Eaton. "Publications of the University of Pennsylvania, Series in Political Economy and Public Law," No. 14.* Philadelphia, 1899.

(15) Williams, Daniel J. *The Welsh of Columbus, Ohio. A study in adaptation and assimilation.* Oshkosh, Wis., 1913.

C. Amerikalılaşma

(1) Drachsler, Julius. Democracy and Assimilation. The blending of immigrant heritages in America. New York, 1920. [Kaynakça.]

(2) Dushkin, Alexander M. Jewish Education in New York City. New York, 1918.

(3) Thompson, Frank V. Schooling of the Immigrant. New York, 1920.

(4) Daniels, John. America via the Neighborhood. New York, 1920.

(5) Park, Robert E., and Miller, Herbert A. Old World Traits Transplanted. New York, 1921.

(6) Speek, Peter A. A Stake in the Land. New York, 1921.

(7) Davis, Michael M. Immigrant Health and the Community. New York, 1921.

(8) Breckinridge, Sophonisba P. New Homes for Old. New York, 1921.

(9) Leiserson, William M. Adjusting Immigrant and Industry. [Baskıda]

(10) Gavit, John P. Americans by Choice. [Baskıda.]

(11) Claghorn, Kate H. The Immigrant's Day in Court. [Baskıda.]

(12) Park, Robert E. The Immigrant Press and Its Control. [Baskıda] New York, 1921.

(13) Burns, Allen T. Summary of the Americanization Studies of the Carnegie Corporation of New York. [Baskıda.]

(14) Miller, Herbert A. The School and the Immigrant. Cleveland Education Survey. Cleveland, 1916.

(15) Kallen, Horace M. "Democracy versus the Melting-Pot, a Study of American Nationality." Nation, C (1915), 190-94, 217-20.

(16) Gulick, Sidney L. American Democracy and Asiatic Citizenship. New York, 1918.

(17) Talbot, Winthrop, editör. Americanization. Principles of Americanism; essentials of Americanization; technic of race-assimilation. New York, 1917. [Açıklamalı kaynakça.]

(18) Stead, W. T. The Americanization of the World. Or the trend of the twentieth century. New York ve Londra, 1901.

(19) Aronovici, Carol. Americanization. St. Paul, 1919. [Aynı zamanda American Journal of Sociology'de yer alır, XXV (1919-20), 695-730.]

D. Kişisel Belgeler

(1) Bridges, Horace. On Becoming an American. Some meditations of a newly naturalized immigrant. Boston, 1919.

(2) Riis, Jacob A. The Making of an American. New York, 1901.

(3) Rihbany, Abraham Mitrie. A Far Journey. Boston, 1914.

(4) Hasanovitz, Elizabeth. One of Them. Chapters from a passionate autobiography. Boston, 1918.

(5) Cohen, Rose. Out of the Shadow. New York, 1918.

(6) Ravage, M. E. An American in the Making. The life-story of an immigrant. New York, 1917.

(7) Cahan, Abraham. The Rise of David Levinsky. A novel. New York, 1917.

(8) Antin, Mary. The Promised Land. New York, 1912.

(9) ——. They Who Knock at Our Gates. A complete gospel of immigration. New York, 1914.

(10) Washington, Booker T. Up from Slavery. An autobiography. New York, 1901.

(11) Steiner, Edward A. From Alien to Citizen. The story of my life in America. New York, 1914.

(12) Stern, Mrs. Elizabeth Gertrude (Levin). My Mother and I. New York, 1919.

(13) DuBois, W. E. Burghardt. Darkwater: Voices from within the Veil. New York, 1920.

(14) ——. The Souls of Black Folk. Essays and sketches. Chicago, 1903.

(15) Hapgood, Hutchins. The Spirit of the Ghetto. Studies of the Jewish quarter in New York. Düzeltilmiş baskı, New York, 1909.

Yazılı Tema Konuları

1. Irk, Kùltür ve Irkların Göreceli Üstünlüğü ve Alçaklığı Sorunu.
2. Asimilasyon ve Karışma ilişkisi.
3. Kùltürel bir Tip Olarak Melez.
4. Asimilasyon ve Ulusal Birlik Aracı Olarak Dil.
5. Ulusal Birliği Korumanın Aracı Olarak Tarih ve Edebiyat.
6. Asimilasyon ve Uyum ile İlişkisinde Irk Önyargısı ve Ayırışma.
7. Hane İçi Kölelik ve Zencilerin Asimile Olması.
8. Bir Uluşsuzlaşma Tarihsel Deneyi; Prusyalının Almanlaşması, Polonya'nın Ruslaşması, Japonya'nın Kore Politikası, vs.
9. Amerikalılaştırma ile İlişkileri Bağlamında - "Hyphen" Karşısında "Eritme Kabı" (The melting pot)
10. Sosyoloji Bakış Açısıyla Amerikalılaşma Kapsamında Politikalar, Programlar ve Deneyler Çalışması.
11. Amerikalılaşmanın Aracı Olarak Göçmen Toplumu.
12. Kişisel Belgelerde Olduğu Haliyle Asimilasyon Süreci (Örn: Antin, *The Promised Land*; Rihbany, *A Far Journey*; Ravage, *An American in the Making*; vb.)
13. Yabancı Elçiler ve Yerli Kùltürler.
14. Münferit Bireyin Kişisel Gelişiminde Asimilasyonun ve Uyumun Yeri.
15. Eğitim Süreciyle İlişkisi İçinde Asimilasyon ve Uyum

Tartışma Soruları

1. Simons'un kullandığı "asimilasyon" teriminden ne anlıyorsunuz?
2. Karışma ve asimilasyon arasındaki fark nedir?
3. Asimilasyon ve karışma birbiriyle nasıl ilişkilidir?
4. Trotter'ın ve Crile'in insan evrimi arasındaki fark sizce nedir?
5. Trotter'ın davranış denetimcisi olarak sürü içgüdüğü terimini kullanması size ne ifade ediyor?
6. Trotter'ın üç temel içgüdü ve sürü içgüdüğü arasında yaptığı ayırımın önemi nedir?
7. Kültürün maddi ve maddi olmayan unsurlarının Irkların teması ve karışımı çalışmalarındaki önemi nedir?
8. Farklı tiplerdeki kültürel unsurların farklı hızlarda asimile olmasını nasıl açıklarsınız?
9. Hangi unsurlar Roma kültürünün Galya'da yayılmasını teşvik etmiş ve güçlendirmiştir?
10. Fransız dilinin kökenlerine hangi toplumsal etkenler dâhil olmuştur?
11. Bir kültürel dilin yayılması hangi ölçekte asimilasyonu içerir?
12. Kültürel diller hangi anlamda birbirleriyle yarışır?
13. Bir yüzyıl içinde İngilizcenin dünya halklarının dörtte birinin kullandığı temel dil olacağı öngörüsüne katılıyor musunuz? Görüşünüzü belirtin.
14. Park'ın asimilasyon tanımı Simons'ununkinden farklı mıdır?
15. Park'ın şu ifadesinden ne anlıyorsunuz?"Toplumsal kurumlar; kaynağını farklılıklardan ne kadar alıyorsa benzerliklerden de o kadar alır; ancak esasen ilişkilerden ve taraflar arasındaki karşılıklı bağımlılıktan oluşurlar." Bu prensibin asimilasyon süreciyle ne ilgisi vardır?
16. Grup dayanışmasına ve iş birliğine neden olan asimilasyon türü ile resmi benzer düşünceliliğe neden olan asimilasyon türü arasında ne fark vardır? Hangi koşullar birini diğerinin önüne geçirir?

17. “Amerikalılaşma” teriminden ne anlıyorsunuz?

18: Amerikalılaşma ile Prusyalılaşma arasında bir fark var mıdır?

19. Amerikalılaşmanın hangi programları hakkında bilgi sahibisiniz? Bunlar asimilasyonun sosyolojik yorumlanması bakış açısına göre uygun mudur?

20. Dil ne şekilde asimilasyon için hem araç hem de sonuç olur?

21. “İdrak yığını”, “söylem evreni” ve “durumların tanımları” terimleriyle ne anlatılmak istenmiştir? Bunların asimilasyon için önemi nedir?

22. Asimilasyon bireysel farklılıkların ara buluculuğunu nasıl içerir?

23. Göçmenlerin ayrıştırılması asimilasyona fayda mı zarar mı sağlar?

24. Birincil ve ikincil temaslar, taklit ve önerme, rekabet ve uyum asimilasyon sürecine nasıl dâhil olur?

II. Kısım

Sosyal Kontrol

I. Giriş

1. Sosyal Kontrol Kavramı

Sosyal kontrol, üzerinde çalışılmış bir konudur, ancak sosyolojinin terime yüklediği geniş anlamıyla tanımlanmamıştır. Tüm sosyal sorunların nihayetinde sosyal kontrol sorunu olduğu ortaya çıkar. Bu çalışmanın giriş kısmında sosyal sorunlar üç sınıfa ayrılacak: a) Yönetim sorunları, b) Siyaset ve idare şekli sorunları, c) Sosyal güçler ve insan doğası sorunu.¹ Sosyal kontrol, bu kategorilerin herhangi biri altında incelenebilir. Sosyolojinin ilgi alanı daha çok sosyal güçler ve insan doğasını içerdiği için, bu başlıkta sosyal kontrol bu bakış açısıyla ele alınacaktır.

Önceki başlıkta, etkileşimin tipik biçimlerinden biri olan asimilasyon incelendi ve tanımlandı. Topluluk ve topluluğun sınırları içindeki doğal düzenin, rekabetin bir sonucu olduğu görüldü. Sosyal kontrol ve topluluk içindeki münferit bireylerin karşılıklı itaati, kaynağını çatışmadan alır, uyum sürecinde net düzenlenmiş biçimler halini kazanır ve asimilasyon ile birleşir ve sağlamlaşır.

Topluluk, toplum formunu bu süreçler aracılığıyla kazanır. Yine de, tesadüfen de olsa mutlak olarak belirlenmiş ve son derece anlık sosyal kontrol formları da görülebilir. Bu formlar bilinen başlıklar altında toplanır: gelenekler, âdetler, örfler, töreler, törenler, mitler, dini ve siyasi inanışlar, dogmalar, öğretiler ve son olarak da kamuoyu ve kanunlar. Bu başlığın amacı, sosyal grupların işlemesine izin veren bu tipik mekanizmaların belli başlılarını daha doğru şekilde tanımlamaktır.

Kontrol mekanizmaları, bir edim içerisinde ortaya çıkar

¹ Bununla ilgili olarak bkz. Robert Ezra Park, *Sosyoloji Bilimine Giriş*, İstanbul: Pinhan Yayınları, 2017.

ve kolektif davranış, şu aşamalar altında başlıklandırılabilir: a) Sosyal kargaşa, b) Kitle hareketleri, c) Toplumun içinde olduğu ve şekillendiği kurumlar.

Sosyal kontrolle ilgili en belirgin mesele, kanunların yapılıp uygulandığı mekanizma, yani yasama, mahkemeler ve kolluk güçleridir. Sosyal kontrolü düşündüğümüzde, bunlar onun tecessüm etmiş halleridir. Sosyal kontrolü tanımlamaya çalışırken bunları kullanacağız.

Yasama ve kolluğun uzun vadede kamuoyu desteğine sahip olup olmayacağı pek açık değildir. Hume'un açıklamasına göre hükümetler, içlerinde en despot olanı bile kendilerini destekleyecek kamuoyunu bulur. Bu görüş, bazı terimleri açıklamadan kabul edilemeyecek olsa da temelde doğrudur. Hume, kamuoyu derken, neyi ondan ayrı tutmamız gerektiğini de belirtmiştir; "gelenekler". Hume'un, kamuoyu dediği bu geniş çerçeveye şunu da eklemesi gerekir ki; buna dâhil olmadıkları sürece, kamuoyu karşısında ne kadar kalabalık olurlarsa olsunlar, yönetilenler de çaresizdir.

Bir kral ya da siyasi bir "patron", emrinde bir ordu veya siyasi bir "aygıt" bulunduğunda çok şey yapabilir. Kamuoyunu şaşırtmak ya da yanlış yönlendirmek de mümkündür. Ancak eğer yeterince sağduyulu ise ne kral ne de patron töreye ve toplumun ortak aklına meydan okumalıdır.

Kamuoyu ve töre, topluluğun değişen koşullara verdiği tepkiyi ifade etse de, aslında kendileri de değişimin ve farklılığın nesnesidir. Kaynaklarını, herhangi bir formda, her toplumda yeniden üretilen temel insan doğası dediğimiz şeyden alırlar.

"Son 70 yılda insan türünün kabileleri, ırkları ve ulusları, etnoloji araştırmacıları tarafından ayrıntılı biçimde incelendi. Elde edilen sonuçların mukayesesi, hayatın ve davranışların temel örüntüsünün her yerde aynı olduğunu gösterdi; antik Yunanlarda, modern İtalyanlarda, Asyalı Moğollarda, Avustralyalı siyahlarda ya da Afrikalı

Hottentotlarda... Hepsinin bir çeşit aile hayatı, ahlâki ve yasal düzenlemeleri, dini sistemleri, bir çeşit hükümetleri, sanatsal faaliyetleri ve benzeri nitelikleri var. Bu grupların herhangi birinin ahlâk kodlarını inceleyen bir araştırma, Afrikalı Bantular'ın diğer bir grupla, örneğin İbranilerle, birçok benzerlik gösterdiğini söyler. Her grubun "Babana ve anana hürmet edeceksin, öldürmeyeceksin, çalmayacaksın" gibi emirleri vardır. Önceden bu benzerliklerin, grupların birbirinden aldığı şeyler olduğu varsayıldı. Bastian, *Orpheus ile Eurydice* mitine benzer bir Hawaii mitini rapor edince bu hikâyenin Yunanistan'dan buraya kadar nasıl olup da ulaştığı tartışıldı. Ancak şimdi kültürel benzerliklerin temelde taklitten kaynaklanmadığı ve paralel gelişim gösterdiği kabul ediliyor. İnsanın doğası her yerde temelde aynı ve kendini her yerde benzer duygular ve kurumlarla gösterme eğiliminde."¹

Sosyal kontrol içinde, töreden daha asli olan unsurlar bulunur. Herbert Spencer, çalışmasında "Törenselsel Hükümet" başlığı altında sosyal kontrolü bu daha asli yönüyle tanımlamıştır. Bu başlıkta "başkalarının varlığı nedeniyle insanların dönüşüme uğrayan eylem biçimlerine", "diğer belli başlı kontrol biçimlerinin kendisinden neşet ettiği" bir çeşit kontrol olarak değinir. Kişinin, bir başkasının varlığına gösterdiği nihayetinde istikrarlı, uzlaşımalsal ve sosyal bir ritüel olarak aktarılan anlık tepkiler, bu "ilkel ve yaygın idareyi" ortaya çıkarır. Siyasi ve dini idareler, bu ilkel kontrolden türer ve aslında gizil olarak bunun taşıyıcısı olmayı sürdürürler.

Törenselsel davranış biçimlerine ve bireyin sosyal bir durum karşısındaki, özünden kaynaklanan içgüdüsel tepkilerine dayalı doğrudan ve kendiliğinden ortaya çıkan davranış biçimlerine vurgu yaparak Spencer, idareyi, sosyolojinin bir düzeyde ilgilenegeldiği eylemin kökenine dayandırır.

¹ Robert E. Park ve Herbert A. Miller, *Old World Traits Transplanted*, ss. 1-2. (New York, 1921.)

2. Okuma Parçalarının Sınıflandırılması

Sosyal kontrol çeşitleri üç başlık altında toplanır: a) Sosyal kontrolün basit biçimleri, b) Kamuoyu, c) Kurumlar. Okuma parçalarının bu şekilde sıralanması kontrolün ahali içindeki, törenlerdeki, nüfuz ve tabudaki daha spontane formlarından; dedikodu, söylenti, haber veya kamuoyu şeklindeki daha belirgin ifadesine; ve kanundaki, dogmadaki, dini ve siyasi kurumlardaki daha resmi yapılanmasına kadar gelişimini gösterecektir. Tören, kamuoyu ve hukuk; sosyal hayatın, içerisinde ifade bulduğu karakteristik formlar oldukları kadar, bireyin ya (a) esasen ifade edici bir oyun veya (b) olumlu bir edim olan davranış şeklinde ortaya çıkan eşgüdümlü ve kolektif dürtülerinin örgütlenmesinin de aracıdır.

İnsan davranışları yekûnu içerisinde, yalnızca bir ifade biçimi olarak nitelenebilecek olanlar, genelde hayal ettiğimizden çok daha büyük bir kısmı oluşturur. Sanat, oyun, dinsel pratikler ve siyasi faaliyet tümüyle veya hemen hemen tümüyle birer ifade biçimidir ve bunlar ritüel ve törenin sahip olduğu sembolik ve törensel karaktere sahiptirler. Esasen kendi için gerçekleştirilen her edim, bu karakteri taşır. Sadece daha ulvi bir motivasyonu olan veya iradi bir görev bilinci ile gerçekleştirilen çalışma, tümüyle ve koşulsuz şekilde ikinci kategoriye girer.

a) *Sosyal kontrolün basit biçimleri* – Ahali içindeki kontrol, ilişkinin kurulmasıyla birlikte, her bireyin diğerine anında tepki verdiği sonucunda ortaya çıkan, kontrolün en basit biçimidir.

Ahali içindeki bireyin, ahalinin baskın ruh haline buna benzer doğrudan ve tepkisel verdiği yanıt sürüde; “hayvan topluluğu”nda da görülebilir.

Muğlâk bir tehdit durumunda veya sadece sıcak ve susuzluğun etkisiyle sürü yorulur ve yavaşça daireler halinde hareket etmeye başlar. Bu “dönme” bir çeşit kolektif harekettir; huzursuzluk ya da korku ifadesidir. Ancak huzursuzluğun en önemli dışa vurumu, ifade edilme şeklini

yoğunlaştırma eğilimindedir ve böylece sürüdeki gerginlik artar. Bu durumda ani bir ses, bir tabancanın ateşlenmesi ya da şimşek çakması sürüyü vahşi bir paniğe sürükler.

Sürüdeki dönme hareketi, insan toplumlarında zımnî veya gizil olan şeyin açık bir görüntüsüdür. Tehlikeler ya da huzursuzluklar sıklıkla sosyal kargaşaya neden olur. Bu kargaşa dışı vuruldukça daha çok büyür. Durum tehlikeli bir döngü halini alır. Kargaşayı durdurmak için yapılan her girişim, onu daha da alevlendirmeye yarar. Böyle tehlikeli bir döngüye tarihimizde 1830- 1861 yılları arasında rastlıyoruz. Köleliğe karşı yapılan her hamle yakın eyaletler arasında çatışmayı kaçınılmaz kıldı. Nihayet 20 yıldır görünür biçimde hazırlanan şey; yani savaş patlak verdi.

Tolstoy büyük tarihi romanı *Savaş ve Barış*'ta daha önce hiçbir tarihçinin yapmadığı şekilde 1812'deki Fransız-Rus Savaşı'na neden olan etmenleri tanımladı. Özellikle de Napoleon'un kaçınma çabalarına rağmen üzerinde kontrol sahibi olamadığı sosyal güçler tarafından Rusya'ya savaş ilan etmeye zorlanmasını ve bunun onun kendi düşüşünü beraberinde getirmesini anlattı.

1870'te Fransa'nın Bismark tarafından Prusya'ya savaş ilan etmek zorunda bırakıldığı koşullar ve Avusturya'nın 1914'te Sırbistan'a savaş ilan ettiği ve Soğuk Savaş getiren koşullar aynı tehlikeli döngüyü sergiler. Her iki vakada da duruma, yapılan hazırlıklara, bulunan çözümlere ve gerçekleştirilen anlaşmalara bakıldığında bir noktadan sonra atılan her adımın zorlamayla olduğu açıkça görülüyor.

Bu kontrolün en temel ve basit formudur. Yalnızca basit güçlerin işleyişiyle sağlanan kontroldür. Bu güçler, diğer doğal güçlerde olduğu gibi bir ölçüde yönlendirilebilir; ancak insan doğası olduğu gibi kabul edilmek suretiyle, bu belli sınırlar içinde, kaçınılmaz olarak mutlaklıdır. Tıpkı sürünün koşulları ve doğasında olduğu gibi bir panik kaçınılmazdır. Tarihi krizler değişmeksizin, soyut olarak bakıldığında tıpkı sürünün dönme hareketine benzeyen bu süreçlerle üretilir. Tehlikeli döngü mali bunalımlarda ve

paniklerde “psikolojik etmen” diye adlandırılan şeyin kendisidir ve aslında tüm kolektif eylemlerde var olan bir etmendir.

Gruptaki etkileşimin bu dairesel biçiminin sonucu; grupta gerilimi artırmak ve bir beklenti durumu oluşturarak üyelerini kolektif bir eyleme yönlendirmektir. Bu, birey için uyarı gibidir; grup eyleme bununla hazırlanır.

Törensel, kamuoyuna dayalı veya yasal olsun, diğer her türlü kontrol biçiminin geri planında daima basit sosyal güçlerin bu etkileşimi yatar. Öte yandan sosyal kontrol dediğimizde genellikle söylemek istediğimiz bir kişinin, örneğin bir yetkilinin, görevlinin ya da liderin, sosyal süreçte iradi müdahalesidir. Polis suçluyu tutuklar, avukat jüriyi savunmasıyla etkiler, hâkim kararı verir; bunlar sosyal kontrolün kendini gösterdiği bildiğimiz formel edimlerdir. Bu şekilde uygulanan kontrolü sosyal yapan ise bu edimlerin kanunlarla, kamuoyuyla ve geleneklerle desteklenmesidir.

Ahali olarak kontrol ile toplumdaki diğer kontrol biçimleri arasındaki fark, ahalinin bir geleneğe sahip olmamasıdır. Kendi geçmişinde, üyelerinin örnek almak için geri dönüp bakacakları bir referans noktası yoktur. Bu nedenle sembolleri, törenleri, alışkanlıkları ya da gelenekleri yoktur. Hiçbir yükümlülük dayatma veya sadakat beklemez.

Tören, grupta canlı bir geçmiş duygusunu yaşatmanın bir yöntemidir. Geçmiş bir kolektif eylemin yarattığı heyecanı ve duyguları yeniden yaşatmanın yöntemidir. Vahşi savaş dansı, savaşın dramatik bir temsilidir ve böylelikle savaş ruhunu tahrik etmeye ve uyandırmaya yarar. Bu törenleri kontrol aracı haline getirmenin bir yoludur. Eski bir savaşın anılarını canlandırarak savaşçıları yeni bir savaşa hazırlar.

Ernst Grosse, *The Beginnings of Art* [Sanatın Başlangıçları]’ta ilk elden gözlemcileri etkileyen şeyi, yani dansın ilkel insanların yaşantısında oynadığı önemli rolü şöyle özetliyordu:

“Avlanan halkların dansları kitle dansıdır, bu bir kuraldır. Genellikle kabilenin erkekleri, birden çok kabileye üye olmaları da nadir değildir, uygulamaya katılırlar, bütün topluluk aynı zamanda tek bir kurala göre hareket eder. Dansları anlatan herkes tekrar tekrar hareketlerin ‘muhteşem’ birliğine vurgu yapmıştır. Dansın hararetiyle çok sayıda katılımcı tek vücut olur, tek bir duyguyla hareket ederler. Dans boyunca tam anlamıyla bir sosyal bileşme halindedirler. Dans eden grup tek bir organizma gibi hisseder ve davranır. *İlkel dansların sosyal önemi bu dansların sonucu olan sosyal birleşmeden gelir.* Serbest ve istikrarsız yaşam koşullarında, farklı bireysel ihtiyaç ve arzularla düzensizce sürüklenen erkekleri tek bir dürtü ve duyguyla hareket etmeye alıştıırır. Avlanan kabilelerin başıboş, dalgali yaşamına en azından zaman zaman düzen ve bağlılık getirir. İlkel kabile üyelerinin savaşın dışında dayanışmalarını algılarında canlı tutan belki de tek etkendir ve aynı zamanda savaşa da en iyi hazırlık şeklidir, çünkü jimnastik danslar askeri hazırlıklara birden fazla şekilde katkı sağlar. İnsanın kültür gelişiminde ilkel dansların önemini görmezden gelmek oldukça zordur. Tüm yüksek medeniyetler sosyal unsurların birlikte düzenlenmiş işbirliği ile koşullanırlar ve ilkel insanlar bu işbirliğine dansla hazırlanırlar.”¹

İlkel insan hayatının bu kadar karakteristik ve evrensel özelliği olan dans - aynı anda bir kolektif ifade ve kolektif temsil biçimi - sadece dairesel tepkilerin gelenekselleştirilmiş biçimidir. Bu, en ilkel haliyle sürünün dönme hareketiyle temsil edilir.

b) *Kamuoyu*: Genellikle kamuoyunu bir çeşit sosyal iklim olarak düşünürüz. Belli zamanlarda ve belli koşullarda, kesin bir doğrultuda ve kesin bir hedefe doğru ilerleyen, güçlü ve sabit düşünce akışı gözlemleriz. Bununla birlikte diğer zamanlarda bu harekette sarsıntılar, girdaplar ve karşı akımlar fark ederiz. Zaman zaman fırtınalar, kayma-

¹ Ernst Grosse, *The Beginnings of Art*, ss. 228-29. (New York, 1897.)

lar ya da ölüm sessizliği olur. Kamuoyundaki bu ani değişimler oyla ifade edildiğinde siyasetçiler tarafından “toprak kayması” olarak ifade edilir.

Tüm bu anlarda, karşı akıntılarda ve kamuoyunun daha yakından gözlemlenmesiyle ortaya çıkan daha büyük ölçekli yön değişikliklerinde, grup eyleme geçmeye kalktığında, başka bir yerde bulmuş olduğumuz bu aynı tip dairesel reaksiyonu sezmek her zaman mümkün oluyor. Ahalide olduğu gibi toplumda da bazen daha geniş, bazen daha dar olmakla birlikte bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin hedeflerinden ve menfaatlerinden sorumlu oldukları bir daire her zaman olacaktır. Böylece bu karşılıklı güçler oyununun içinden hepsinden baskın olacak ortak bir hedef ve amaç ortaya çıkabilir.

Tanımlanan karşılıklı etki çemberi içinde, böylesine eksiksiz bir uyum ve heyecan durumundaki bir kalabalıkta ya da sürüde olduğu gibi grubun bireye tam hükmü olmayacaktır. Ancak ortak bir anlayışı garantileyecek yeterli çıkar uyumu olacaktır. Bir halk aslında bir söylem evreni temelinde örgütlenmiştir ve bu söylem evreni sınırları içinde; dil, gerçeklerin açıklanması ve haberler, pratik nedenlerle aynı anlamlara sahip olacaktır. Bu karşılıklı etki çemberinin içinde halkın sınırlarını belirleyen bir söylem evreni vardır.

Ahali gibi halk da bir parlamento veya kongre gibi formal bir örgütlülük olarak düşünülmemelidir. Bir halk, kamuoyunun oluşumunda bilinçli katılımın ve oy çokluğunun yer aldığı en geniş alandır. Halkın sadece çevresi değil, merkezi de vardır. İçinde katılımın ve oy çokluğunun bulunduğu bu alanda her zaman halkı oluşturan bireylerin görüşlerinin etrafında döndüğü bir ağırlık merkezi vardır. Bu ağırlık merkezi normal koşullar altında sürekli değişir. Halkın ilgisindeki bu değişim, kamuoyu değişikliklerini oluşturur. Bu değişimler kesin bir yön ve kesin bir amaç kazandığında, bunu sosyal olay hareket olarak ifade ederiz. Eğer bu hareketi haritalarla ya da grafiklerle gös-

termek mümkün olsaydı, hareketi iki boyutta görmek mümkün olurdu. Örneğin mekânsal bir hareket olurdu. Kamuoyunun merkezi, yani en geniş görüş “yoğunluğu” olan nokta, ülkenin bir yerinden diğerine hareket etme eğilimindedir.¹ Amerika’da bu hareketler tarihi olarak incelenmesi gereken nedenlerden ötürü kuzey ve güneyden meridyenler boyunca doğu ve batı yönündedir. Bununla birlikte kamuoyunun bu coğrafi hareketi sırasında yoğunlukta ve yönde sapmalar gözlemleriz.

“Yoğunluktaki sapmalar, belli bir konudaki görüşlerin bulunduğu alanla doğrudan orantılı gibi görünür. Azınlıklarda görüş yeknesak olarak çoğunluklarda olduğundan daha yoğundur. Bu da azınlıkların sayılarına oranla çoğunluklardan daha fazla etkili olmalarını sağlar. Yoğunluktaki değişimin bir konu hakkında kamuoyunun var olduğu alanla kesin ilişkisi vardır. Kamuoyundaki sapmalar genel eğilimden ayırt edildiği haliyle muhtemelen katılımcı tarafların karakteriyle doğrudan ilişki içinde olacaktır. Alan, kamuoyuna uyarlandığı haliyle eninde sonunda coğrafi uzaklıktansa sosyal olarak; yani izolasyon ve temas olarak ölçülmelidir. Böyle bir hesaplama rakamlar da dâhildir. Coğrafi alan, iletişim, dâhil olan kişi sayısı, genellikle “alan” konseptini burada kullanıldığı haliyle belirleyen etmenlerden olmalıdır. Eğer tarafların ruhu güçlüyse genel yönelim ya da kamuoyu eğilimi muhtemelen kaymalar ve geçici yön değişimleri tarafından bölünecektir. Bu kaymalar taraf ruhunun yoğunlaşmasıyla doğru orantılı olacaktır. Charles E. Merriam’ın siyasi partilerle ilgili son çalışması azınlık partilerinin ABD’deki yasamanın büyük kısmını biçimlendirdiğini öne sürdü.² Bunun nedeni iki büyük partinin politikaları arasında büyük farklılık olmaması ve parti tartışmalarının alakasız konularda yapılmasıdır. Bu, şu ana kadar doğru olduğu sürece politikadaki ani değişikliğe karşı güvence sağlar. Yeni ka-

¹ Bkz. A. L. Lowell, *Public Opinion and Popular Government*, ss. 12-13. (New York, 1913.)

² *The American Party System*, başlık. viii. (New York, 1922.) [Baskıda.]

nun kamuoyundaki eğilime göre yapılır, radikal parti ruhunun getirdiği sapmalara ve ani kaymalara bir yanıt olarak değil.”

Bütün bu fenomenler, örneğin Yasaklama Hareketi’nde görülebilir. Dicey’nin *Law and Public Opinion in England* [İngiltere’de Hukuk ve Kamuoyu] başlıklı araştırması göstermektedir ki belli konular hakkındaki kamuoyunun yönü çok düzensizken, bütüne bakıldığında hareket tek bir yönde ilerledi. Kamuoyu eğilimi bizim bu genel yöndeki harekete verdiğimiz isimdir. Eğilimi tanımlarken, kaymalar, çapraz akımlar ve sarsıntılar incelenmemiştir. Kamuoyunun eğiliminden ya da yönünden bahsettiğimizde genellikle belli bir zaman periyodundaki eğilimi kastederiz.

Toplumun merkezi, hareket etmeyi ve kaymayı bıraktığında; yani sabitlendiğinde toplumun sınırlarını belirleyen çember daralır. Çember daraldıkça görüş kendisi daha yoğun hale gelir. Bu kriz durumudur. Bu noktada sürü dağılır.

Krizin etkisi değişmez şekilde hızlı eylemin tehlikelerini artırır. Böyle gerginlik zamanlarında en önemsiz olay bile bir topluluğu geri dönülmez felakete sürükleyebilir. Diktatörlükler sadece topluluğu enerjik biçimde harekete geçirmek için değil; aynı zamanda topluluğu dış güçlerin oyunundan korumak için böyle kriz durumlarında mümkün ve gerekli olur. Bismarck’ın Ems’in ünlü telgrafında yaptığı küçük değişiklik Fransa’da bir krize neden oldu ve 3. Napoleon’un hem kendi kararlarına hem de danışmanlarına aykırı düşerek Almanya’ya savaş ilan etmesine neden oldu. Bu da sözünü ettiğimiz tehlikeye bir örnektir.¹

¹ “13 Temmuz akşamüstü, Bismarck, Roon ve Moltke Berlin’de Cumhurbaşkanının odasında oturmuşlardı. Prens Leopold’un İspanya tahtına adaylığını geri çekmesi Paris’te Prusya’ya hakaret olarak yankılandığı için karamsar ve üzgündüler. Aynı zamanda, Kral William’ın uzlaştırmacı tavrının onu daha fazla taviz vermeye itmesinden ve Prusya’nın Fransa ile yaşanacak kaçınılmaz savaş konusunda yaptığı dikkatli hazırlıklardan

Ancak bir kamuoyunun varolması ile sağlanabilecek veya belirlenebilecek olan iradi kontrol imkânını doğurup bunun sınırlarını belirleyecek olan belirgin bir kamuoyunu var eden, alanın bu şekilde daralmasıdır.

Şimdiye kadar halk neredeyse tamamen ahali için de kullanılabilecek terimlerle açıklanmıştır. Halk sıklıkla sanki büyük bir ahali imiş gibi; bir haberin yayılabileceği ancak yayıldığı hâlâ haber olarak kalabileceği kadar geniş dağınıklıkta bir kalabalık olarak tanımlanmıştır.¹ Ancak fark şudur: Kalabalığın harareti ve heyecanında, tıpkı ilkel halkların danslarında olduğu gibi, sosyal güçlerin tam kaynaşması olarak tanımlanabilen şey şimdilik vardır. Uyum, şu an için kalabalığı kendine özgü, samimi bir şekilde sosyal bir birim haline getirmiştir.

boşa harcamasından ve eşsiz bir fırsatın kaçmasından korkuyorlardı. Ems'teki Kraldan o sabah Fransa Kralı ile yaptıkları mülakatı anlatan bir telgraf geldi. Kral, Beneditti'nin katı ancak saygılı reddin güvencesi yönündeki talebini kabul etmişti ve büyükelçi mülakatı yeniden yapmak istediğinde yardımcısı aracılığıyla konunun kapanmış olduğunu belirten kibar bir mesaj yollamıştı. Sonuç olarak Bismarck'ın mesajı uygun görmesi halinde yayınlamasına izin verilmişti. Başbakan fırsatı hemen görmüştü. Kraliyet elçilik raporunda ana konular açık olmakla birlikte hâlâ daha fazla görüşme yapma ihtimalini tavsiye eden bir şüphe, bir tereddüt emaresi vardı. Birkaç cümlelerin kesilmesi genel anlamın değil ancak mesajın tüm tonunun yönünü değiştirebilirdi. Bismarck, Moltke'ye dönerek ani bir savaş riskine hazır olup olmadığını sordu, olumlu yanıt almasıyla telgrafın çeşitli yerlerini mavi kalemle çizdi. Hiçbir değişiklik yapmadan ya da tek bir sözcük bile eklemeyen, 'müzakerelerin bir bölümü hâlâ beklemede' anlamına gelen mesaj çok daha keskin biçimde gösterildi. Fransa halkının o anki ruh halinde bunun yalnızca kesin değil ayrı zamanda hakaret niteliğinde algılanacağı ve bu telgrafın yayınlanmasının savaş anlamına geleceği aşikârdı.

"14 Temmuz'da Ems telgrafı Paris'te Bismarck'ın umduğu tepki ile duyuldu. O ana kadar barış yanlısı olan kabinenin çoğunluğu popüler akıntıya yenik düştü. Ve Napoleon'un kendisi başarılı bir savaşı oğlunun tahtını korumanın tek olmasa da en iyi şansı olarak gören imparatorunun, ve bakanların kararına gönülsüzce boyun eğdi. 14 Temmuz'da, aynı günün akşamında, savaş ılları imzalandı" - W. Alison Philips, *Modern Europe, 1815-1899*, ss. 465-66. (Londra, 1903.)

¹ G. Tarde, *L'opinion et la foule*. (Paris, 1901.)

Halkta böyle bir birlik yoktur. Bizim kamuoyu dediğimiz hisler ve eğilimler hiçbir zaman hislerin koşulsuz bir dışavurumu olmamıştır. Fark şudur: Kamuoyu, çatışma ve tartışma ile belirlenirken, bütünün değil; bireylerin görüşlerinden oluşur. Herhangi bir çatışma durumunda tarafgirlik ortaya çıkar ve halkı oluşturan izleyiciler taraf tutmaya başlar. Taraf tutma içgüdüğü heyecanla ve tarafgirlikle doğru orantılıdır. Sonuç ise konunun her iki tarafının da incelenmesidir. Bazı görüşler reddedilir, çünkü bunlar eleştiriye dayanamayacaktır. Kalabalıkta olduğu gibi sadece yönlendirilmemiş his ifadesi olmaktansa, bu şekilde oluşan kamuoyunun muhakeme özelliği vardır. Halk hiçbir zaman coşkulu değildir, her zaman daha akılcıdır. Tartışma biçimindeki çatışmanın bu özelliği kamuoyu tarafından yapılan denetime akılcılık ve gerçeklik katar.

Bir çatışma ya da konu karşısında kamuoyunun nihai kararında bir çeşit hükmi ittifak beklediğimiz kesindir. Ancak genel uzlaşıda hâlâ bazı tek taraflı kararlaştırılmamış bireysel fikir farklılıkları olacaktır. Halkın son karar az ya da çok işbirliği yapan tüm farklı fikirlerden gelecektir.

Aşağıdaki okuma parçaları içinde kamuoyu ve töre arasında bir ayrım yer alır ve bu ayrım önemlidir. Gelenekler ve örfler tıpkı bireydeki alışkanlıklar gibi yalnızca eski uygulamaların tortusu gibi görünecektir. Gelenekler, töre özelliği kazandığında gerçeklikten ve sağduyudan çıkarlar. Bir dönem gerçek sorunlar olan konular üzerinde yargıya dönüşür, bu durumda kamuoyunun ürünü olarak görülebilirler.

İster dini ister sosyal olsun, ritüel muhtemelen, davranış biçimlerinin erimesidir. Bunlar müzikli dans gibi hislerin ve içgüdülerin doğrudan dışavurumudur. Töreler ise rasyonel unsur içerdikleri için sadece geçmiş uygulamaların değil kamuoyunda ifade bulan yargıların birikimi ve tortusudur. Böyle algılandığı haliyle töreler, üzerinde uzlaşmış ve unutulmuş konularla ilgili kamuoyu yargılarıdır.

L.T. Hobhouse *Morals in Evolution* [Törelin Evrimi] adlı çalışmasında süreci makul bir şekilde anlatır. Onun tabiriyle gelenek, bireylerin ve halkın kişisel yargılarının etkisiyle değişir ve büyür. Kamuoyu, Hobhouse'un anlattığı biçimiyle basitçe bireylerin birleştirilmiş ve arıtılmış yargılarından oluşur.

Şu kesin ki, bu yargıların çoğu yalnızca eski formüllerin tekrarından ibarettir. Fakat zaman zaman tartışma konusu bize daha derinden dokunduğunda, daha derin ve mahrem bir deneyimimiz olan konulara değindiğinde; kamuoyu yerine geçen alelade mırıldanışlar dağınıktır ve biz bundan, yaygın görüşten sadece farklılaşmayan aynı zamanda onunla çatışan bir ahlâki yargı çıkarırız. Bu durumda "biz, tabiri caizse, çeşitli türlerdeki yargıların çevreye yayıldığı merkezler haline geliriz; içinden geçilerek görüş atmosferini doldurmak için ilerlenen ve insanın yargılarını şekillendiren etkiler arasından yerini alan merkezler..."

Kamuoyunun, bireylerin etkileşimiyle oluşup nihayetinde hukukun temelini oluşturacak olan ahlâki yargıları ortaya çıkarma usulü, sürdürdüğümüz gündelik yaşama eşlik eden süreçle aynı şekilde elde edilebilir.

"Yargı kanatlı bir sözcük gibi dudaklarımızdan çıktığı hızla, işini yapmak için benzer şekilde ileriye doğru uçan kapı komşumuzdan gelen yargı ile çarpışır. Eğer konu heyecan vericiyse hava kısa sürede kanatlı kuvvetlerin çarpışmasıyla dolar. Bunlar birbirlerini yoldan saptırır ya da güçlendirir ve ağır basan bir görüşle karşılaştıklarında, bu da toplumun konu hakkındaki yargısı olur, yatışır. Ancak çatışma sırasında orijinal yargıların çoğu biçim değiştirir. Daha yakından bakıldığında, münazara, her şeyin ötesinde, komşumuzun fikrinin doğrudan sonucu olarak, kendi zihinsel ve ahlâki özelliğimiz, fikrimizin açıklığı, kararlılığımız hatta kendimize güvenimizle orantılı bir baskı yaratır. Böylece anlaşmazlık ona taraf olanlar üzerinde az ya da çok iz bırakma eğilimindedir. Yargılama biçimlerini

değiştirme eğilimi gösterecek, belki birini yöntemlerinde haklı çıkararak başka birinin kendine güvenini şekillendirecek, bir üçüncünün gözünü açacaktır. Kısaca, gelecekteki yargılar için emsal teşkil edecektir. İnsanların gelecekte karşılırlarına çıkacak sorularla ilgili düşündüklerini ve söylediklerini etkileyecektir. Sadece bir buğday tanesi kadar ağırlık koyacak olsa bile, görüş ibresini oynatacak ve toplumu yeni bir başlangıca hazırlayacaktır. Her durumda, her gün minyatür olarak ahlâki yargıların ortaya çıktığı ve büyüdüğü temel süreci görüyoruz.¹

c) *Kurumlar*: Sumner'a göre bir kurum; bir kavram ve bir yapıdan oluşur. Kavram, kurumun amacını, faydasını veya işlevini tanımlar. Yapı, kurumun fikrini bünyesinde barındırır ve bu fikrin uygulandığı araçları sağlar. Bireysel ya da kolektif olsun, amaçların yapılarda depolanması süreci sürekli bir süreçtir. Ancak böylece oluşan yapılar en azından tamamen fiziksel değildir. Sumner'in kullandığı biçimiyle yapı terimi kendine özgü bir kategoriye aittir. "Bu, âdetlerin süreklilik, uyum ve tutarlılık ürettiği; dolayısıyla 'yapı' sözcüğünün ilişkilerin çatısına ve işlevlerin kalıcı olarak bağlı olduğu öngörülen pozisyonlara uygulanabileceği bir kategoridir". Topluluğun her münferit üyesi, tıpkı gelenek ve kamuoyu oluşum sürecine katıldığı gibi, yapının, gelenek kalıbının oluşumuna da katılır. Bu yapı ve gelenek kalıbı mutlak bir sosyal işlev barındırıyorsa buna kurum deriz.

Kurumlar, yasaların yürürlüğe konulduğu gibi oluşturulabilir. Ancak sadece karşılık gelen bir sosyal durum mevcut olduğunda verimli ve etkili olurlar. Kurumlar da kanunlar gibi törelere dayanır ve kamuoyu tarafından desteklenir. Aksi halde sadece kâğıt üzerinde kalan, gerçek bir fonksiyonu olmayan projeler ya da eserler olarak kalırlar. Tarih, işgalci halkların işgal edilenlere kendi kanunlarını

¹ L. T. Hobhouse, *Morals in Evolution, A Study in Comparative Ethics*, ss. 13-14. (New York, 1915.)

ve kurumlarını dayattığını kaydetmiştir. Bu çabalar yapıcıdır ancak teşvik edici olamamıştır. En çarpıcı modern örnek Belçika Kralı Leopold'ün Kongo Özgür Devleti'ne medeniyeti tanıtmaya çabasıdır.¹

Kanun da kamuoyu gibi rasyonel ve seküler özelliğini çatışmayı sonlandırma ve tartışma içindeki konuları yorumlama çabasından alır.

İşlenen bir yanlış için intikam almak doğal bir dürtüydü ve bu gerçeğin gelenekte tanınması yalnızca bir hak değil, bir görev olarak kuruldu. Savaş, çarpıştırarak yargılamanın modern biçimi, kan davası ve düello, tartışmaları yatıştıran bu doğal ve ilkel yöntemin günümüze kadar yaşamış örnekleridir.

Bütün bu çatışma biçimlerinde, gelenekler ve töreler, sorunları sınırlama ve uyuşmazlıkların zorla çözülebileceği koşulları belirleme eğilimindeydi. Aynı zamanda, kamuoyu, konulara karar verme aşamasında, mücadelenin sonucunu olumlu etkiledi.

İnsan çatışmalarının neden olduğu kayıpların tedricen farkına vardığında, topluluk bunları önlemek için müdahale eder. Törenin kan davasına geçerlik tanıdığı dönemde, kan davasına maruz kalan birinin davası araştırılana kadar kaçabileceği sığınma şehirleri kurulurdu. Yapılan yanlışın kasıtsız olduğu ortaya çıktığında ya da başka hafifletici koşullar var olduğunda bu sığınma yerlerine başvurulabilirlerdi. Diğer taraftan bir suç, eski Yahudi kitabının söylediği gibi soğukkanlılıkla, tasarlanarak ve düşmanlıkla işleniyse, kan davalısı ile karşılaştığında onun tarafından öldürülebilirdi.²

Dolayısıyla, tedricen, topluluk sadece intikam alma şekline değil, hakikatin ortaya çıkmasına da müdahale etmelidir ilkesi oluştu. Böylece kişinin suçluluğu ya da masumluluğunun hukuki süreçle belirlendiği mahkemeler kuruldu.

¹ E. D. Morel, *King Leopold's Rule in Africa*. (Londra, 1904.)

² L. T. Hobhouse, *op. cit.*, s. 85.

Yaşlılar ve ileri gelenler, kavgalara arabuluculuk yapmak ve farklılıkları uzlaştırmak için evleviyetle çaba harcıyorlarsa da saldırganlığın yargılanması için kurulan yasal mahkemeler hiçbir zaman akraba grubundan oluşmaz.

Mahkemeler ilk kez toplum geniş alanlarda örgütlendiğinde ve yerel topluluğun dışında bir otorite kurulduğunda hayata geçmiştir. Toplum daha geniş topraklarda yerleştiğinde, denetim insan hayatında daha geniş alana yayıldı. Ta ki bugün uluslararası mahkemeler savaşları önlemek için ülkeler arası müdahalede bulunma gücüne sahip olana kadar.¹

Toplum, bireysel insan gibi, daha genel bir eğilim üretmek için karşılıklı olarak etkileşime giren çok sayıda küçük dürtü ve eğilimin etkisi altında hareket eder. Ve bu eğilim daha sonra grubun tüm bireylerine hâkim olur. Bu, bir grubun hatta sadece bireylerin tesadüfî bir araya gelmesiyle oluşan ahali tarzı bir topluluğun bile az çok birlik içinde hareket etmesini açıklar. Kalabalık böyle baskın bir eğilimin etkisi altında düşünmeden, geçmişten ya da gelecekte referans almadan hareket eder. Kalabalığın geçmiş ya da geleceği yoktur. Halk, bu dürtüler girdabına tefekkür unsurunu ekler. Halk, kendini kalabalık içinde gösteren böyle bir ortak dürtünün varlığına önceden inanır. Ancak bireylerin ve birey gruplarının varlığının farklı eğilimler gösterdiğine de inanır. Bu bireyler birbirleriyle *eleştirel* olarak iletişim kurarlar. Halk, kalabalığın olmadığı şeydir; bir tartışma grubudur. Tartışmanın varlığı objektif doğruluk ve gerçeklik standartlarını gerektirir. Halkın eylemi, söylem evrenine dayanır. Bu söylem evreninde şeyler her birey için farklı değer taşısa da her birey için aynı anlama gelen terimlerle tanımlanabilirler. Bir diğer deyişle halk, objektif ve akılcı bir dünyada hareket eder.

¹ Sosyal hayatın en geniş alanlarında ahlâkî bir düzen kuran evrim sürecinin tamamı Hobhouse tarafından bu başlıkta ustalıkla betimlenmiştir, "Law and Justice," op. cit., ss. 72-131.

Hukuk, geleneğe dayanır. Gelenek bir grup alışkanlığıdır. Grup var oldukça gelenek yaratır. Gelenek, belli koşullarda doğru ve uygun olduğu kabul edilen bir kavrayış ve davranış kuralı içerir. Hukuk, bu davranış kuralını açıkça gösterir. Hukuk, bu davranış kuralı ile olgular arasındaki ayırmadan büyür. Gelenek, içinden çıktığı olgularla bağlantılıdır. Hukuk, gelenekte içkin olan davranış kuralını genel terimlerle çerçeveleme çabasının sonucudur. Böylece yeni olgular içeren yeni durumlara da uygulanabilir hale gelir. Hukuk ile olgular arasındaki bu ayırım ilkel toplumlarda yoktu. Hukukun ve kuramının evrimi, hukuk ile olgular arasındaki bu farklılığın giderek daha açık şekilde tanınması yönündedir. Uygulamada bu, olguların mahkemeler tarafından daha fazla tanınması ve kendilerine daha fazla uyulması yönünde bir istidat anlamına gelir. Günümüz mahkemeleri için söz konusu olan budur. Örneğin çocuk mahkemeleri; mahkemeye çıkan çocukların zihinsel durumunu inceler ve kanunu uygulamalarında yardım etmeleri için uzmanlar çağırırlar. Bu, bu mahkemelerin olguları dikkate alma özelliğinin arttığını gösterir.

Hukukun doğal tarihine ve kurumlarına yönelik artan ilgi ve işlevini göz önünde bulundurarak bunu sosyolojik terimlerle yorumlama eğilimindeki artış aynı eğilimin başka bir kanıtıdır.

II. Okuma Parçaları

A. Sosyal Kontrolün Basit Biçimleri

1. *Ahalinin ve Halkın Kontrolü*¹

Ağustos 1914'te Britanya Kolumbiyası (Kanada) içlerindeki bir çiftlikte kovboydum. Ne kadar iyi bir kovboydum o konuda bir şey diyemeyeceğim, çünkü ne zaman çiftlik dışında yapılacak işler olsa kâhya başkasını değil mutlaka beni gönderirdi.

O günlerde bir hırs beni esir aldı. Bu hırs tabii ki çiftliğe sahip olmak değildi! Dünyada tek istediğim sonbaharda Panama Fuarı açıldığında beni San Francisco'ya götürecek parayı biriktirebilmektir. Bundan sonrasını umursamadım. Nasıl olsa fuarı gördükten sonra başka bir iş bulmak için endişe edecek yeterince zamanım olacaktı.

Normalde haftada beş gün aralıklarla at sürüyordum. Cumartesileri posta ofisine yaklaşık 60 km'lik bir yol gidip geliyordum. Benim için hepsinden daha büyüleyici olan gün buydu. Patika, Fraser Vadisi'ne ulaşıyordu. Bu yolu aylardır kullanmama rağmen hâlâ kolay kolay üzerimden atamayacağım bir büyüye sahipti. Her yanımlı saran tepelerin hükmünden kurtulup denize kaçarcasına hızla kaymak... Nehir beni her zaman büyülemiştir. Ne zaman kıyılarına gelsem sanki ilk sefer gibi hissederdim.

Ağustos ayının bir cumartesi günü sabah erkenden patikadan *Dog Creek*'e yürüyüş yaparken buldum kendimi. *Dog Creek* bizim posta ofisimiz ve ticaret merkezimizdi. O sabah aklım Fraser'ın güzelliğinden çok *Dog Creek*

¹ Lieutenant Joseph S. Smith, *Over There and Back*, E. P. Dutton & Co. (1917), 9-22'den alınmıştır.

Otel'deydi. Her hafta çiftliğe dönmeden önce akşamüstleri yemeğimi orada yedim; fakat o gün akranlarım arasında en iyi ikinci olarak bilinen "Cookie" ile bir yanlış anlamayı düzelttik. Açtım ve oteldeki akşam yemeği çok lezzetli olacaktı. Arazideyken, Avrupa'da bir savaşa dair dedikodular duymuştuk. Akşam hepimiz bunun hakkında konuşmuş ancak bunun da Balkanlar'da başlayan diğer çatışmalar gibi olduğuna karar vermiştik. Biri daha birkaç ay önce yeni bitmişti, biz de biri biterken diğerinin yolda olduğunu düşünmüştük ve konu hakkında fazla kafa yormamıştık. Ancak *Dog Creek*'e bakınca bir şeyler olduğunu anlamıştım. Duyduğum ilk şey birilerinin *Mons*'tan çekildiği idi ve Almanlar onları kovalıyordu. Yani Almanlar yine de savaşıyordu. Tayımdan inerken irikıyım bir yerli yanıma yaklaştı ve İngiltere'nin büyük beyaz şefinin savaşa gireceğini söyledi, ya da girmişti, emin değildi ama o da gidecekti. Peki ya ben?

Ona güldüm ve sordum: "Savaşa gitmek derken ne demek istiyorsun?"

Ben İngiliz değildim, Kanadalı değildim. Eski güzel ABD'nin yurttaşıydım. Ve anlayabildiğimiz kadarıyla ABD savaşta taraf değildi. Ben de bundan, kendim de tarafsız olmalıyım sonucuna vardım ve yemekte ne var diye bakmaya içeri girdim.

Yemek salonunda büyük heyecan hâkimdi. Bunun etkisiyle ben de konuya farklı bir ışıkla bakmaya başladım. Bir yabancıyken Kanada'da yaşamıştım. Bu ülkenin misafirperverliğinden memnundum. Eğitimimin büyük kısmını Kanada okullarında tamamlamıştım. Kanadalılar en iyi dostlarımdandı. *Dog Creek*'teki bu yakın dostlarımdan bazıları askere yazılmak için "ayrılıyorlardı".

Tüm öğleden sonra bu konuyu tartıştık. Siyaset, iktisat, diplomasi; bunların hiçbirisi konuya dâhil değildi. Aslında savaşın ne olduğuna dair en ufak bir fikrimiz yoktu. Tartışmamız daha çok kişisel olarak ne yapmamız gerektiği konusuna odaklandı. İngiltere savaştaydı. İmparatorlukta-

ki erkeklerin hepsini yardıma çağırmişti. *Dog Creek* bunu duymuş ve bu çağrıya yanıt verecekti. Ne kadar yabancı olsam da bölgede bir yıldan fazla kalmıştım ve bunu, diğerlerine katılmayı *Dog Creek*'e ve bölgeye borçluydum. Şimdi artık savaşa katılmaya karar vermiştim. Hatta gitmek için deli oluyordum. Londra'yı hatta Paris'i ve diğer eski kentleri görmek harika olacaktı, tabii eğer savaş biz oraya gidinceye kadar devam ederse... Sadece düşünmekle bile heyecanla coşuyordum. Böylece ertesi gece için bazı delikanlılarla sözleştik. Çiftliğe döndüm; postaları ve işimi kâhyaya bıraktım.

Bir hafta sonra Vancouver'deydik. Sonra bazılarımız için işler daha belirgin hale geldi. Bozulan anlaşmaları, "yırtilan kâğıtları", "Kültür" terimini, ulusların haklarını, büyüğü ve küçüğü, "denizlerin özgürlüğünü" ve çoğumuza hiçbir şey ifade etmeyen başka cümleler duyduk. Benim için, bana kanunlarıyla koruma sağlayan ülkenin İngiltere'ye yardım etmek istemesi yeterliydi. Hükümetin ne yaptığını bildiğine güvendim. Şehre varmadan kendimizi askerlik şubesinde bulduk. Doğum yerimi olduğundan birkaç kilometre kuzeye çekmek gibi basit bir önlemle Kanadalı oldum ve seferi kuvvetlere - büyük bir sözcük ve büyük bir anlam - katıldım. Noel geldi ve ben, savaş hakkında *Mons*'tan çekilmekten, *Marne* ve *Aisne* çatışmalarından, yüz binlerce askerin orada burada esir alındığından ve yüz binlercesinin öldüğünden daha fazlasını bilmeden sıkı bir tugayda eğitim görüyordum. Henüz yalnızca şunu biliyorduk; biz okyanusun karşı yakasına ulaşmadan, savaş sona ermeyecekti fakat ermesi için tanrıya yakarıyorduk. Nisan'da *Ypres*'te gazla zehirlenen Kanadalılara dair ilk haberler geldi. Derken çatışmalardaki kayıpların listesi *Vancouver*'a bomba gibi düştü. Şehre aniden büyük bir değişim hâkim oldu. O günden önce savaş bir romantizmdi. Hakkında yazılar okuduğumuz ve elimizde bayraklar salladığımız uzak bir şeydi. Soyuttu ve kimliksizdi. 1917'nin sonbaharında ABD'de boy gösteren de aynı eği-

limdi. Derken birden bire işler gerçeğe döndü. Bu çocuk ve o çocuk, komşunun oğlu, aşağı bloktan ya da yan masadan bir ahbap... Öldü! Zehirlendi! Savaş buydu; doğrudan, kişisel... Ölülerin arasında arkadaşlarınızın olduğu. Kişisel olarak Almanların yaptığı şeyin çok kötü olduğunu düşündüm ve insanlar karşısındakini nasıl böyle hiç uyarmadan tuzağa düşürür diye merak ettim. Kayzer [Alman İmparatoru] hemen oracıkta bahsi kaybediyordu. Gazı merak ettik ve çadırlarda saatlerce bunu tartıştık. Bazılarımız, diğerlerinden daha aptal olanlar, Alman halkının ordusunu reddedeceğini düşündü. Ancak günler geçti ve böyle bir şey olmadı. İşte o zaman ben de askerliğimi biraz daha ciddiye almaya başladım. Eğer bir ulus, bir savaşı kazanmayı çok istiyorsa ve asil ismini tüm insanlık tarafından savaş kanunlarının sınırları dışında addedilen yöntemlerle lanetliyorsa çok büyük bir hedefi olmalıydı. Geç de olsa bu hedefler hakkında ipucu edinmeye başladım.

İngiltere'ye doğru yola çıkacağımız limana vardığımızda aylardan Mayıs'tı. Ajanslardan "Lusitania" haberi geldiği akşam konvoyumuz yola çıktı. Sanıyorum tüm zamanların en büyük savaşında bir asker olduğumu ilk kez tam anlamıyla fark ettim.

Mürettebatla oynanan poker, "yirmibir" ve "taç mı çapa mı" [bir zar oyunu] oyunları arasında askerlik hayatımızdaki iki büyük olaydan söz ettik; gazlama ve "Lusitania". Daha sonra bunlara sıvı alev de eklendi.

Argümanlarımız, mantığımız basit olabilir ancak *temelinin sağlam* olduğu konusunda ısrar ediyorum. Toparlamak gerekirse şöyle: *Almanya*, medeni bir ulus tarafından kabul edilebilecek savaş yöntemlerini kullanmıyordu. Millet, bu barbarlık karşısında ordusunun arkasında durdukça; harika müziğine, doğaüstü şiirine ve bilimdeki başarısına rağmen kalıtımsal olarak bir şeyler eksik olmalıydı. Onların da kalbinin barbar olması gerekirdi. Şuna karar verdik, bu uluslar bu savaşı kazanırsa ittifak devletlerine mensup olmaktan çok rahatsızlık duymaları gerekir, hatta bu dün-

yada yaşamaktan bile... Alman davranışları ve metotları zaferle daha iyi hale gelmeyeceğine göre... Ve biz de sözlerimizi eylemlerimizle desteklemek için bölük olarak Fransa'da yerimizi almaya hazırдық.

Bir hafta kadar sonra İngiltere'ye inmiştik. *Halifax*'tan ayrıldığımız günden beri adamlarda belirgin bir değişiklik olmuştu. O zamana kadar çoğumuz bütün savaşı ya da dâhil olabildiğimiz kadarki kısmını az ya da çok şaka olarak görüyorduk. Karaya yanaştığımızda hâlâ bir coşku içindeydik, ancak başka bir şeyin de bilincine varmıştık. Bizler bir amaç için savaşan askerlerdik -açık seçik ve iyi tanımlanmış bir amaç - dünyayı, vicdanı olmayan, askeri anlamda deli bir ülkeden kurtarmak. İngiltere'deki kampımızda, parlak bir nisan sabahı *Ypres*'in önündeki siperlerinde duran ilk bölüğün askerlerini gördük ve düşman hattından onlara doğru uzanan garip görünümlü sis tabakasını merakla gözledik. Sis siperlerine varınca bu adamlar boğulmaya ve nefes alabilmek için mücadele etmeye başladılar. Ciğerleri bu zehirli maddeyle doluydu, onlarcası korkunç bir acı içinde ölüyordu; yine de ölüirken bile gaz bulutlarının ortasından çıkan, gaz maskelerinin içindeki ve süngülerinden yerlerde yatan ve nefes almak için savaşan adamlarının kanının sızdığı "cesur" Prusya ordusunun bir bölümünü kovalamayı başardılar. Ne muhteşem bir orduydum Prusya ordusu! Ve ne harika bir "zafer"di! Hans'ın gurur duyması gerekirdi gerçekten! Anladığım kadarıyla, Almanlar savaşı *Marne* çatışmasında, *Aisne*'de ya da *Yser*'de değil; *Yprin*'de 22 Nisan 1915'te kaybettiler. Çalışmaya, eğitimimizi tamamlamaya, öldürmeyi öğrenmeye ve cephedeki yerimizi alarak bu deli insanlarla savaşmaya olan hevesimiz her saat büyüyordu desem abartmış olmam. Sırtımızı dikleştirmemize ve deli gibi savaşmamıza vesile oldular. Onların ve gazlarının bizim Kanadalı askerlerimize neler yaptığını gördük. Bunun bizim taburda yarattığı etki ile tüm orduda ve eminim ki dünyanın geri kalanında yarattığı etki aynıydı. Kendilerini kabul edile-

mez bir konuma getirdiler. Dünyanın onlara kuduz köpekler olarak bakmasına neden oldular. Ağustos ayına kadar İngiltere’de eğitim gördük ve sonra Fransa’ya gittik. Dışarıdaki tüm manzaraya rağmen bir süre daha mutlu ve umarsız askerler olarak kaldık. Mutluyduk! Orada olduğumuz için mutluyduk ve derinlerde güçlü bir tatmin hissediyorduk; Avrupa’daki elçiliklerden çıkan çok sayıdaki renkli kitap nedeniyle değil, fakat beyaz adamın kalbine kök salan bir duygudan, Almanya’nın davranışlarını bilmenin verdiği destekle haklı bir dava için orada olduğumuzu bilerek... Cepheye doğru ilerleyişimizdeki ikinci durağımız *Boche*’lerin [Almanların] Paris’e doğru delice ilerleyişleri sırasında işgal ettikleri küçük bir köydü. Konutumuz köyün hemen sınırındaki bir çiftlikti. Evin hanımı mutfakta yemeklerimizi yapmamıza izin verdi aynı zamanda da bize kahve satıyordu. İki üç gün orada kaldık ve çamurlu botlarımız yüzünden bizi azarlarsa da bu hanımla dost olduk. İki tatlı çocuk evin etrafında oyunlar oynuyordu, ayakaltı olduklarında azar işitip şaplağı yiyor, saniyeler sonra Madam tarafından delice seviliyorlardı. Daha sonra onları muntazam giyimli, ordu üniforması içindeki bir Fransız erkeğinin resminin önünde sıraya diziyor ve “*apres la guerre*” [savaşın sonrası] hakkında bir şeyler söylüyordu. Odanın bir kenarındaki küçük beşikte yatan minik bebek ise onu sadece yıkayan ve besleyen Madam tarafından görmezden geliniyordu. Bu reddediş o kadar belirgindi ki dikkatimizi çekti. Açıklama ise önce etrafta dolaşan dedikodudan, ardından da Madam’ın kendisinden geldi. Atlı birliklerden bir Hun¹ komutan 1914’ün ağustos ayında orada birkaç gün kalmıştı. Bu komutan hem askeri birliğine köydeki her türlü serbestliği tanımış hem de kendisi evdeki konumunu kötüye kullanarak alışık olduğu hayvani tutumunu sürdürmüştü. Madam bize hikâyesini,

¹ İngilizlerin Almanlardan aşağılama da içerecek şekilde söz etme şeklidir. “Hans” gibi düşünülebilir –çn.

kocasının nasıl birliğinden gelen ilk çağrıda koşa koşa gittiğini ve onu iki çocukla yalnız başına bıraktığını ve şimdi bu sarışın şeytanın geldiğini. Yumruklarımız sıkıldı ve öfkeyle kudurduk. Bu Almanların savaşı! Ama hepsi bu değil! Ya şimdi işgal altındaki Fransa'dan çıkan hikâyeler ne olacak? Bu Fransız kadının hikâyesi o zaman bizim için yeni bir şeydi ancak ülkenin içlerine doğru ilerlediğimizde savaştaki diğer şeyler gibi bu da sıradan bir hikâyeye dönüştü. Orada burada daha önce duyduğumuz her şeyden daha korkunç bir ayrıntıyla mutlaka karşılaşıyorduk.

Almanlar zaman zaman İngilizlerin ve Fransızların direnişine duydukları hayranlığı dile getiriyorlar. Almanlar komik insanlar. Anlamadıkları, belki de anlayamadıkları çok şey var. Benim gibi bir Amerikalının, macera ruhuyla orduya yazılmasını ve haklılığına dair hiçbir fikri olmasa da, bu çatışmayı en kutsal Haçlı seferi olarak görmek gibi belirgin bir değişimi neden yaşadığını hiçbir zaman anlayamadılar. Bu kutsal bir haçlı seferi! Dünya tarihinde hiçbir zaman doğruluk ve adalet, Müttefik devletlerin tarafında olduğu kadar bir ordunun tarafında olmadı. Fransa cehennemindeki bizler bunu biliyoruz. Ben yalnızca yabancı bir bayrak altında savaşan her Amerikalının kendi ülkemizin askerleri geldiğinde söylediğini söylerim: "Tanrıya şükür başardık. Bana güveniyorlar, Wilson!"

2. Törenselle Kontrol¹

Tamamen özel olan davranışı bir yana bırakacak olursak, elimizde yalnızca diğer kişilerle doğrudan ilişkiyi içeren davranış türü kalır. İdare terimiyle, davranışlara ilişkin her türlü kontrolü kastediyorsak, en erken idare türü, en genel ve kendiliğinden yeniden başlayan idare türü törenselle gözlem yönetimidir. Bu tür idare, diğerlerine öncülük etmenin yanı sıra, tüm yerlerde ve zamanlarda nüfuz evren-

¹ Herbert Spencer, *The Principles of Sociology*, II, 3-6. Williams & Norgate (1893)'ten alınmıştır.

selligine en çok yaklaşındır. Bugüne kadar da bundan sonra da insanoğlunun hayatını düzenlemekte en büyük paya sahip olacaktır.

Davranışlardaki “tavır” ve “tutum” olarak adlandırdığımız değişimin ispatı, siyasi ve dini sınırlamaların sebep olduklarının karşısında meydana çıkar. Sosyal evrime öncü olmasının yanı sıra insan evriminin de öncüsü olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Evrimin daha üst aşamalarındaki hayvanlar arasında izlenebilir. Dövölmekten korkan köpek sahibine sürünerek, boyun eğdiğini açıkça gösterme arzusuyla gider. Köpeklerin bu tür telkin edici davranışlar kullanması sadece insanlara karşı değildir. Birbirlerine de bu şekilde davranırlar. Heybetli bir *Newfoundland* veya bir *Mastiff*’in yaklaşması halinde küçük bir *Spaniel*’in korkusunun doruklarında ayakları havada kendini sırt üstü yere attığını hemen herkes görmüştür. Öyleyse açıkça sevgi ifade eden ve insandan daha düşük canlılarda daha erken ortaya çıkan beli başlı davranış biçimlerine rağmen boyun eğme ifade eden gelişmiş davranış kalıpları da vardır.

Bu gerçeği kabul ettikten sonra sıra, kararsız birliktelikleri “sosyal” olarak nitelenemeyecek olan en düşük vahşiler arasındaki günlük etkileşimin, siyasi ve dini düzenlemeden yoksun, büyük oranda törensel düzenlemeye tâbi olduğu gerçeğini tanımaya gelir. Avustralyalı bir göçebe topluluğunda, kişisel üstünlük dışında hiçbir idari otorite bulunmaz; yine de bu türden her topluluğun kendi örfleri vardır: Bir yabancı ile karşılaşıldığında bir müddet sessiz kalınmalıdır. Kamp alanına bir buçuk kilometre kala bir çığlık atılmalıdır. Barış amblemi olarak yeşil bir dal kullanılmalı, kardeşlik duygusu isimler birbirine söylenerek ifade edilmelidir. Törensel kontrol, diğer kontrol biçimlerinin ilkel olduğu birçok yerde üst düzeydedir. Yabanıl Komançiler “yabancıların kendi görgü kurallarına riayet etmelerini bekler. İhlalleri saldırganlık olarak kabul ederler”. Araukaniler bir araya geldiklerinde sorgu-sual, tebrik

ve başsağlığı, durum hangisini gerektiriyorsa, "formalite-ler o kadar ayrıntılıdır ki 10 - 15 dakikayı alır".

Bu törensel sınırlama diğer tüm sınırlama türlerinden önce gelir ve sınırlamanın en geniş şekilde yayılmış türünü oluşturmaya devam eder. Bu sınırlamayı böyle unsurlarla her toplumun üyeleri arasındaki etkileşimde görürüz. Kesin olarak idari kabul edilen edimler, genellikle bu örfi idare ile başlar. Elçilik başarısız olabilir, müzakereler savaşla sonuçlanabilir, bir toplumun diğerine zorla hükmetmesi otoriter emirlerle dolu yaygın siyasi düzeni oluşturabilir; ancak daha genel ve muğlâk davranış kurallarının daha kesin ve özel olandan önce gelmesi alışıldık bir durumdur. Yani bir topluluk içinde sivil ya da dini yönetici kurumlardan kaynaklanan görece daha sert kontroller ilk olarak törensel kontrolle başlar, belirlenir ve bir anlamda bütün bu denetlemeleri kapsar. Dini ve siyasi görevliler muameleleri ne kadar katı olursa olsun bunlara büyük oranda hürmet gösterir. Rahip, ne kadar mağrur olursa olsun medeni şekilde selamlaşır ve kanun görevlisi görevini telkin edici sözler ve eylemlere tabi olarak gerçekleştirir.

Primordializmin bir başka emaresi daha vardır. Bu kontrol türü, bireyler arasındaki her yeni ilişki ile kendini yeniden oluşturur. Arkadaşlar arasında bile saygının devamına işaret eden selamlamalar her ilişkide yenilenmeyi başlatır. Ve bir yabancıнын varlığında örneğin bir tren vagonunda kendini bir şekilde sınırlandırma, gazeteyi uzatma gibi küçük bir eylemle birleştğinde gönül alıcı bir davranışın kendiliğinden oluştuğunu gösterir; en kaba insan bile böyle bir davranıştan yoksun değildir. Yani insan diğerlerinin varlığı esnasında ortaya çıkan eylemin değişen biçimleri içinden daha kesin kontrollerin evrildiği; siyasi ve dini yönetimlerin içinden farklılaştığı ve içinde her zaman gömülü olarak devam eden ilkel farklılaşmamış yönetim türü bu muğlâk kontrolü yaratır.

3. Prestij¹

Esasında *prestige* -etimoloji onun ne kadar kötü bir çocuk olduğunu kanıtlayacaktır- kandırma anlamına gelir. Latince *praestigia* (-arum)'dan gelir, ancak *praestigia* (-ae) ve *praestigium* (-ii) biçimlerinde de bulunabilir: Cambaza (zar oyuncusu, ip cambazı, "güçlü adam" vb) *praestigiator* (-oris) denilirdi. Latin ve Ortaçağ sözlük yazarları sözcüğü "kandırıcı cambazlık hileleri" anlamıyla açıkladılar ve bildiğimiz kadarıyla bugünkü anlamıyla kullanmadılar. *Praestigiator* bir masaya zar atardı ya da metal para koyardı, sonra bunları küçük bir bardağa ya da kutuya koyardı. Sonra bunları hızla ve ustaca hareket ettirirdi ki siz nihayet bunların belli bir yerde olduğunu sanırdınız. Genellikle el hünerinin neredeyse sihir olduğunu inanmaya müsait izleyiciler böyle masum hilelerle hayal kırıklığına uğratırdı.

Keşfedebildiğimiz kadarıyla, en eski zamanlarda Fransız yazarlarının prestij sözcüğünü kullanımları, ilk anlamıyla, yukarıda Latince "*praestigiae*" olarak belirtildiği haliyleydi. Sözcüğün kullanımı kâhinler, büyücüler ve şeytanlarla sınırlanmamıştı ancak analogiyle artık sebebi çoğunlukla doğaüstü olarak kabul edilmeyen aldatmaya aktarılmıştı. Diderot, aslında ahengin prestijinden söz eder. "Prestij" sözcüğü şekil değiştirdi, yüceltildi, yazar ve anlatıcılar onu zarifleştirdiler böylece analogiyle en uzak karakterlere bile uygulanabilir hale getirdiler. Rousseau, akli bulandıran ve bilgeliği kandıran tutkularımızın prestijine gönderme yapar. Prestij, mütemadiyen bize "prestiji" ve heyecanı artırırken akli kandırması mümkün olan bütün büyüleri ve etkileyici güçleri çağrıştıran her türlü sihre verilen isim olmuştur. ("Bu adam prestije benzeyen bir etki uyguluyor" - Litte). Şöhretin, gücün prestijinden söz edildiğinde, kaba kuvveti görebiliriz; 1869'da Paris'i enine boyuna kuşatan

¹ Lewis Leopold, *Prestige*, T. Fisher Unwin (1913), 16-62'den uyarlanarak alınmıştır.

sayısız afiş, harika bir avukat olduğu yönünde ün kazanmış Milli Eğitim Bakanı Bourbeau'nun aslında "prestij yoksunu" -"Bourbeau manque de prestige" - olduğunu öne sürüyordu. İngiliz ve Alman dilleri, sözcüğü sihirbazın hayali faziletinin aksine sonraki anlamıyla kullanıyordu. Aynı anlam genel olarak İtalyan ve İspanyollarda *prestigio* olarak geçerlidir, sadece İtalyan *prestigiáo* ve İspanyol *prestigiador*, tıpkı Fransız *prestigiateur* gibi daha genel olan aksine eski anlamını korumuştur; ikisi de büyücü ve hokkabazdan daha fazlasını ifade etmez.

Pazar palyaçolarının, ip cambazının, kılıç yutanların, uzun şiirler okuyanların ve zeki manipülatörlerin hepsinin prestiji vardır. Ancak öte yandan prestij şeytani büyüler, sihirbazlık ve akılla anlaşılamayacak başka etkilere de sahiptir.

Prestij derken birinin sahip olduğu bir şeyden bahsedebiliriz. Ancak önermemiz açık değildir. Özneye yüklenen isnat, öznenin kendisinden ayırt edilemez. İncelenebilen, iyi bilinen ya da basmakalıp olan için ya da elde ederek veya taklit ederek derinlemesine anlamayı başardığımız şey için bu prestij sahibidir demeyiz.

Prestij ve önyargı arasındaki ilişki nedir? Akıldışı ya da gizemli olan şey, bir zaman heyecanlı; diğer zaman öfkeyle karşılandığında aslında benzer koşullar altında ortaya çıkan taban tabana birbirine zıt iki uç değerlendirme duygusunu mümkün kılan nedir?

Sosyal önyargının en genel biçimi ırk ile alakalıdır. Yabancı önyargı, anlayış veya prestijle algılanır. Anlayışı bir kenara bırakacak olursak, önyargı ve prestijin karşı karşıya kaldığını görürüz. Bu ayrımı en açık şekliyle ilkel insanların yabancı algısındaki farklılıkları gözlemleyerek görürüz. Yrjö Hirn'in *Origins Of Art* [Sanatın Kökenleri] çalışmasında bize söylenene göre; yabancıların dilini öğrenen seyyahlar, farklı yabancıların doğaçlama şiirlerin nesnesi haline getirildiklerini gözlemledi. Bu mısralar bazen alaycı karakterde, diğer zamanlarda ise beyaz adamı över nitelikte

olurdu. Peki ne zaman alay edip ne zaman övmekteydiler?

Siyahların durumunda olduğu gibi güçlü önyargının bulunduğu durumlarda, yasaya eklenen her türlü eşitlik ve milliyetçilik kavramı saptırılmıştır. Sürekli olarak karşıt *görünen* her şey, lanetleyici önyargının öznesini oluşturur. Ve daha açık ve aldatıcı oldukça, kısıtlayıcı yargı daha ilkel, önyargı daha genel oldukça, koku biçimden; biçim de düşünce yapısından daha keskin etki eder. Bir ulusun üyesi, tipik değilse ancak üzerimizde özel kişisel bir etkisi varsa prestije sahiptir. Eğer tipikse, bize yabancı değildir ya da ona tepeden bakarak onu komik olarak algılarız. Özetle, kendimizden farklı olduğunu düşündüğümüz yabancı kendimize kıyasla farksızsa ya da önyargının nesnesi olan yabancı, kendi standartlarımıza göre ölçülemiyorsa ölçütleri - özellikleri değil- farklıysa o zaman prestij algılarız. Kendisinden ayrıştığımız yabancıya önyargıyla bakarız, bizden ayrışan yabancından ise prestij algılarız.

Hayvanların dünyasında bile düzenli olarak saygıyla davranulan bireylere rastlarız. Perty, hayvanların fiziksel dünyası ile ilgili çalışmasında bize çok şey söyler. "Hayvan dünyasında bile bazı seçkin bireyler vardır. Bunlar türlerinin diğer üyeleriyle karşılaştırıldıklarında yetenek üstünlüğü, akıl gücü ve irade kuvveti konusunda üstünlük gösterirler ve diğer hayvanlar üzerinde *hâkimiyet* sahibidirler". Cuvier, bunu tek boynuzlu koç vakasında gözlemledi. Grant bize diğer maymunlar arasında ayrıcalıklı konumda olan ve onları sık sık bir sopayla tehdit eden bir orangutan bahsetti. Naumann, evcil hayvanlara hükmeden ve aralarında çıkan çatışmaları hemen yatıştıran akıllı bir turnadan söz etti. Bu biraz karanlık gözlemlerden çok daha önemli olan şey hayvan dünyasının mekanik şekilde sürü veya grup liderini takip etmelerinde bulunan tuhaf sosyal mekanizmadır. Ancak bu itaat göze çaracak kadar içgüdüsel ve gerçektir; özünde ve derinliğinde çok az çeşitlenir, o nedenle prestijle çok zor özdeşleştirilebilir. Arılar güçlü krallık destekçileridir, ancak kraliçelerini seçme bi-

çimleri içgüdüselidir ve fazlasıyla onlara özgüdür. Bunun kanıtı, onlara dayatılan yabancı bir kraliçenin kokusundan duydukları nefrettir. Onu öldürürler ya da ona işkence ederler. Oysa aynı arılar kendi benimsedikleri kraliçelerinin aç kalmasındansa kendileri açlıktan ölmeyi tercih edeceklerdir.

Hayvanlar insanlarla karşı karşıya geldiklerinde işler tümüyle değişir. Bazı hayvanlar insanlara sempati duyar ve avlanmalarında ya da kavgalarında yer almaktan hoşlanır; tıpkı köpek ve at gibi. Diğerleri ise gücün bir sonucu olarak kendilerini mahkûm ederler. Sonuç olarak insan birçok hayvan türünü *evcilleştirmekte* başarıya ulaşmıştır. Bir ölçüye kadar bize prestijin kabul edilmesini anımsatan olayların ve gelişme sırasındaki davranış reaksiyonlarının hayvan dünyasındaki ilk izlerini burada buluruz. Darwin der ki: Kaybolduktan sonra efendisine dönen bir köpeğin tutumu veya bir maymunun sevdiği eğitmenine dönmesi, *kendileri aynı düzenin parçasıyken gösterdikleri tutumdan oldukça farklıdır*. İkinci durumda memnuniyet ifadesinin daha az görünür olduğu gözlemleniyor, ve tüm eylemleri bir eşitlik duygusu belirliyor. Profesör Braubach bile *köpeklerin efendilerine kutsal bir varlık gibi baktıklarını söylüyor*. Brehm, evine alıp evcilleştirdiği bir şempanze tarafından çocuklarına gösterilen şefkatli saygıyı detaylı şekilde anlatır. “Altı haftalık kızımı onunla ilk tanıştırdığımda ilk başta çocuğa çok açık bir heyecanla baktı, sanki onun insan karakterine kendini ikna etmeye çalışır gibi, derken yüzüne tek parmağıyla belirgin bir hassasiyetle dokundu. Evime aldığım tüm şempanze vakaları arasında bu önemsiz gibi görünen özelliğin ayrıca vurgulanması gerekir çünkü bu şunu kanıtıyor; maymun-insanımız kendinden üstün varlık olan insanı ayırt ediyor ve küçücük bir çocuğa bile saygı duyuyor. Öteki taraftan kendisi gibi varlıklara hatta küçük olanlara bile böyle bir dost canlısı duygu göstermiyor”.

Yabanılların gelişimlerinin her aşamasında akılcı ve değerli liderlerin sahte örnekleri ile - “eşitler arasındaki bi-

rinci", "Güç liderleri" karşılaşırız. Şili yerlileri bir ağaç gövdesini en uzağa taşıyabileni şefleri olarak seçerler. Başka yerlerde askeri cesaret, sözcüklere hükmedebilmek, el becerileri, büyüler hakkında bilgi sahibi olmak genellikle liderliğe duyulan önemsiz saygının nedenidir. "Medeniye-
tin en aşağı seviyesinde toplanan yerliler, tıpkı maymun sürüsü gibi otorite temelinde organize olurlar. En güçlü erkek, gücünün faziletiyle itibar kazanır. Bu durum fiziksel gücü diğer tüm erkeklerden daha fazla olduğu sürece devam edecektir".

İlkel toplum, doğa dışında bir prestij bilmez. Yabanılar toplumu, prestijin sübjektif koşullarından, büyük gruplar halinde yerleşme ve kalıcılıktan yoksundur. Mesafe eksikliği yabancı kendi huzurunda kendine ait tutan kişilere saygı duymak zorunda bırakır. İlkel halkların kanaatindeki bu bariz netlik bu noktada uzun süre kalmamıza neden olmuştur. Yabanılar arasındaki bu prestij isteğinin sebebi kitleler içindeki yoğunluğun eksikliğidir, herhangi bir mahrem gariplik değil, doğanın yarattığı mesafelere duydukları derin psikolojik takdirle ve kabile yaşantısının barbar bir yaşama yayılmasıyla kanıtlanmıştır. Bir kabile-
nin sayısının on kat artması bir liderin mantıksal, etik ve estetik olarak seçilmesini ve büyülerin ve batıl inançların içgüdüsel kontrolünü zorlaştırır.

İnsan prestijinin etkileyici *mise en scène* [mizansen]'i kitlelerdeki yoğunlaşmanın ilk ortaya çıkışına denk gelir ve kendi başarısıyla zafer kazanır.

4. Güney Doğu Afrika'da Prestij ve Statü¹

İngiliz bayrağı altında, belki sadece Uzak Doğu hariç, Güney Doğu Afrika'dan başka hiçbir ülkede, kendi kendini yöneten kolonilerin hiçbirinde, beyaz adamın pozisyonu bu kadar yüksek, mevkisi bu denli yalanlanabilir. Irk

¹ Maurice S. Evans, *Black and White in South East Africa*, Longmans, Green & Co. (1911), 15-35'den uyarlanarak alınmıştır.

içgüdü, başka birçok konuda anlaşılmayan beyazları yönetici ve ayrıcalıklı sınıf olarak tanıma taleplerinde ırklarının en yoksul ve düşüğü ile bile bir araya getirir. Ve bu pozisyon onların kaba güç gerektiren her türlü ev ve hizmet işinden sıyrılmalarını sağlar; beyaz adam tereddüt etmeksizin özgürlüğünü ister. Siyah adam da sorgulamadan kendi kişisel üstünün ırk emrine uyar, boyun eğ ve yükün altına girer.

Bu ayrımı hiç bilmeyen bir kimseye Güney Doğu Afrika'nın bu atmosferini aktarmak zordur. Beyaz bir oligarşi, ırkın her üyesi aristokrat; siyah bir proletarya, ırkın her üyesi bir hizmetçi... Ayrım çizgisi renkler kadar net ve derindir. Irkımızın bu şekilde korunan en az yetkin ve zayıf üyeleri bile, homojen bir beyaz toplumda kendi kişisel değerleri onları yetki sahibi yapmaya yetmeyecekken, bu ortamda ferahlık, rahatlama ve itibara kavuşurlar.

Uygarlığımızın alt formlarıyla temas ederek zehirlenmeyen yerli, nazik ve kibardır. Bugün bile, kötüye gitse de birçok otorite tarafından belirtildiği gibi bir Avrupalı silahsız, yanında bir sopa bile olmadan, kendi başına, beyaz adamların evlerinden kilometrelerce uzaktaki *Natal* ve *Zululand* gibi lokasyonlardan yalnız başına yürüyerek ya da arabasıyla geçebilir. Yerlilerden gördüğü tavır ise sadece nazik bir boyun eğme olur. Barbar aksesuarlarla donatılmış, düğüne ya da dansa giden, sopalı ve kalkanlı kanı kaynayan bir grup genç adamla karşılaşsa bile tek yapacakları yoldan çekilmek, beyaz adama yol vermek ve geçtiği sırada onu selamlamak olur. Ben bu şekilde Güney Doğu Afrika'nın tamamını binlerce siyahın arasında hiçbir beyaz adam görmeden yalnız başıma gezdim ve yüzlerce yerliyle de karşılaşsam bir yol verme tartışması hiç yaşamadım. Afrika'nın tamamında tepelerden çayirlara ve ormanlara, köyden köye, kabileden kabileye döndüm dolaştım, yerlilerin yollarından yürüdüm. Yolcuların ayakları altındaki çimenlere bürünmüş bu dar yollarda, *Natal*'dan *Benguela*'ya ve buradan yine geri *Mombasa*'ya seyahat ede-

bilirsiniz. Bu patikalar sadece bir kişinin geçebileceği kadar geniştir, eğer zıt taraflar karşı karşıya gelirse birinin mutlaka yol vermesi gerekir. Yerliler, neşeyle, kibarca, şikâyet etmeden, çoğu kez saygıdeğer bir selamlaşmayla kenara çekilirler ve beyaz adamın geçmesine izin verirler. İnsanlar düşünmeden bunu kabul eder. Beklenen zaten budur, ancak üzerinde düşünüldüğünde bunun daha çok şey ifade ettiği ortada.

5. Tabu¹

Kutsallık kuralları şimdi açıklandığı haliyle insanın doğal şeyleri keyfi kullanıma karşı kısıtlama sistemidir. Bu sistem doğaüstü ceza endişesiyle desteklenir. Bunlar tüm ilkel halklarda görülür. Bu ilkel kurumu gelişmiş dinlerdeki kutsallık fikrinin daha sonraki gelişmelerinden ayırmak için belli bir isim kullanmak uygun olur. Bu amaçla bir Polinezya sözcüğü olan “tabu” seçilmiştir. Tabunun yabanullardan yarı yaban ırklara kadar kapladığı alan çok geniştir. Yerlinin kendini gizemli varlıklar tarafından kuşatılmış hissetmediği ve tetikte olmadığı bir yer yoktur. Her şeyden önce tabular tam olarak dini değillerdir. Yani bunlar her zaman insanın tanrılarla temasını düzenleyen davranış kuralları değildir. Doğru şekilde ele alındığında belki dost canlısı olarak da sayılabilir, ancak çoğu kez kötücül düşmanlara, kötü ruhlarla temasa ve benzerlerine karşı alınan önlemler olarak ortaya çıkar. Böylece tam olarak kutsallığın kurallarına karşılık gelen putların, mabetlerin, rahiplerin, şeflerin, tanrılarla ve onlara tapınmayla alakalı olan tüm kişilerin ve şeylerin dokunulmazlığını korumak için olan tabuların yanı sıra Semitik alanda kirlilik kurallarıyla paralelliğe sahip başka çeşit tabular görürüz. Doğumdan sonra kadın, bir cesede dokunan erkek ve buna benzer durumlar geçici birer tabu olarak bu kişilerin top-

¹ W. Robertson Smith, *The Religion of the Semites*, Adam and Charles Black (1907), 152-447’den alınmıştır.

lumdan ayrılmasını gerektirir. Tıpkı bu kişilerin Semitik dinlerde “kirli” kabul edilmeleri gibi. Bu durumlarda tabu altındaki kişi kutsal olarak görülmez, insanlarla temastan koparılan bu kişilerin mabetlere yaklaşmasına da izin verilmez. Ancak eylem ya da durum genel yabanıl açıklama-ya göre bir şekilde ruhların varlığından kaynaklanan doğaüstü tehlikelerin salgın hastalık gibi ortaya çıkmasıyla bağlantılandırılır. Yabanıl toplulukların çoğunda iki tabu arasındaki fark kesin bir çizgiyle ayrılmamıştır. Daha ileri uluslarda bile kutsallık kavramı ve kirlilik sık sık birbiriyle kesişir. Örneğin Suriyeliler arasında domuz eti tabuydu, ancak bunun hayvanın kutsal olmasından mı yoksa kirli olmasından mı kaynaklandığı yönünde ucu açık bir soru mevcuttu. Yine de çok belirgin olmamakla birlikte kutsal olanla kirli olan arasındaki ayrım gerçektir; kutsallık kurallarının altında yatan motivasyon, tanrılara saygıdır. Kirlilik kurallarına göre ise ilk olarak bilinmeyen, düşman bir güce karşı duyulan korkudur. Yine de nihai olarak Levililer kitabındaki kurallarda da gördüğümüz gibi temiz ve kirlinin kanunu ilahi yasalar içinde gelebilir. Bu görüşe göre kirlilik Tanrı’ya karşı nefrettir ve onunla ilgili kimse-lerin bundan sakınması gerekir.

Samilerin temizlik kurallarının yanı sıra kutsallık kurallarına sahip olmaları, ikisi arasındaki sınırın belirsiz olması ve her ikisinin de yabanılların tabularıyla ilgili detaylarda en ilginç uzlaşmayı gösteriyor olması, kutsallık fikrinin kökeni ve nihai ilişkileri konusunda hiçbir mantıklı şüphe bırakmıyor. Bununla birlikte Samilerin, ya da en azından kuzey Samilerin, kutsal ve temiz olmayan arasında ayrım yapması, yabanıllığın ötesine geçilmesi konusunda gerçek bir ilerlemeye işaret eder. Tüm tabular doğaüstü korkulardan esinlenmiştir, ancak gizemli düşman güçlerin işgaline karşı alınan tedbirlerle dostça bir tanrıya duyulan ayrıcalıklı saygıdan kaynaklanan tedbirler arasında belirgin ahlâki farklılık vardır. İlki sihirli batıl inançlardan -yabanı hayal gücünün sapmalarının en verimsizi -kaynaklanır.

Bunlar sadece korku üzerine kurulmuştur, sadece ilerleme önünde bir engel ve insan enerjisi ve endüstrisi tarafından doğanın serbestçe kullanılması önünde engel görevi görür. Ancak insanla ittifak eden kabul edilmiş, dostane bir otoriteye saygı için bireysel salahiyyete getirilen kısıtlamalar, detaylara indiğimizde bize ne kadar önemsiz ve absürt görünürse görünsün, filizlenen sosyal ilerleme prensiplerini ve ahlâki kanunları barındırır. Birinin, doğanın esrar-engiz güçlerinin kendi yanında olduğunu bilmesi belli kurallar konusunda daha rahat olmasını sağlayacak ve ona doğayı kendi hizmetine boyun eğdirme görevi konusunda cesaret ve güç verecektir. Bir kişinin bireysel salahiyyetini körü körüne korkudan değil, daha yüksek ve faydalı bir güç nedeniyle kısıtlaması ahlâki bir disiplindir. Bu disiplinin değeri her zaman kutsal kısıtlamaların akılcılığından kaynaklanmaz. Bir İngiliz okul çocuğu, birçok sebepsiz tabu ile karşı karşıya kalır. Bunlar karakterinin oluşmasında değersiz değildir. Ancak nihai olarak ve hepsinden önemlisi kutsallık fikri ile kendi çıkarları toplumun da çıkarları olan faydalı bir tanrı fikrinin bir araya gelmesi sosyal ve ahlâki düzen kanunlarının ve fiziksel gözlemin dışsal kaidelerinin topluluğun tanrısının yaptırımlarına maruz kalmasını kaçınılmaz hale getirir. Sosyal düzen ihlalleri tanrının kutsallığına karşı işlenen suçlar olarak görülür. Kanun ve ahlâkın gelişimi insan yaptırımlarının hâlâ eksik olduğu ya da bu yaptırımların güç sahibi olmak için kötü yönetildiği aşamada, "toplumun iyiliği için gerekli olan insan isteğinde yapılan kısıtlamalar tanrının kendisi ve müminleri arasındaki iyi anlayışın sürekliliği için uyguladığı koşullardır" inancıyla mümkün olur.

Yabanıl tabular ile Semitik kutsallık ve kirlilik kuralları arasında çeşitli paralellikler zaman zaman önümüze çıkacak ancak ikisinin köken olarak birbirinden ayrılmaz olduğunu gösteren bazı detaylı kanıtları bir araya getirmek faydalı olacaktır.

Kutsal ve temiz olmayan şeylerin ortak noktası her iki-

sinde de bazı kısıtlamaların insanların onları kullanımından ve onlarla temasından kaynaklanması ve bu kısıtlamaların ihlal edilmesinin doğaüstü tehlikeler barındırmasından kaynaklanmaktadır. İkisi arasındaki fark insanın sıradan yaşantısı ile ilişkisinde değil, onların tanrıyla olan ilişkisinde görülmektedir. Kutsal şeyler insanlar için karşılıksız değildir, çünkü onlar tanrıyla alakalıdır. Yüksek semitik dinlerin bakış açısına göre kirlilikten kaçınılır çünkü bu tanrıya karşı düşmanlıktır ve onun mabedinde, müminlerinde ya da topraklarında buna tolerans yoktur. Kirlilik yaratan eylemlerin yabancı uluslarda bir kişiyi tabulara sokan eylemlerle aynı olduğunu ve bu eylemlerin çoğunlukla istemsiz ve masum, hatta toplum için gerekli olduğunu göz önünde bulundurursak bu açıklamanın ilkel olmadığından zor şüphe edilir. Yaban, doğum yatağındaki ya da doğum halindeki bir kadına ve bir cesede dokunana tabu uygular. Bunun tanrılarla ilgisi yoktur, ancak sadece bir tarafta doğum ve türlerin üremesiyle alakalı her şey, diğer tarafta hastalık ve ölüm, ona tehlikeli türden insanüstü araçların eylemi gibi görünür. Açıklamaya çalışırsa bu durumlarda ölümcül güçlerin ruhlarının orada bulunduğunu; her iki durumda da müdahil olan kişinin bir enfeksiyonun tüm özelliklerine sahip olan gizemli tehlikenin kaynağı olarak görüldüğünü ve önlem alınmazsa bunun diğer insanlara yayılabileceğini söyler. Bu bilimsel değildir, ancak son derece akılcıdır ve istikrarlı bir uygulama sisteminin temelini oluşturur. Hâlbuki kirliliğin kuralları tanrıların iradesine zorla dayandırıldığında hepsi birden keyfi ve anlamsız görünür. Böyle tabuların kirlilik kurallarına bağlılığı kirliliğin bir bulaşıcı hastalık muamelesi gördüğü, temizlenmesi gerektiği aksi halde fiziksel araçlarla ayıklanacağı şeklinde algılandığını gözlemlediğimizde en net şekliyle ortaya çıkar. Levililer 11:32 ve devamında haşeratların leşi tarafından ortaya çıkan kirliliği ele alalım. Değdikleri her şeyin yıkanması gerekir, o zaman suyun kendisi de kirli hale gelir ve salgını yayabilir; hatta kirlet-

me toprak bir kabı etkilerse gözeneklerine girmesi gerekir ve yıkanıp temizlenemez böylece kabın da kırılması gerekir. Bu gibi kuralların İbrani diniyle hiçbir ortak yanı yoktur. Bunlar ancak kirli kanın ve benzeri şeyleri aşırı doğaüstü ve ölümcül bir virüs gibi çeken yabancılinki gibi ilkel bir batıl inancın kalıntısı olabilirler. İbranice tabuların eskiliği, bunlar için olduğu gibi, Arabistan'da yeniden ortaya çıkmalarıyla gösterilir; örneğin Yasa'nın Tekrarı 21:12-13'teki; dulluğun saf olmayışını gidermek için yapılan Arap törenleri ile kıyaslayalım. Arabistan'daki biçimiyle bu gelenek tamamen yabancı tiptedir. Bir erkeğin bir kadınla evlenmesini emniyetsiz kılan hayati tehlike en materalist haliyle bunun sonucunda öldüğüne inanılan bir hayvana transfer edilmiştir.

B. Kamuoyu

1. Mit¹

Geleceğin bilimsel olarak öngörülebildiği ya da bir hipotezin diğerinden daha iyi olup olmadığını tartışmamızı sağlayan bir süreç yoktur. Çok sayıda unutulmaz örnek en büyük adamların en yakın geleceği görmekte bile ne büyük hatalar yaptıklarını gösterdi.

Ve yine de günümüzden ayrılmaksızın, bu gelecek ile ilgili akıl yürütmeksizin hiçbir şekilde hareket etmemeliyiz. Deneyimler gösteriyor ki, *belirsiz bir zaman içinde ortaya çıkacak gelecek* belli bir şekilde *şekillendirilirse* bu çok etkili olabilir ve bunda çok az mahsur vardır. Bu mahsurlar, gelecek ile ilgili tahminler, mit biçimini aldığı anda söz konusu olur. Mitler içlerinde bir halkın, partinin, ya da sınıfın en güçlü heveslerini barındırır. Bu hevesler hayatın tüm koşulları içindeki içgüdülerin baskısıyla tekrar tekrar insanların hatırına gelir ve derhal eylem umuduna eksiksiz

¹ Georges Sorel, *Reflections on Violence*, B. W. Huebsch (1912), 133-37'den alınmıştır.

bir gerçeklik anlamı katar. İnsanlar diğer yöntemlerin tümünden daha kolay şekilde bunlar aracılığıyla arzularını, tutkularını ve zihinsel aktivitelerini yeniden biçimlendirir. Dahası bu sosyal mitlerin kişiyi hayatı boyunca yaptığı gözlemlerin faydasını elde etmesini engellemediğini ve normal işlerini takip etmesine engel olmadığını biliyoruz.

Bu gerçeklik birçok örnekle gösterilebilir.

İlk Hıristiyanlar, ilk kuşağın sonunda, azizlerin krallığının açılmasıyla İsa'nın geri dönüşünü ve Pagan dünyasının tümüyle yıkılmasını beklemekteydiler. Felaket gerçekleşmedi ancak Hıristiyanlık düşüncesi kıyamet mitinden o kadar etkilendi ki bazı çağdaş âlimler İsa'nın tüm vaazlarının sadece bu noktaya değindiğini savunur. Luther ve Calvin'in Avrupa dinini yücelterek oluşturdukları umutlar hiçbir şekilde gerçekleşmedi. Reformun bu babaları, kısa süre içinde eski dönemlerin adamları olarak kaldı; günümüzde Protestanlar modern zamanlardansa daha çok Ortaçağlara ait görünüyorlar ve onların üzerinde düşündüğü sorunlar çağdaş Protestanlıkta çok az yere sahip. Bu nedenle Hıristiyanlığın yenilenmesi hayalinin önemli sonucunu ret mi etmeliyiz? Şunu kabul etmek gerekir ki devrimin esas gelişmeleri onu ilk uygulayanların heyecanıyla yaratılan resimlerle hiç de benzerlik taşımadı. Ancak bu resimler olmaksızın devrim zafere ulaşır mıydı? Devrim mitiyle birçok ütopya birbirine karıştı, çünkü bu hayali edebiyatı tutkuyla seven, bilime güveni tam ve geçmişin ekonomik tarihinden çok az haberdar bir halk tarafından oluşturuldu. Bu ütopya hiç bir yere varmadı ancak devrim, 18. yüzyılda sosyal ütopya icat eden insanlar tarafından hayal edildiğinden daha derin bir dönüşüm değil miydi diye sorulabilir. Bizim kendi zamanımızda Mazzini, döneminin bilgelerinin deli saçması dedikleri bir şeyin peşinden gitti. Ancak artık şunu inkâr edemeyiz, Mazzini olmadan İtalya asla büyük bir güce dönüşemezdi ve Mazzini İtalya'nın birliği için Cavour ve ayrı ekolden tüm politikacılardan fazlasını yaptı.

Geleceğin tarihinin bir bölümünü de biçimlendirecek mitlerin detay bakımından içeriklerinin bilgisi az öneme sahiptir; bunlar astronomik almanaklar değildir. İçerdiklerinin hiçbir zaman gerçekleşmemesi de mümkündür. Tıpkı ilk Hristiyanlar tarafından beklenen felaket gibi. Bizim kendi günlük yaşantımızda aslında olan şeyin bizim zihnimizde olmadan önceki algısının çok farklı olduğu gerçeğine aşına değil miyiz? Bu yine de bizi çıkarımlarda bulunmaktan alıkoymaz. Psikologlar, düşünülen sonla gerçekteki son arasında bir heterojenlik vardır der. En basit hayat deneyimi Spencer'ın doğaya aktararak içinden etkilerin katlanması teorisini oluşturduğu bu kanunu karşımıza çıkartır.

Mit, şu anda harekete geçmek için bir aracı olarak değerlendirilmelidir. Onu gerçek anlamıyla geleceğin tarihi olarak ne kadara ileriye götürülebileceği yönündeki tartışmalar anlamsızdır. *Tek önemli olan şey kendi bütünlüğü içerisindeki mittir.* Parçaları şu ana kadar sadece ana fikri ortaya koydukları kadarıyla işe yarar oldular. Bunun dışında faydalı hiçbir amaca hizmet etmediler. O yüzden, sosyal bir savaş sırasında ortaya çıkabilecek olayları ve proleter-yaya zafer kazandıracak çatışmaları tartışırken devrimcilerin genel grevinin tamamen hayal ürünü olduğu varsayılırken bile, bu genel grev tablosu sosyalizmin tüm gayelerini kucaklamış olsaydı ve devrim düşüncesinin tamamına başka hiçbir düşünce yönteminin vermediği doğruluğu ve katılığı vermiş olsaydı, devrime hazırlık sırasında müthiş bir güç unsuru olabilirdi.

Genel grev fikrinin önemini tahmin etmek için politikacılar, sosyologlar ya da siyaset bilimi iddiası taşıyanlar arasında mevcut olan tüm tartışma yöntemleri terk edilmelidir. Karşıtlarının kurmaya çalıştıkları her şey, reddettiklerini düşündükleri teorinin değerini hiçbir şekilde azaltmaksızın onlara verilebilir. Genel grev kısmi bir gerçeklik midir ya da sadece popüler hayal gücünün ürünü müdür sorusunun önemi çok azdır. Bilinmesi gereken tek şey ge-

nel grevin sosyalist doktrinin devrimci proletaryadan beklediği her şeyi içermesidir.

Bu sorunu çözmek için gelecek hakkında bilgece tartışmak zorunda değiliz; felsefe, tarih ve ekonomi hakkında ulvi akıl yürütmelere girişmek zorunda değiliz. Teoriler düzleminde değiliz; gözlemlenebilir gerçekler seviyesinde kalabiliriz. Yaşanan devrimci harekette proletaryanın göbeğinde, aktif rol oynayan insanları, orta sınıfa tırmanmayı arzu etmeyen ve zihni kurumsal ön yargıların egemenliği altına girmeyen insanları sorgulamalıyız. Bu insanlar belki sonsuz sayıda siyasi, ekonomik ve ahlâki sorularla kandırılabilir; ancak onları ve yoldaşlarını en güçlü şekilde harekete geçiren fikirleri sorulduğunda, sosyalist düşünceleriyle, mantıklarıyla, umutlarıyla, belli gerçeklere bakış biçimleriyle özdeşleşen ve onları bölünmez bir birlik haline getiren tanıklıkları kesin, egemen ve inkâr edilemezdir.

Bu insanlar sayesinde biliyoruz ki genel grev aslında benim söylediğim gibi, sosyalizmi tamamen içeren bir *mittir*. Örneğin sosyalizmin modern topluma karşı giriştiği savaşın farklı gösterim biçimlerine denk gelen tüm hisleri istemsiz şekilde ayaklandıran görüntüler bütünü... Grevler proletaryada sahip oldukları en asil, derin ve dokunaklı duyguları uyandırmıştır. Genel grev, bunların hepsini birlikte işleyen bir resim olarak gruplandırır ve bunları bir araya getirerek her birine en yüksek yoğunluğunu verir; belli çatışmaların en acıklı anılarına hitap ederek, bilinçlilikte bulunan kompozisyonun tüm ayrıntılarını yoğun bir yaşam ile boyar. Böylece dilin bize mükemmel bir açıklıkla veremediği sosyalizm sezgisini elde ederiz. Ve onu bir bütün olarak, aniden algılarız.

2. Bir Efsanenin Büyümesi¹

Tuhaf söylentiler dolaşmaya başladığında Alman ordu-

¹ Fernand van Langenhove, *The Growth of a Legend*, G. P. Putnam's Sons (1916), 5-275'ten uyarlanarak alınmıştır.

ları Belçika'ya ancak girmişti. Oradan oraya yayıldı, basınla yeniden üretildi ve kısa sürede Almanya'nın tamamına ulaştı. Din adamları tarafından kışkırtılan Belçikalıların düşmandan yana olarak ihanet ettikleri söyleniyordu. Tecrit edilmiş birliklere saldırmış, düşmana askerlerin tuttuğu mevzileri söylemiş; kadınlar, yaşlılar hatta çocuklar bile yaralı ya da savunmasız Alman askerlerine karşı korkunç kıyım yapmışlar, gözlerini çıkarmışlar, parmaklarını, burunlarını veya kulaklarını kesmişlerdi. Çünkü rahipleri onlara bu suçları işlemenin Cennetin Krallığı'nın kapısını açacağını söylemiş ve hatta bu barbarlığın liderliğini üstlenmişlerdi.

Saf halk, bu hikâyelere inanıyordu. Devletin en büyük güçleri bunları tereddütsüz kabul etmiş ve otoritesiyle bunları desteklemişti. İmparator bile bunları yinelemiş ve metne dökmüştü. Meşhur 8 Eylül 1914 telgrafında ABD Başkanı'na Belçika halkı ve din adamlarıyla ilgili en korkunç suçlamalardan söz etmişti.

Belçika'nın işgalinde efsanelerin en rahat beslenebildikleri alan Alman ordusuydu. Bunlar askerler arasında büyük hızla yayılmıştı. İrtibat görevlileri, sevk görevlileri, gıda konvoyları, hikâyelerin yayılmasını sağladı.

Bu hikâyelerin Almanya'ya ulaşması gecikmedi. Tüm savaşlarda olduğu gibi bunların yayılmasını sağlayanlar memleketlerine dönen askerler oldu.

Düşman topraklarındaki çatışmaların daha ilk gününden itibaren, cephedekiler, geri görevde bulunanlarla hep temas halindeydiler. Sınır kasabalarının arasından, boş ya da esir yahut yaralı askerlerle dolu konvoyların geçişine izin veren bir geçit vardı. Eşlik eden askerlerle birlikte konvoyların çevresi hevesli bir kalabalık tarafından anında kuşatılıyordu ve haberleri almak için bastırıyorlardı. İlk hikâyeleri taşıyanlar bunlardı.

“Bulvarda oturan sessiz bir dinleyici olarak insanların, kadınların ve erkeklerin orada kalan yaralı askerleri nasıl

bir merakla sorguladıklarını fark ettim. Onlara savaş hakkındaki soruşturmalarda kayıplar ve zulümler konusunda verecekleri yanıtlar için fikir verdiklerini, sessizliği olumlu bir cevap olarak nasıl yorumladıklarını ve her şeyin sanıldığından daha kötü olduğunu doğrulamak istediklerini... Kısa süre sonra diyalogu tekrar edeceklerine ve bunu olayın içinde yer alan bir kişinin kişisel deneyimlerinden duyduklarını söyleyeceklerine emindim.”

Bu sözlü hikâyeler mutlak değildir, bunların hammad-desi işlenebilir türdendir. Bunlar anlatıcının zevkine göre değiştirilebilir, kendini değiştirir ve gelişir. Özetlemek gerekirse geri dönen askerler sadece hikâyeleri taşıyor, aynı zamanda bunları süslüyorlar.

Askeri posta, harekâttaki ordunun Almanya’ya doğrudan bağlanmasını sağlıyor. Askerler evlerine yazıyor ve mektuplarında insanların duymaya hevesli olduğu maceralarından söz ediyorlar, doğal olarak ordu içinde dolaşan söylentileri de anlatıyorlar. Böylece Alman ordusunun bir askeri karısına *Liege*’de onlarca rahibin ölümüne mahkûm edildiğini çünkü bu rahiplerin Alman askerlerin başına ödül koyduğunu, burada bir Kızıl Haç hemşiresinin göğüslerinin siviller tarafından kesildiğini gördüğünü yazıyor. Yine *Hesseli* bir öğretmen, birliğin başında bir rahip olan yerel halk tarafından nasıl haince saldırıya uğradığını yazıyor.

Alman ordusunun gerçekliklerini araştırdığı bu hikâyelerin asılsız olduğu ortaya çıktı. Cepheden gelen ve daima bir askerin tanık olduğunu öne sürdüğü bu hikâyeler yine de, halkın gözünü büyümlü bir şekilde bürürdü.

Basının arkasını araştırmadan yayımladığı cephe mektuplarında anlatılan hikâyeler, okuyucular tarafından basılı olmalarının sağladığı yeni bir otoriteyle gözü kapalı kabul edilmiştir. Bunlar, gazetede yayımlanmakla bireysel ve özel olma niteliklerini kaybederler. Bunları gönderenler *Kölnische Volkszeitung*’un ifadesiyle, tüm kişisel imaları ve

göndermeleri silmişlerdir. Böylece ifadeler, evvelce sahip olmadıkları bir esasa ve objektifliğe kavuşur. Gerçek haberlerle karışarak halk tarafından güven eksikliği olmaksızın kabul edilir. Bunların gazetede yer alması gerçekliklerinin göstergesi değil midir?

Basılı hikâye kendisini kamuoyu inancına dayatmasının yanı sıra zihinde de yer edinir, kalıcı bir biçim alır. Kalıcı olarak bilince ve daha fazlasına yerleşmiş, bir referans kaynağı olmuştur.

Tüm bu sözde tarihi yayınlar Büyük Savaşın bereketli edebiyat üretiminin yalnızca bir cephesidir. Popüler edebiyatın tüm çeşitleri; casusluk romanları, macera hikâyeleri, haber ve anekdot derlemeleri, tiyatro oyunları sırayla askeri olaylara adanmıştır. Geniş halk, hayal gücünü sarsmak ve korku rüzgarı salmak için olan canlı aktiviteleri, sıra dışı durumları ve sansasyonel koşulları sever.

Dolayısıyla bu alt sınıf literatüründe, doğuşunu ve gelişimini inceleyegeldiğimiz efsanevi parçalar bulunur. Bir kurguya sahiptirler; entrikalarla bezenmiş ve değişimlere uyarlanmışlardır. Nereden kaynaklandıklarına ilişkin izler silinmiş, onlar için hayal edilen yeni koşulların içine yerleştirilmişlerdir. Tekilleştirici, zaman ve mekânla bağlı kılan koşullardan genellikle ayrılmışlardır. Yine de içinden çıktıkları konuya ait amaçlar açıkça tanınır durumdadır.

Böylece efsanevi hikâyeler gelişimlerinin son evresine ulaşır ve yayılmalarını tamamlar. Sadece en ücra şehirlere değil, uzak ülkelere ve halk sınıfları arasındaki eğitim kurumlarına da sızarlar. Evlerine izne gelmiş yaralı askerler bunları şehirdeki ve köydeki insanlara anlatmıştır. Her iki grup da bunları cepheden gelen mektuplardan öğrenmiş; gazetelerde ve kitaplarda okumuş, hükümetlerinin ve emperyal dünyanın uyarılarına kulak kabartmıştır. Öğretmen bu parçaları öğrettiklerine katmış ve bunlarla çocuk hayal gücünü beslemiştir. Eğitimci sınıf kitaplarından metinlerini okumuş ve savaştan esinlenen oyunlara eklemiştir, evde aile çemberi içinde anlatmışlardır.

Bu meseleler her yerde ateşli tartışmaların konusu olmuştur. Köyde, kapı önlerinde kurulan konseylerde ve hanların barlarında, kasabalardaki büyük kafelerde, tramvaylarda ve kasabaların halka açık gezme yerlerinde. Her yerde sıradan bir sohbet konusu haline gelmiş ve daima itimatla karşılanmışlardır. *Franc tireur* [çeteci] terimi tarıdık bir kavram olmuştur. Kullanımı genele yansımış ve geniş çevrelerce kabullenilmiştir.

Katolik Alman askerler için yapılan dualara ilişkin bir derlemede şu inanılmaz metin yer alır: “Savunmasız yaralılara bile saldıran zalim ve hain Belçikalı ve Fransızlar gibi davranmak isteyenlere utanç ve lanet olsun”.

3. Ritüel, Mit ve Dogma¹

Antik dinlerin genelde bir inanç öğretisi yoktu, tamamen kurumlardan ve uygulamalardan oluşuyorlardı. Şüphesiz insan belli uygulamaları onlara anlam atfetmeden alışkanlık yüzünden takip etmez; ancak bulduğumuz bir kurala göre uygulamanın üzerinde ciddiyetle anlaşılmaya varılmışken ona atfedilen anlam son derece muallâktır ve aynı âdet farklı kişiler tarafından sonucunda dine bağlılık ya da karşı gelme tartışması olmaksızın farklı şekillerde açıklanırdı. Eski Yunan’da örneğin bazı şeyler tapınakta yapılırdı ve insanlar aksinin hürmetsizlik sayılacağı konusunda hemfikirdi. Ancak bunların neden yapıldığını soracak olursanız muhtemelen farklı kişilerden çelişkili açıklama alırdınız. Ve kabul edeceğiniz açıklamaların hiçbirinde kimse bunun sebebinin azıcık bile olsa dinle alakalı olduğunu düşünmezdi. Esasında yapılan açıklamalar güçlü bir his uyandıracak türde olmazdı, zira bunlar çoğu zaman tanrının doğrudan örneğiyle ya da emriyle geleneğin ilk oluştuğu koşullar hakkında zar zor farklı hikâyelerdi. Kısaca gelenek bir dogma ile değil, bir mit ile bağlantılıdır.

¹ W. Robertson Smith, *The Religion of the Semites*, Adam and Charles Black (1907), 16-24’ten alınmıştır.

Antik dinlerin hepsinde mitoloji, dogmanın yerini alır. Böylece rahiplerin ve halkın kutsal bilgeliği şimdiye kadar salt dini eylemlerin performansı konusunda kurallardan oluşmadıkları sürece yalnızca tanrılar hakkında hikâyeler biçiminde görünürler ve bu hikâyeler dini anlayış ve ritüelin öngördüğü kuralları temin eden tek açıklamadır. Ancak kesin konuşmak gerekirse bu mitoloji, eski dinlerin önemli bir parçası değildi, zira herhangi bir kutsal yaptırım veya ibadet edenlere yönelik bağlayıcı bir gücü yoktu. Bireysel ibadethanelerle ve törenlerle bağlantılı mitler yalnızca ibadetin bir aracıydı. Hayalperesti heyecanlandırmaya, ibadet edeni teşvik etmeye yaradılar. Yine de ibadet edene aynı şeyin farklı sebepleri olduğu da söylendi ve ritüeli doğru şekilde tamamlaması halinde bunun kökeni hakkında neye inandığının önemi olmadığına şartlandırıldı. Pek çok mitte inanç zorunlu değildi ya da gerçek dinin parçası değildi. Bir insanın inanarak dini bir fazilete sahip olduğu ya da tanrının lûtfunu kazandığı düşünülmüyordu. Zorunlu ve faziletli olan dini geleneğin öngördüğü belli kutsal uygulamaların tam olarak uygulanmasıydı. Bu durumda mitoloji, eski inançlara ilişkin bilimsel çalışmaların onlara sıkça atfettikleri üzere öncü konumda bulunmamalıdır. Ritüellerin açıklamalarından oluştuğu sürece mitlerin değeri ikincil olacaktır ve şu da güvenle ifade edilebilir ki neredeyse her durumda mit, ritüelden gelmiştir; ritüel mitten değil. Zira ritüel sabitti, mit değişkendi. Ritüel zorunluydu, mit ibadet edenin ihtiyatındaydı. Sonuçta eski dinlere ilişkin araştırmalar mitle değil, ritüel ve geleneksel kullanımla başlatılmalıdır.

Ayrıca bu sonuca karşı şu da söylenebilir ki; var olan bazı mitler geleneksel uygulamaların salt açıklaması değildir, ancak daha büyük dini spekülasyonların ya da yerel ibadet ve inançları sistematikleştirmek ve çeşitlendirmek isteğinin başlangıcında kendini gösterir. Çünkü bu durumda efsanelerin ikincil karakteri daha belirdindir. Bunlar ya evrenin doğasına ilişkin erken bir felsefenin ürünüdür ya

da özünde birbirinden ayrı olan, farklı ibadet grupları arasında bir birlik sağlamak için tasarlanmış, bir sosyal ya da siyasi organizma altında bütünleştirilmişlerdir ya da hayal gücünün serbest oyunudur. Ancak felsefe, siyaset ve şiir dinden daha fazlası ya da daha azı değildir.

Şüphesiz ki antik dinlerin sonraki evrelerinde mitoloji önemli bir yer edindi. Paganizmin şüphecilik ve Hıristiyanlıkla münakaşasında eski geleneksel dinlerin destekçileri geleneksel âdetlerin gerçek, öz anlamını temsil edecek modern sınıftan fikirler aramaya yönlendirildiler. Bu amaçla eski mitlere tutundular ve bu mitlere alegorik bir yorumlama sistemi uyguladılar. Alegorinin yardımıyla yorumlanan mit, antik biçimlere yeni bir önem atfedilmesinin en gözde aracı oldu. Ancak bu şekilde geliştirilen teoriler, eski dinlerin kökeninin anlamı konusunda en hatalı rehberler oldular.

İlkel çağdaki din, pratik uygulamaları olan bir inanç sistemi değildi. Bu, toplumun her üyesinin elbette ki uyması gereken, sabit geleneksel uygulamaların bir bütünüydü. Eylemleri için sebebi olmadan bazı şeyleri yapmaya kalkarsa insan insan olmazdı. Ancak antik dinde başlangıçta, gerekçe, bir doktrin olarak formüle edilip sonra uygulamaya dökülmemiştir; tersine uygulama doktrinsel teorinin öncesinde gelmişti. İnsanlar, genel prensipleri kelimelerle ifade etmeye başlamadan önce genel eylem kuralları oluştururlar; siyasi kurumlar siyasi teorilerden yaşıldır ve benzer şekilde dini kurumlar da dini teorilerden yaşıldır. Bu analogi keyfi şekilde seçilmemiştir. Zira aslında eski toplumda dini ve siyasi kurumlar arasında tam bir paralellik bulunur. İkisinde de form ve içtihadı büyük önem atfedildi ancak içtihadın neden takip edildiğinin açıklaması sadece ilk kuruluşu hakkında bir efsaneye dayandı. İctihadın oluştuğu sırada geçerli olduğuna dair kanıt yoktu. Toplumun kuralları içtihadı dayanıyordu ve toplumun süregelen varlığı neden önceden oluşmuş bir içtihadın takip edilmesi gerektiği hakkında yeterli sebepti.

En eski dini ve siyasi kurumların yakın bir benzeşme sunduğunu söylüyorum. Bunların tüm sosyal geleneğin parçası olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Din bir insanın içine doğduğu düzenli toplum yaşamının parçasıydı. İnsan, içinde yaşadığı toplumun alışkanlıktan gelen herhangi bir pratiğine bilinçsiz şekilde nasıl uyum sağlıyorsa, din için de aynısı oldu. İnsan tanrıları ve onlara ibadet etmeyi kanıksamıştı; tıpkı devletin diğer işlevlerini kanıksadığı gibi. Bunlar üzerine akıl yürütmesi veya mütalaa etmesi gerektiğinde bile, geleneksel kullanımların, akıl yürütmenin üstesinden gelip geri döndüremeyeceği değişmezler olduğunu verili kabul etti. Bize göre modern din her şeyden önce bireysel bir rıza ve akli bir inançtır, ancak eski insanlar için vatandaşın günlük hayatının bir parçasıydı, belli biçimleri vardı. İnsan bu biçimleri anlamak zorunda değildi, eleştirme ve reddetme özgürlüğüne de sahip değildi. Dini uyumsuzluk devlete karşı bir suçtu, çünkü eğer kutsal gelenek bozulursa toplumun temelinin altı oyulur ve tanrının lûtfu kaybedilmiş olurdu. Ancak öngörülen biçimler layıkıyla izlendiği sürece insan dindar olarak tanınır ve kimse dininin kalbine nasıl kök saldıgını ya da aklını nasıl etkilediğini sormazdı. Tıpkı aslında parçası olduğu siyasi yükümlülük gibi din de tamamen dışa dönük davranışların belli sabit kurallarına itaat etme olarak kavranmıştı.

Antik çağ bakış açısıyla aslında tanrı nedir sorusu dini değil spekülatif bir sorudur. Dinin tek gerektirdiği, tanrının hayata geçirdiği ve müritlerin davranışlarını belirleyen kurallara dair pratik bir aşinalıktı. Kins II, 17:26'de bu, Yeryüzünün Tanrısı'nın "usulü" ya da "geleneksel hukuku" olarak geçer. Bu İsrail dini için bile doğrudur. Peygamberler Tanrı'nın bilgeliğinden bahsederken İsrail'deki yönetiminin kanunları ve prensiplerinin pratik bilgisinden söz ederler. Ve dinin bütün halinde özet ifadesi "Yehova bilgisi ve korkusu" yani Yehova'nun tarif ettiği bilginin saygılı bir itaatle birleşimidir.

Dinin geleneksel kullanımı yüzyıllar boyu kademeli olarak gelişti ve insanın zeka ve ahlâki gelişiminin farklı aşamalarının öğrenilmiş özelliklerinin alışkanlıklarını yansıttı. Tanrıların doğasına dair tek bir kavram, geç paganizm tarafından, saf yabanılıktan yukarıya, tüm kültür seviyelerindeki bir dizi atadan kalıtım yoluyla edinilmiş, karmaşık ve çeşitli gelenek ve törenlerin bütün yönlerini anlamayı sağlayamaz. İnsan ırkının dini düşüncesinin dini kurumlarda saklanan kayıtları yer kabuğunun coğrafi tarihine benzer. Eski ve yeni yan yana ya da tabaka tabaka korunmuştur. Ritüel biçimlerinin kendi düzeni içinde sınıflandırılması açıklama yönündeki ilk adımdır ve bu açıklamanın kendisi spekülâtif bir teorinin değil mantıksal bir hayat hikâyesinin biçimini almalıdır.

4. Kamuoyunun Niteliği¹

Vox populi [Halkın sesi] *vox Dei* [Tanrı'nın sesi] olabilir, ancak azıcık dikkat *vox*'un ya da *populus*'un ne olduğu konusunda hiçbir zaman uzlaşma olmadığını gösterir. Demokrasi hakkında sonu gelmeyen tartışmalara rağmen, Sir Henry Maine'in yorumu hâlâ açık ara doğrudur. Halk yönetiminin temelinde yatan kavramları çalışmak için başka bahaneye gerek yok. Siyaset dünyası ruhu ölü - sahte biçimlerle dolu olduğu için bu şekilde kişi biçimi özden ayırmalıdır. Ancak bazen baş aktörler tarafından bile bu ayırım yapılamaz. Bu biçimler bazen dış çoğunluğu hayal kırıklığına uğratar ve bazen de artık kimseyi kandıramaz. Sahtekârlıklar, aslında değersiz değildir. Mevhumelerin İngiliz hukuku için anlamı ne ise, siyasi sahtekârlıkların İngiliz hükümeti için anlamı da odur. Devrim olmadan gelişmeyi teşvik ettiler. Oysa siyasi sahtekârlıklar siyasi evrim için önem taşısa da, biçimlere gerçekte sahip olmadıkları anlamları atfeden siyaset felsefecileri için bir tuzak-

¹ A. Lawrence Lowell, *Public Opinion and Popular Government*, Longmans, Green & Co. (1913), 3-14'ten uyarlanarak alınmıştır.

tır. Halk yönetimi özünde monarşi biçiminde var olabilir ve otokratik bir despotizm, demokrasinin kalıplarını yok etmeden de kurulabilir. Eğer kalıplara onların arkasındaki hayati gücü görmek için bakarsak, dikkatimizi usule değil oy verme ölçğine, seçim mekanizmasına ve bunun gibi yüzeysel şeylere değil de olayın özüne odaklarsak halk yönetimi en azından bir yönüyle siyasi işlerin kamuoyuyla kontrol edilmesinden oluşur denilebilir.

Eğer iki eşkıya karanlık bir yolda geç saate kalmış bir yolcu ile karşılaşır ve onu saatinin ve cüzdanının ağırlığından kurtarmayı teklif ederlerse bu ücra noktadaki kalabalık içinde mülk dağılımı lehine bir kamuoyu görüşü olduğunu söylemek açıkça terimin kötüye kullanılması olacaktır. Bu şekilde iki eşkıya ve bir yolcu veya bir hırsız ve iki kurban olması bir fark yaratmaz. Azınlığın, kamuoyunun kararını uygulamak yönündeki görevinden söz etmek bu durumda saçmalık olacaktır. Ve bunun nedeni üç kişinin daha büyük bir topluluk oluşturması ya da ortak bir hükümetin yasal egemenlik alanı içinde olmaları değildir. Örneğin resmi bir devletin olmadığı ıssız bir adada aç iki yamyamın gemi enkazından sağ çıkan bir denizciyi beklediği bir durumda da bu ifade oldukça uygunsuz olacaktır. Kısacası üç adam her halükârda, herhangi bir mesele hakkında kamuoyu oluşturacak bir topluluk oluşturmaktan acizdir. Resmi bir hükümet altında belli amaçlar uğruna topluluk olan insanlar için de aynı durum geçerli değil midir?

Örneği daha yakına taşımak istersek: Amerikan İç Savaşı'nı takip eden yeniden yapılanma döneminde güney eyaletlerde kamuoyu siyahların oy verme hakkının lehine miydi değil miydi sorusunun yanıtı hiçbir şekilde ırklar arasındaki sayıca çoğunluk olma durumuna bağlı olamazdı. Bir görüşü beyazlar diğer görüşü ise siyahlar kamuoyu veya genel kanı olarak kabul edebilir. Ancak bu görüşlerin ikisi de toplumun tamamına göre kamuoyu ya da genel kanı değildir. Bu tür örnekler sonsuza dek çoğaltılabilir.

İrlanda'da, Avusturya-Macaristan'da, Türkiye'de, Hindistan'da ırkların, dinin ve siyasetin toplumu dilimlere ayıracak kadar temel konular üzerinde derinden bölündüğü örnekler bulunabilir.

Tüm bu durumlarda bir görüş, olaydaki her bir unsur açısından kamuoyu veya genel kanı olarak kabul görmez. Bu açıdan bakıldığında farklı topluluklara aitmiş gibi birbirlerinden ayırırlar. Kafaları sayabilirsiniz, kafaları kırabilirsiniz, güçle tekdüzelik uygulayabilirsiniz ancak her bir unsur önemli konularda hiçbir mantıklı şekilde kamusal ya da genel olabilecek bir görüş oluşturmaya yetkin değildir. Bu terimi hükümet için önemli olan bir anlamda, ahlâki ya da siyasi herhangi bir zorunluluk getirecek şekilde kullanacak olursak salt çoğunluğun görüşü kendi başına her zaman yeterli olmaz. Açıkça başka bir şeye daha gereksinim vardır.

Ancak bir çoğunluğun görüşü kendisinden bir kamuoyu yaratmıyorsa oybirliğinin gerekmediği aynı derecede kesindir. Görüş birliğinin bizim amacımız için önemi yoktur, çünkü herhangi bir hükümet biçiminde ne kadar despotik olsa da etkili olacağı kesindir ve bu nedenle demokrasi incelememizle bir ilgisi yoktur. Oybirliğiyle yasama, meclisin her üyesinin her konuda açık veto hakkına sahip olduğu Polonya Krallığı'nda denendi ve ilerlemeyi önledi, şiddeti tetikledi ve başarısızlığa neden oldu. Polonya sistemi özgürlüğün zirvesi olarak övülüyordu, ancak aslında modern halk hükümetinin temel prensibiyle doğrudan ters düşüyordu; yani devlet işlerinin evrensel olmasa da genel bir kamuoyuyla uyum içinde yapılması ve bazı durumlarda azınlıklara da üstlenmeleri gereken görev verilmesi prensibine.

İnsan grupları, yalnızca yönetimin hedef ve amaçları ve bu hedefleri sağlayacak prensipler konusunda fikir birliğine varırlarsa siyasi olarak kamuoyuna muktedirlerdir. Hükümetin eylemlerini belirleyecek araçlar konusunda da hemfikir olmalıdırlar; örneğin bir kanaate göre, çoğunlu-

ğün görüşleri -ya da sayıca farklı bir oran olabilir - hâkim olmalıdır ve bir siyasi topluluk bir bütün olarak yalnızca vatandaşların büyük çoğunluğu için doğru olduğunda kamuoyuna muktedirdir. Genellikle sosyal etkinin tüm teorilerinde ifade edilmese de böyle bir varsayım ima edildi ve aslında yönetilenlerin rızasına dayanan meşru yönetimin temeli olan tüm teorilerin içinde yer aldı. İhtiyaç duyulan rıza her ölçekte karar veren tüm insanların evrensel onayı değildir, ancak iktidardaki gücün yasal özelliği ve ortaya çıkan sorularla ilgili karar alma konusunda fikir birliği gerekir.

Kamuoyu ve çoğunluğun kanaati konusunu geride bırakmadan önce bir açıklama daha yapmak gerekir. Gabriel Tarde son dönemlerinde, alışılmış içgörüsüyle inançların yoğunluğunun görüşlerin yayılmasında bir etken olarak önemi konusunda ısrarcı oldu. Kamuoyunun sadece bir sorunun iki ucundaki insan sayısına bağlı olduğu ve bununla ölçüldüğüne dair genel bir kanı mevcut, ancak bu doğru olmaktan çok uzak. Eğer bir topluluğun yüzde 49'u kendini çok güçlü şekilde bir tarafta hissediyorsa ve geri kalan yüzde 51 kayıtsızca diğer taraftaysa ilk görüş daha büyük bir sosyal gücü arkasına almıştır ve hemen olmasa da nihai olarak hükmedeceği kesindir.

İnancına azimle bağlı olan bir insan inançlarına zayıf şekilde bağlı birçok insana bedeldir çünkü daha atılgandır ve böylece diğerlerini kendisiyle açıkça hemfikir olmaya, ya da en azından sessiz ve eylemsiz kalmaya zorlar ve boyun eğdirir. Bu belki özellikle ahlâki meselelerde geçerlidir. Toplumun yarısından fazlası ilgisiz veya ikna olmamışken, kabul edilen ahlâki kuralın büyük bölümünün bir azınlığın çalışkanlığı ile sürdürülebilmesi imkânsız değildir. Kısacası kamuoyu katı biçimde sayıca çoğunluk olanın kanısı değildir ve ifadesinin hiçbir biçimi salt çoğunluğu ölçmez, çünkü bireysel görüşler her zaman bir dereceye kadar tartılır ve sayılır.

Yoğunluk ve zekâyla bağlantılı ağırlığın nasıl doğru bir

şekilde ölçülebileceğini düşünmeye teşebbüs etmeksizin, bir çoğunluğun kanısından söz ediyorken amacımızın sayısal değil etkin çoğunluktan söz ettiğimize işaret etmek olması yeterlidir.

5. Kamuoyu ve Töreler¹

Kamuoyuyla ilgileniyoruz çünkü sanırım uzun vadede kamuoyu devletteki egemen gücü oluşturuyor. Ne şimdi ne de başka herhangi bir zaman kamuoyuna yaslanmayan bir hükümet olmadı. Bunun en iyi kanıtı tüm hükümetlerin değişmeksizin onu kontrol etme ya da en azından etkilme ve yönlendirme arayışı içinde olmaları gerçeğidir.

Kayser'in resmi ve yarı resmi organları vardı. Rusya'da komünistler okulları ele geçirmişti. Bolşevikler okul sınıflarında devrimi tamamlamaya niyetliydiler. İngiliz tarihçi, aynı zamanda İngiliz filozofların en önemlilerinden Hume şöyle diyor:

"Güç her zaman yönetilenden yana olunca yönetenlerin bunu desteklemek için ellerinde olan sadece fikirlerdi. Hükümetin üzerine kurulduğu tek şey fikirlerdir ve bu ilke en despot, en askeri hükümetlerden en özgür ve halk yanlısı hükümetlere kadar uzanır. Mısır sultanı ya da Roma İmparatoru çaresiz tebaasını vahşi canavarlar gibi duygularına ve eğilimlerine karşı kullanabilir ancak en azından kölelerine ya da muhafız birliğine fikirlerine göre insan gibi liderlik etmelidir."

Hume'un açıklaması gerçek olamayacak kadar nüktedan. Hükümetler kendilerini rızadan çok güçle sürdürebilirler ve sürdürürler. Bunu sayıca çok az oldukları zamanlarda bile yaptılar. Meksika'da Cortez'e, Kongo'da Belçikalılara bakın; İngiltere'nin Somali'deki deli mollaya karşı iki yüz uçakla yaptığı işgale bakın. Medeni insanlar nazik

¹ Robert E. Park, *The Crowd and the Public*'ten alınmıştır. (Yayınlanmamış metin.)

biçimde yönetilmelidir. Sevilmeyen hükümetler iletişim araçlarını ele geçirerek, bilgi kaynaklarını kirleterek ve gazeteleri baskılayarak, propagandayla varlıklarını sürdürürler.

“Max Stirner” olarak da bilinen, anarşistlerin en tutarlısı Kaspar Schmidt der ki: Son tiranlık fikrin tiranlığıdır. Son tiran, diğer bir deyişle propagandacı, kendine özgü toplumun iyiliği konseptini geliştirmek için gerçeklere “eğim” veren kişidir.

Kamuoyu kelimesini daha geniş ve daha dar anlamıyla kullanıyoruz. Halk yani popüler zihin, fikir, kanı ya da kamuoyunun ötesinde bir şey tarafından kontrol edilir.

Bugün reklam yapan insanın muallâk tiranlığı altında yaşıyoruz. Bize ne giymemiz gerektiğini söylüyor ve onu giyiyoruz, ne yememiz gerektiğini söylüyor ve onu yiyeceğiz. Tiranlığına direnmiyoruz. Onu hissetmiyoruz. Bize söyleneni yapıyoruz, ama bunu kendi vahşi dürtülerimizi takip ediyorduk hissiyle yapıyoruz. Bu demek değil ki; reklamların ilhamı altında mantıksız davranıyoruz. Nedenlerimiz var, ancak bunlar bazen sonradan gelen düşünceler oluyor bazen de reklamcı tarafından sağlanıyor.

Reklam sosyal kontrolün bir biçimi. Bu, popüler zihni yakalamanın bir yolu. Ancak reklam tartışma yaratarak sonuç elde etmez. Bu onun kamuoyundan ayrıldığı yönlerinden biridir.

Moda, hepimizin boyun eğdiği, kontrolün muğlâk biçimlerinden biridir. Hepimiz modayı yakından ya da uzaktan takip ederiz. Bazılarımız modanın gerisinde kalır, ancak kimse hiçbir zaman onun önüne geçemez. Hiç kimse moda olanın önüne geçemez çünkü hiçbir zaman neyin moda olacağını önceden bilemeyiz.

Moda, geniş anlamıyla Herbert Spencer’ın söylediği törensel yönetim başlığı altında gelir. Tören, en ilkel ve en etkili yönetim biçimidir. Modaya karşı isyan yoktur; sosyal ritüele karşı isyan yoktur. En azından bu isyanlar hiçbir zaman şehit ya da kahraman yaratmaz. Erkek kıyafetleri

giyen Dr Mary Walker kuşkusuz bir kahramandı ama hiçbir zaman şehitlik mertebesine kavuşmadı.

Törenselle yönetim bir düzende ifade bulduğu sürece bir etikettir, sosyal ritüeldir, biçimdir. Sosyal biçimin etkisinin ne kadar güçlü olduğunu biz fark etmeyiz. Bir insanın bununla suçlanmaktansa ölmeyi tercih edeceği etiket ihlalleri vardır.

Çoğu zaman sosyal kullanım ve moda dayatmasından sanki bunları kamuoyu empoze ediyormuş gibi söz ederiz. Kamuoyunu daha dar anlamıyla kullanacak olursak; bu doğru değildir. Sosyal kullanımlar fikirle alakalı değildir; alışkanlıkla alakalıdır. Alışkanlıklarda sabitlenirler. Tefekkür meselesi değil, dürtü meselesidir. Onlar bizim bir parçamızdır.

Kamuoyu ile sosyal gelenekler veya Sumner'ın ifadesiyle töre arasında yakın bir ilişki vardır. Ancak fark şudur; kamuoyu kararsızdır ve dalgalanır. Sosyal gelenekler, töre, yavaş değişir. Yasaklar getirilse de içki içme alışkanlığı yok olmadı. Töre yavaş değişir ancak *bir yönde ve istikrarlı* bir şekilde değişir. Töre modanın, dilin değiştiği gibi kendine özgü bir düzenle değişir.

Moda değişmek zorundadır. Bu onun doğasında vardır. Var olan şey yeniliğini kaybedince artık dikkat çekici ve ilginç değildir; artık moda değildir.

Modanın talep ettiği yeni bir şey değildir; ancak farklı bir şeydir. Eski olanı daha dikkat çekici ve yeni bir biçimde talep eder. Modayla ilgilenen her kadın, modanın içinde olmak ister; ancak arzu ettiği herkesten farklı bir şey olmaktır, özellikle de en yakın arkadaşından.

Dil de aynı motivasyonla ve aynı kural uyarınca değişir. Yeni fikirleri beyan etmek için sürekli olarak yeni benzetmeler ararız. Argonun gelişimini bir düşünün!

Kamuoyunda da bir moda, bir eğilim vardır. A.V Dicey, *Law and Opinion in England* [İngiltere'de Hukuk ve Fikirler] çalışmasında yüz yıldır İngiliz kanun yapımında bireysellikten kolektivizme yönelen sabit bir eğilim olduğunu

vurgular. Bu kamuoyu sabit olarak bir yönde değişti demek değildir. Onun söylediği gibi çapraz akımlar vardır. Kamuoyu yön değiştirmiştir ancak töre istikrarlı şekilde tek yöndedir.

Temel davranışlarda bir değişim olmuştur. Bu değişim değişen koşullara yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Geleneklerdeki değişiklik bazı kuşların yuva yapma alışkanlıklarındaki değişiklik gibidir, kırlangıçlar gibi mesela... Kuş alışkanlıklarında olduğu gibi bu değişim açıkça bilinçli olmadan, değişen koşullara cevap olarak tartışmasız gerçekleşir. Dahası geleneklerdeki değişiklikler modadaki değişiklikler gibi çok az bizim kontrolümüzdedir. Sosyal çalkalanmaya neden olsalar da çalkalanmanın sonucu değildirler.

Bugün sosyal düzenimizde derin değişimler vardır. Endüstriyel demokrasi ya da onunla bağlantılı bir şey gelmektedir. Tamamen sosyal çalkalanmadan gelmez, ancak belki çalkalanmaya rağmen gelmektedir. Bu sosyal bir değişimdir, ancak tüm kozmik sürecin bir parçasıdır.

Töre ile fikirler arasında yakın bir ilişki vardır. Töre aynı fikirde olduğumuz eğilimleri gösterir. Fikirler, hemfikir olmadığımız eğilimlerin ifadesidir. Tartışmalı meseleler dışında fikirlerimiz yoktur.

Davranışlarımızın yönlendiricisi alışkanlıklar, âdetler ve töre olduğu sürece fikirlerimiz yoktur. Bir düşüncemin olduğunu ancak arkadaşım ile fikir ayrılığına düştüğümde fark ederim. Fikirlerimi nasıl adlandırdığım, hâkim kamuoyuyla aynı fikirde olduğumda ya da fikir ayrılığına düştüğümde belli olur. Törenin gerekçelendirilmesi gerekmez. Gerekelendirmeye çalıştığımda fikrin konusu haline gelirler.

Kamuoyu, bireylerin fikirleri ile bunların karşıtlarının toplamıdır. Mühim bir uzlaşı gerekmediği sürece kamuoyu da yoktur. Kamuoyu, kamu tartışmasını öngörür. Bir mevzu, kamu tartışması aşamasına gelirse kamuoyunun konusu halini alır.

Fransa'da savaş ilan edilmeden önce endişe ve söylenti vardı. Seferberlik başladığında tartişma durdu. Ulusal ideal yüceltildi. İnsanlar düşünmeyi bile durdurdu. Sadece itaat ettiler. Bu ABD hariç tüm savaşan ülkelerde oldu. Burada pek olmadı. Böyle koşullar altında kamuoyunun varoluşu durur. Bu demokraside de otokraside olduğu gibi doğrudur.

Otokrasi ve demokrasi arasındaki fark, birinde halk iradesinin bulunmaması, diğerinde bulunması değildir. Sadece bir demokraside daha fazla vatandaşın kamuoyu yaratan tartişmalara katılmasıdır. En azından öyle yapmaları gerekir. Bir demokraside herkes büyük bir topluluğa aittir ya da ait olmalıdır. Otokraside ise çok kk topluluklar vardır.

Kamuoyunun oluşmasında okullar ve kolejler ne rol oynar? Okullar geleneği yayar. Ulusal n yargılarımızı genelleştirir ve yayar. Bunu kaçınılmaz şekilde yapar.

Serbest eğitim ya da kolej eğitimi tüm kalıtsal siyasi, dini ve sosyal önyargılarımızı değiştirir ve sınıflandırır. Bunu, halkın bilincine takılmayacak konuları tartişma alanına sokarak yapar. Kolej eğitimi bu şekilde bizi nyargılarımız tarafından kontrol edilmektense onları kontrol ettiğimiz bir yola sokar. Bu zgr bir eğitimin amacıdır.

Tarih, edebiyat ve hayata dair daha fazla deneyimle gelen özgürleşme bizi başkalarının hayatlarına ve çıkarlarına daha fazla anlayışla yaklaşmamızı sağlar; gten çok kamuoyunun kontrol uyguladığı alanı genişletir.

Siyasi kontrolün alanını genişletmeyi mümkün kılar. Bu da ortak yaşamdaki demokratik katılımın genişlemesi demektir. Sosyal bilimler alanındaki özel çalışmalarıyla niversiteler, halkın ona göre görüşünü belirleyebileceği daha büyük tasdik edilmiş bir gerçeği kamuoyunun görüşüne sunma ve biriktirme arayışına girerler.

Reformları teşvik etmek ya da güncel meselelerde kamuoyunu doğrudan etkilemeye çalışmak muhtemelen niversitenin içi değil. Zira bunun için eleştirel tutumunu

gevşetmesi, gerçeklikle ilgili konularda otoritesini azaltması ve zorlukla elde edilmiş akademik özgürlüğünü tehlikeye atması gerekir. Bir üniversite siyasi bir partinin ya da kilisenin görevini devraldığında bir üniversite olarak işlevini yerine getiremez.

6. Haberler ve Sosyal Kontrol¹

Bugün her yerde insanlar kilisenin ya da okulun onları hazırladığından daha karmaşık sorularla uğraşmak zorunda olduklarının bir şekilde bilincindedir. Gerçekler hızlı ve istikrarlı şekilde erişilebilir olmazsa bunları anlamayacaklarının giderek daha fazla farkına varıyorlar. Ve gerçekler ulaşılmaz oldukça şaşkınlıkları gittikçe artar; rıza oluşumunun kuralla bağlanmamış bir özel teşebbüs olduğu bu zamanda rızaya dayalı hükümetin hayatta kalıp kalamayacağını merak ederler. Çünkü kesin olarak batı demokrasisinin var olan krizi bir gazetecilik krizidir.

Tek konunun yolsuzluk olduğunu düşünenlerle aynı fikirde değilim. Paralı denetim, sınıfsal baskı, finansal ve sosyal rüşvet, akşam yemeği partileri, kulüpler, küçük siyaset gibi çok sayıda yolsuzluk var, buna şüphe yok. Paris Borsasında *Petrograd*'ın düştüğü yalanını söyleyen Rus rublesi spekülâtörleri türünün tek örneği değil. Yine de yolsuzluk, modern gazeteciliğin durumunu açıklamaz.

Franklin P. Adams yakınlarında şöyle diyordu:

“Şimdi özgür denilen basında o kadar adilik - ve neredeyse inanılmaz aptallık ve cehalet- var ki... Ama insan ırkının ortak özelliği adilik ve benzerleridir. Müzisyenlerde, tesisatçılarda, toprak sahiplerinde, şairlerde ve garsonlarda var olan bir adilik. Ve (bilindik aristokrat şikâyetleri dillendiren) Bayan Lowell Amerikan gazetelerinin her zaman her şeyle dalga geçme konusundaki tedavisi olmayan arzusundan bahsettiğinde yeniden tartışacağız. Ame-

¹ Walter Lippmann, *Liberty and the News*, Harcourt, Brace & Howe (1920), 4-15'ten alınmıştır.

rikan gazetelerinde olayları hak ettiklerinden fazla ciddiye alma yönünde tedavisiz bir arzu var. Bayan Lowell Washington'un heybetli haberlerini okur mu acaba? Toplum haberlerini okur mu? Gazete okur mu, merak ediyoruz."

Bay Adams gazete okur ve gazetelerin olayları olduğundan daha ciddiye aldığını söylediğinde o, valinin karısının kraliçeye söylediği gibi, gerçeği söyler. Savaşta bu yana özellikle editörler en önemli görevlerinin raporlamak değil inşa etmek, haberleri basmak değil medeniyeti kurtarmak, Benjamin Haris'in "yurt içinde ve dışında Halkla İlişkilerin Gerekleri" dediği şeyi basmak değil, ulusu keskin ve dar bir yolda tutmak olduğuna inanır oldular. İngiltere'nin kralları gibi kendilerini İncanın Savunucuları olarak seçtiler. *New York World*'den Bay Cobb, "Beş yıldır dünyada kamuoyunun serbest alanı yok" diyor. Savaşın durdurulamaz gereklilikleriyle mücadele ederken hükümetler kamuoyunu kontrol altına aldı. Onu askeri nizama soktu. Sanki kamuoyuna nezaket ve saygı göstermesi öğretildi. Ateşkes ilan edildikten sonra bazı zamanlarda öyle görünür ki milyonlarca Amerikalı sanki bir daha kendileri adına düşünmemek için yemin etmişlerdi. Ülkeleri için ölmeye hazırdılar, düşünmeye değil. Ülkesi için gururla düşünmeye hazır olan azınlık ise sadece kendilerinin düşünmeyi bildiğine emindi ve halkın kendisi için iyi olanı bilmesi gerektiği teorisini benimsediler.

Muhabirlerin rolü böylece vaizlerin, peygamberlerin ve kışkırtıcıların rolüyle karıştırılır oldu. Amerikan gazeteciliğinin hali hazırdaki kabulü şu oldu: Ne zaman birisi medeniyetin mecburiyetlerinin fedakârlık gerektirdiğini düşünürse gerçeklik ve adalet gibi soyut kavramlar feda edilebilir. Başpiskopos Whately doğruluğun ilk mi yoksa ikinci sıraya mı konduğunun büyük fark yaratacağını söyler; modern gazeteciliğin tarafsız yorumcusu ulusal çıkar uğruna doğruluğu ikinci sıraya koyduğunu söyleyecektir. Sadece sonucu değerlendiren Bay Ochs ve Vikont

Northcliffe gibi kişiler, neyin vatanseverlik olduğu hakkındaki fikirlerinin okuyucuların merakını kabartmasına izin verilmediği sürece saygıdeğer uluslarının yok olacağına ve medeniyetin çökeceğine inanıyorlardı.

Onlar, terbiye etmenin hakikatten daha önemli olduğuna inanıyorlardı. Buna derinden, şiddetle ve acımasızca inanıyorlardı. Kendilerini bu konuda dolduruyorlardı. Her gün yeniden tarif ettikleri vatanseverliğe gelince, diğer tüm değerlendirmeler ona boyun eğmek zorundaydı. Bu onların gururuydu. Bu sonucun aracı haklı çıkardığı doktrininin sayısız örneğinden biri değildir de nedir? İnanıyorum ki, insanlar daha sinsi ve yanlış yönlendirici bir davranış kuralını hiç tasavvur etmemişlerdir. Her şeye vakıf olan ve hayırsever bir tanrı hangi hedefe yönelmesi gerektiğini insana söylediği sürece bunun makul bir yönetim olacağına inanıldı. Ancak insanlar artık amaçlarının nasıl yaşlarıyla, mevkileriyle, çıkarlarıyla ve kısıtlı bilgileriyle bağlantılı olduğunun ve zar zor kazandıkları itibarı özel bir amaç uğruna feda etmenin nasıl bir kibir olduğunun farkındalar. Bu, istediğimi istediğim zaman isterim doktrininden başka bir şey değil. Bunun örnekleri Engizisyon ve Belçika'nın işgalidir. Bu, her türlü mantıksız eylem için öne sürülen gerekçedir, kanunsuzluğun kendini haklı çıkardığı her durumda uygulanan yasadır. Nihayetinde bu insanın kaçınılmaz olarak yolunu bulmaya çalışan anarşist doğasından başka bir şey değildir.

Düzensizliğin en zehirli halinin yüce makamlar tarafından kışkırtılan gruplar olması gibi, en ahlâki olmayan davranışın bir hükümetin ahlâksızlığı olması gibi, doğru olmayanın en yıkıcı biçimi de mesleği haberleri vermek olanlar tarafından yapılan yanıltma ve propagandadır. Haber sütunları ortak taşıyıcılardır. Bu sütunları kontrol edenler, neyin ne amaçla haber yapılacağını kendi bilinçleriyle belirleme hakkını kendilerine mal ederlerse, demokrasi işlerliğini yitirir. Kamuoyu engellenmiş olur. Çünkü insanlar artık güvenle en iyi enformasyon kaynaklarına

başvuramadıkları zaman herhangi birinin tahmini ya da dedikodusu, herhangi birinin umudu ya da kaprisi idarenin temelini oluşturur. Güvenilir, uygun ve istikrarlı haber akışı olmasaydı, demokrasinin en sert eleştirmenlerinin iddia ettiği her şey doğru olurdu. Yetersizlik ve amaçsızlık, yolsuzluk ve sadakatsizlik, panik ve nihai felaket gerçeklere erişimi reddedilen her halkın başına gelebilir. Değersiz sözlerle kimse bir şey başaramaz. Halk bile...

Yakın tarihte çok az olay önünde sabah gazetesiyle kahvaltı masasında oturup, güçlü bir gazete sahibi halkı zehirlediği için Rusya ile ilgili mantıklı olanı yapamayışından şikâyet eden İngiliz Başbakanın durumundan daha acıklıdır. Bu olay halk hükümetinin içine düştüğü büyük tehlikenin fotoğrafıdır. Diğer tüm tehlikeler buna bağlıdır çünkü haberler, hükümetin devamlılığını sağlayan fikrin ana kaynağıdır. Sıradan vatandaşla bir haber örgütünün özel ve denetlenmemiş standartlarla kurduğu gerçekler arasındaki ilişkiye müdahale olduğu sürece, bilmesi gereken dolayısıyla inanması gereken ne kadar yüce olursa olsun, kimse artık demokratik yönetimin özünün güvende olduğunu söyleyemeyecektir. Yargıç Holmes'a göre anayasamızın dayandığı temel, doğruluğun, insanların isteklerinin güvenle yerine getirildiği tek zemin olmasıdır. Haberleri yayanlar kendi inanışlarından, gerçeklikten daha yüksek bir kanun yarattıkları sürece anayasal sistemimizin temellerine saldırmış olurlar. Gazetecilikte doğruyu söylemekten ve şeytanı lanetlemekten daha yüksek bir kanun yoktur.

Birkaç kuşak sonra halk iradesiyle yönetimi kabul eden bir halkın, idari bir görüşün onsuz var olmayacağı 'haberleri' güvence altına almak için hiç ciddi çaba harcamamış olması tarihçilere saçma görünecektir. "20. yy'ın başında kendilerini demokrasi olarak adlandıran ulusların kapılarının önünde sürüklenen şeylere göre hareket etmesi; ara sıra ortaya çıkan birkaç teşhir ve şikâyet dışında bu yaygın dağıtıcıları kontrol altına almak için hiç plan yapmamış

olmaları, bilgeliğine bağımlı oldukları insanların doğru şekilde eğitilmeleri için okullar kurmamış, her şeyden öte siyaset bilimciler mütemadiyen yönetim konusunda vaaz verirlerken kamuoyu süreci ile ilgili bir tane önemli çalışma yapmamış olmaları mümkün müdür” diye soracaklardır. Ve sonra kiliselerin eleştiri dokunulmazlığına sahip olduğu yüzyılları hatırlayacaklar, belki de seküler toplumların haber yapılanmasının kıyaslanabilir nedenlerle ciddi şekilde incelenemediğini iddia edeceklerdir.

7. Propagandanın Psikolojisi¹

Bay Creel’e göre savaşı kâğıt mermiler kazandı. Ancak zihinsel huzurumuzu sonsuza dek bozdular. Savaş biteli uzun zaman oldu, ancak propagandanın her yerde bulunduğu bilincinde olmamızın kalıcı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kamuoyunu biçimlendirmek ve demokratik çoğunluğu kontrol etmek için bir tür reklamcılığın kullanılabileceği bireyler, kurumlar ve hükümetler tarafından keşfedildi. İnsan ilişkilerinin kaderini kamuoyu belirlediği sürece bunu kontrol eden araçlar hiç bitmeyecektir.

Heybetli propaganda araçları artık toplumun ortak malı. Bunlar, yapıcı ve ahlâklılar için erişilebilir olduğu kadar alçak ve yıkıcılar için de erişilebilir. Bu bizde propaganda- nın teknikleri konusunda yeni bir merak uyandırır, özellikle herhangi bir yerde gelişigüzel sömürüsüne düzenleyici ve koruyucu müdahale fırsatı var mı diye sormamızı gerektirir.

Yakın zamana kadar propaganda teriminin en ünlü tarihi kullanımı yabancı heyetlerle özdeşleşmişti. Uzun yıllar süren hazırlıkların ardından neredeyse tam üç yüzyıl önce Katolik olmayan ülkelerde kilisenin çıkarlarını korumak için nihayet büyük Propaganda Kolejini kuran Papa XV. Gregory olmuştur. Yüzyıllardan gelen deneyimiyle muh-

¹ Raymond Dodge, “The Psychology of Propaganda,” *Religious Education*, XV (1920), 241-52’den uyarlanarak alınmıştır.

temelen dünyadaki en etkili propaganda organizasyonu budur. Muhtemelen teolojinin büyük kısmı propaganda-
dır. Hiçbir din ya da dönem bundan münezzehtir.

Klasik psikanalitik vaka öykülerinden biri Breuer'in su bardağı ve yavru köpeğidir. Genç bir kadın hasta, bardaktan kesinlikle su içememektedir. Bu derin bir utançtır. Sıcak havada çok susamasının verdiği stres altında, aptal bir fobiyi yenme konusunda yaptığı tüm çabaya rağmen kadına göre bardak ele alınabilir, tutulabilir ancak ondan su içilemez. Psikanaliz şu gerçekleri ortaya koymuştur. Bu özgün fobinin altında aslında köpeklere duyulan tikslenme yatar. Genç kadının ev arkadaşının ortak kullanılan bardaklardan biriyle bir köpeğe su verdiği ortaya çıkınca, köpeğe duyulan tiksinden basitçe bardağa aktarıldığı anlaşılmıştır.

Bu vaka histeri yıllıklarında müstesna bir yere sahiptir. Ancak mekanizmayı incelememize izin verin. Varsayın ki ben bu bardağı kendi kişisel kullanımım için saklamak istedim. Diğer uygun dürtülerin yokluğunda, kadının köpeğin bardaktan içtiğini görmesine izin vermek suretiyle, tiksinden yararlanmak mükemmel derecede basit ve etkili bir çare olurdu. Vaka mükemmel bir propaganda vakası olurdu. Tüm propaganda önyargıdan yararlanır. Sürecin itici gücünü oluşturan duygusal varsayıma dayanır. Duygusal aktarım; benzerlik, alıştırma ya da tesadüfi ilişki gibi çağrışım süreci ile gerçekleşir. Türetilmiş sempatik tikslenme hedefi temsil eder.

Kendini koruyan, sosyal ve ırksal büyük içgüdüler her zaman propagandaya hizmet eden itici güçlerin ana kaynağını sağlar. Bunlar en geniş ve kalıcı cazibeye sahiptirler. Önem sırasında ikinci olan, sadece tuhaf ırksal eğilimler ve bir medeniyetin dehasını gösteren tarihi geleneklerdir. Almanların ırksal üstünlük bilinci "Aushalten" propagandaları için hiç bitmeyen bir güdü oluşturmıştır. Biz Amerikalıların mazlumu gözetmek konusunda dikkate şayan bir kültürel sermayemiz bulunur. Aile bilincimiz dışında

çok az şey bu korumacı güdünün değişimi kadar evrensel ve kesin olarak bizi tahrik edecektir.

Topluluk deneyiminden çıkan grup eğilimlerine ek olarak kişisel propaganda, bireysel deneyimin, kişisel eğilimlerin ve önyargıların her aşamasını kullanabilir. Birinci sınıf pazarlamacıların çocuklara gösterdikleri bariz bir kişisel ilgi ile ticari mallarına yönelik elverişli bir tutum oluşturmak için aile hikâyelerini müşterilerine anlatmalarının hiç de nadir bir durum olmadığını duymuştum. Görünüşe göre duygusal değeri olan herhangi bir fikir grubu propagandanın temelini oluşturabilir.

Propaganda sürecinin üç sınırı vardır. Birincisi duygusal geri tepme, ikincisi erişilebilir itici gücün tükenmesi, üçüncüsü ise iç direncin ya da inkârcılığın gelişmesi.

Bu üçü içinden en tanıdık olanı duygusal geri tepmedir. Bir oğlan çocuğuna yapmayı sevdiği şeylerin hepsinin "kötü" olduğunu, sevmediği şeylerin ise hepsinin "iyi" olduğunu söylersek ne olacağını çok iyi biliyoruz. İyinin ve kötünün duygusal değeri planladığımız eylemlere bir noktaya kadar sırasıyla aktarılacaktır. Ancak her aktarımın iyi ve kötü kavramları çerçevesinde duygusal bir geri tepmesi vardır. Sonunda en şaşırtıcı şey olabilir. Ahlâki değerler çocuğun zihninde tersine dönebilir. Tatmin edici ve arzulanan şeylerin tamamını kötü; tatminsiz ve arzu edilmeyen şeylerin tamamını ise iyi temsil edebilir. Zavallı yetişkin için böyle bir sonuç hiçbir şekilde açıklanamazdır, çünkü tüm zihinsel ürünlerin gelişimden kaynaklandığının farkına varmakta başarısızdır. Duygusal transferde her zaman bir karşılıklılık vardır. Değişen unsurun değeri, değiştiren faktör karşısında geri çekilir.

Aktarım ve geri tepme sürecinin tüm mekanizması en iyi şekilde Pavlov'un şartlı refleksi ile ifade edilebilir. Köpeklerde salya akması mamanın görüntüsü ve kokusunun doğal bir sonucudur. Eğer köpek mamanın kokusuyla eş zamanlı olarak çimdikleniyorsa, çimdik köpek için bir ceza olmayacaktır. Duygusal aktarım süreci ile çimdiklendiğin-

de köpek artık mamanın görüntüsü ve kokusundan gelen canlı heyecanı gösterecektir. Hatta çimdikle birlikte salya salgısı bile devreye girebilir. Pavlov'a yaptığı bir seyahatten sonra en sonunda şehitlerin psikolojisini anladığını söyleyen büyük psikolog Sherrington'dı. Ancak mamanın kokusunu acıya ve zarara yükleyerek pozitif değerini kırmak da mümkündür. Geri tepme kanunu, etki ve tepkinin aynı; ancak farklı yönlerde olduğu fiziksel kuralının zihinsel muadili gibi görünür.

Propagandaya dair ikinci kısıtlılık, aktarımın karşılıklı etkileri bir zihnin mevcut motivasyon güçlerini tükettiğinde ortaya çıkar. Propaganda, çok çabuk etki altında kalan güçleri kesin olarak zayıflatır. Tam da şu anda zayıflamış cazibeler dünyasında yaşıyoruz. İnsanın büyük motivasyonlarının birçoğu savaştaki sınırına kadar tüketilmiş durumda. Şimdi para biriktirmek o zaman olduğundan daha zor. Eski meslektaşlarımdan biri, iyi bir propagandaya verdiği yanıtla beni şaşırttı. Ona bazı eylemlerin onun görev alanı dâhilinde olduğunu söylemeye çalıştım. O ise bir şeylerin onun görev tanımı içinde olduğunun söylenmesinden bıkmış olduğunu ve görev tanımı içine girdiği söylenen bir şeyi bir daha yapmamak konusunda azimli olduğunu belirtti. Bazı bölgelerde en azından vatanseverlik, yardımseverlik ve vatandaşlık görevi var olan sistemin izin verdiği yere kadar sömürüldü. Sosyal itici güçler sermayemizi tüketmemiz mümkündür. Bu olduğunda bir çeşit ahlâki iflas ile karşı karşıya kalırız.

Son direniş noktası, propagandanın inkâr edici, savunmacı bir tepki geliştirmesidir. Böyle bir olumsuzlama geliştirmek karşı propagandanın daimi amacıdır. Karşı olunan propagandayı önyargılı, yarı doğru, ya da Almanların dediği gibi "Yalanlar, hep yalanlar" diye adlandırır. Almanya'nın kâğıt mermilerimiz karşısında yaşadığı ahlâki çöküşün kendi propagandacıları tarafından sistemli olarak hayal kırıklığına uğrattıkları inancı ile olduğuna dair kanıtlar vardır.

Propagandanın iki büyük sosyal tehlikesi vardır. Sorumsuz ellerdeki büyük güç her zaman sosyal bir tehdittir. Çok güçlü fiziksel patlayıcıların dikkatsizce kullanımına karşı tedbirler vardır. Yıkıcı propagandanın büyük tehlikesine karşı görünen o ki ifade hürriyetinin kutsal prensiplerini ihlal etmeden yapılabilecek çok az koruma var.

İkinci sosyal tehlike, görece önemsiz amaçlar arayışındaki her büyük insan girişimini aşırı yüklemek ve derecesini düşürmek eğilimidir. *Kanıksamak*, duygusal sömürünün kaçınılmaz cezasıdır. İnanıyorum ki filmlerimizin ucuz duygusallığında duyarsızca ticarileştirilen insan duygularının sömürüsü için de ciddi cezalar mevcut olabilir. Ancak ahlâki olarak ilgisizleştirilmesine izin veren kuşak için daha da ciddi cezalar olmalı. Bana öyle geliyor ki sosyal ihtiyaçlarımızdan biri insan eyleminin büyük havuzunu bencil, ticari yıkıcı tüketiminden ve diğer önemsiz niyetlerden korumaktır.

Sistemli eğitimle ahlâki saygınlık oluşturma yönündeki yapıcı süreç propagandanın görkeminden yoksundur. Onun hızlı sonuçlarından da yoksundur. Ancak hipnotizm kısa yolunun ahlâki eğitimin tehlikeli bir ikamesi olması gibi, sanıyorum ahlâki eğitimin sadece etkili bir propaganda için önkoşul değil nihayetinde daha güvenli ve güvenilir bir sosyal araç olduğunu öğreneceğiz.

C. Kurumlar

1. Kurumlar ve Töre¹

Kurumlar ve kanunlar töreden doğar. Kurumlar bir kavramdan (fikir, inanış, öğreti, ilgi) ve bir sosyal yapıdan oluşur. Yapı; çerçeve, vasıta ya da belli bir konjonktür içinde öngörülen yolları kurmak için iş birliği yapılan bir görevlidir. Yapı, kavramı barındırır ve onu toplumdaki insanların çıkarlarına hizmet edecek şekilde gerçekler ve

¹ William G. Sumner, *Folkways*, Ginn & Co. (1906), 53-56'dan alınmıştır.

eylemler dünyasına getirmek için araçlar sağlar. Kurumlar gelişmiş ya da kanunla düzenlenmiştir. Biçimlerini töreden aldıklarında gelişmiş olurlar, töreyi oluşturan içgüdüsel çabalarla büyürler. Daha sonra uzun süren bu çabalar kesinleşir ve özgünleşir.

Mülkiyet, evlilik ve din en öncelikli kurumlardır. Bunlar örf olarak doğarlar. Geleneklere dönüşürler. Ham da olsa felsefe ve kamu yararı eklenerek töre haline gelirler. Nihayet kurallara, buyrulmuş faaliyetler ve kullanılacak aygıtlara oranla daha kesin ve özgün hale gelirler. Bu bir yapı oluşturur ve kurum tamamlanır. Kurallarla düzenlenmiş kurumlar akli bir buluşun ve niyetin ürünüdür. Bunlar yüksek medeniyete aittir. Bankalar, kökeni barbarizme kadar dayanan fayda sağlamak mantığı üzerine kurulan kredi kurumlarıdır. Bir zamanlar deneyim üzerine mantıksal düşünceden kaynaklanan rehberlikle insanoğlu günlük hale gelen faydaları sisteme oturttu ve kurallandırdı; böylece kanunla şekillenen ve devletin gücüyle teyit edilen pozitif kredi kurumları oluşturdu. Tamamen kanunlaştırılmış, güçlü ve zengin kurumlar bulmak oldukça zordur. Bir amaç uğruna bir kurumu hiçliğin içinden icat etmek ve yaratmak oldukça zordur. Bunun bir örneği Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'ndaki seçiciler kuruludur. Bu örnekte halkın demokratik gelenekleri vasıtayı ele geçirmiş ve bundan kurucuların öngördüğünden çok farklı bir şey yapmışlardır. Tüm kurumlar törelerden gelir, ancak bazen bünyelerindeki aklî unsur o kadar büyüktür ki töredeki kökeni ancak tarihi araştırmayla (düzenlemeler, mahkemeler, jüriler, anonim şirketler, borsa) keşfedilebilir. Mülkiyet, evlilik ve din hâlâ neredeyse tamamen törede yer alır. Doğada bir erkek eğer yapabilirse, herhangi bir zaman bir kadını çekip alabilirdi. Bunu üstün bir gerekçe olan güç üstünlüğüyle yapardı. Ancak erkeğin bu eylemi onun grubu ile kadının grubu arasında savaş çıkmasına neden oldu ve yoldaşlarına zarar verdi. Alıkoymayı yasakladılar ya da buna koşullar getirdiler. Sınırların ötesinde kişi hâlâ güç

kullanabilirdi ancak artık bundan yoldaşları sorumlu olamazdı. Başarılı olması halinde bunun zaferi çok büyük olabilirdi. Esiri üzerindeki kontrolü kesin ve sarsılmaz olurdu. Belirlenen koşullarda “alıkoymak” teknik ve kurumsaldı ve bundan haklar türedi. Kadının statüsü geleneklerle belirleniyordu ve durumu gerçek bir tutsaktan çok daha farklıydı. Evlilik, toplumdaki ve onun meşruiyetindeki bir kadın ile erkek arasında yer alan ve kadının öngörülen şekilde elde edildiği kurumsal bir ilişkiydi. Kadın böylece “eş” oluyordu. Bugün medeni toplumların hepsinde olduğu gibi haklarının ve görevlerinin ne olduğu töreyle belirleniyordu.

Kanun yapma eylemi de töreden gelir. Alt medeniyetlerde tüm sosyal düzenlemeler kökeni bilinmeyen gelenek ve tabulardır. Sinama, düşünme ve eleştiri evrelerine ulaşılmadığı sürece pozitif kanunların ortaya çıkması imkânsızdır. Bu noktaya ulaşılan kadar yalnızca gelenek veya içtihadî hukuk vardı. Gelenek hukuku bazı felsefi prensiplere göre düzenlenebilir ve sistematize edilebilir olsa da geleneksel olarak kalırlar. *Manu* ve *Justinian* kanunnameleri buna örnektir. Atalara duyulan saygı zayıflamadan kanunlaştırma mümkün olmaz. Ancak geleneksel örfilere pozitif hukuk ile müdahale etmenin artık yanlış olmayacağı düşünüldüğünde mümkün olur. O zaman bile kanun yapma konusunda direnç vardır ve geleneğin yeni vakaları kapsayacak şekilde genişletilip, kötülüğün önlenmesi esnasında bir geçiş aşaması bulunur. Kanunlar, var olan töre karşısında kendine zemin aramak zorunda olsa da törelerle tutarlı olmalıdır. Daha evvel törenin düzenlediği şeyler önce kolluk müdahalelerine ardından da müspet hukuka konu olur. Zaman zaman kolluk müdahalelerinin “kamuoyu” tarafından onaylanıp, benimsenmesi gerektiği söylenir; ancak bu ifade eksik bir değerlendirmenin sonucudur. Düzenlemeler törelerle uyumlu olmalıdır ki toplum onların çok gevşek ya da çok sıkı olduğunu düşünmesin. Kent ile kır nüfuslarının töreleri de aynı değil-

dir; sonuç olarak toplumun bu gruplarından biri tarafından yapılan alkolle ilgili düzenlemeler diğer grup için uygulandığında başarıya ulaşamaz. İçkili mekânların, kumar mekânlarının ve genelevlerin düzenlenmesi yukarıda belirtilen aşamalardan geçti. Bir konuyu törenin düzenlenmesine bırakmak mı, bundan bir kolluk müdahalesi çıkarmak mı veya bunu ceza kanuna almak mı gerektiği daima bir amaca elverişlilik meselesi olmuştur. İddia, at yarışı, tehlikeli sporlar, elektrikli arabalar ve araçlar artık törenin biçimlendirilmemiş kontrolünden çıkıp pozitif hukukun çatısı altına giriyor gibi görünen şeylerdir. Bir kanunlaştırma yapıldığında geleneğinden esnekliğinden ve otomatik olarak kendini uyarlamasından feragat edilir; ancak bir kanunlaştırma özgündür, yaptırım gücü ve yetkiyle sağlanır. Kanunlaştırma bilinçli amaçlar oluştuğunda kullanılmaya başlanır ve toplumdaki böyle amaçları gerçekleştirmek için bunlarla belli araçların şekillendirilebildiğine inanılır. Daha sonra yasaklamalar da tabuların yerini alır ve cezalandırmaların intikamcı olmaktansa göz korkutucu olması planlanır. Farklı toplumların ya da farklı dönemlerin törelerini, az ya da çok gönüllülük ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesinde müspet hukukun kullanılmasına duyulan güven şekillendirir.

2. *İctihadî Hukuk ile Yazılı Hukuk*¹

Erken dönemde yaşamış bir İngiliz'e onun ya da bir başkasının kanunu bilmediğini, hatta kanunun ne olduğunu ona bir parlamentonun ya da meclisin bildireceğini söylesek, çok şaşırdı. Hepsi kanunu bilirlerdi hepsi kanunu bildiklerini bilirlerdi, kanun balık tutmak ve avlanmak gibi doğal olarak bildikleri bir şeydi. Bunun içinde büyümüşlerdi. Onlara hiç dışarıdan bir şey gibi görünmemişti.

Böylece anlaşıldı ki çocukları, modern çocukları, en

¹ Frederic J. Stimson, *Popular Law-Making*, Charles Scribner's Sons (1912), 2-16'dan alınmıştır.

azından eğitimli ailelerin çocuklarını alıp kitle içine bıraktığınızda, hiçbir şey okumalarına gerek kalmadan bir anda bir kanun kavramı oluşturacaklardır, kendilerine kanun gibi görünen belli gelenekler yaratacaklardır ve bunlar aslında gerçekten kanunlarla aynı şeydir. John Hopkins Üniversitesinde yapılan bir araştırmada çocuklarla deneyler gerçekleştirildiler, onları hiçbir yönlendirme olmaksızın tamamen yalnız bıraktılar. Törelere ne kadar kısa sürede ulaştığını görmek fevkalâdeydi, ayrıca bir diğer fevkalâde şey de sosyalist ve komünistleri her zaman şaşırtan ve serbest bırakıldığında ilk ulaşacakları kavram olan özel mülkiyetti! Kısa süre sonra bir çocuk bir sopaya, oyuncağa ya da iskemleye sahip oluyor ve diğerleri onun mülkiyetine saygı duymak zorunda kalıyordu. Beş yüz yıl önce İngiltere'deki atalarımız arasında kanun kavramının ne kadar basit olduğunu ve -yüzyıllar içinde- onlarla birlikte nasıl geliştiğini, bunun çocuklar arasında gelenek veya hukuk kavramlarının gelişmesiyle neredeyse aynı olduğunu göstermek için bunu bir örnek olarak kullanıyorum.

Özgür Anglo-Saksonlar'ın "hukuku", tıpkı güneş ışığı gibi kendi kendine var olan bir şey olarak, ya da en azından herkes tarafından gözlemlenmiş ve evrensel olarak kabul edilmiş bir alışkanlık olarak görülüyordu. Bu Britanya Parlamentosu üyelerinin yeni bir kanun yapabilecekleri kavramının zihinlerine girmesinden beş yüz yıl önceydi. Yaptıklarını sandıkları ve insanların onların yaptığından anladığı şey; sadece kanunu o zaman olduğu haliyle ve hatırlanamaz bir zamandan itibaren olageldiği haliyle beyan etmektir. Her zaman var olmak kavramı -ne kadar geriye gidersen ve insanlar ne kadar basitleşirse bu kavrama o kadar sahip olurlar- serbest hukukun ve geleneklerin dünyanın başlangıcından itibaren var olduğu, insanların onlara hep sahip olduğu ve en az doğanın gücü kadar değişmez olduğunu gösterir. Özgür Anglo-Sakson devleti çatısı altında hiçbir parlamento ya da daha sonra özgürlüklerini ellerinden almaya çalışan Normandiya kral-

larından hiçbirini yeni bir kanun yapamamıştır, yalnızca zaten var olan kanunu beyan etmiştir. Bu ayrımın Latince karşılığı olan ifade şekli *jus dare* ve *jus dicere*'dir. Eski İngiltere'de Anglo-Sakson dönemlerde parlamento kanunun ne olduğunu, ve söylediğim gibi sadece o zaman olduğu haliyle değil binlerce yıl öncesindeki haliyle beyan etmekten başka bir şey yapmazdı. Yasa yapma fikri yepyeni modern bir parlamento kavrayışıdır.

Yazılı kanunlar olarak hukuk, temsili meclisin gerçekleştirdiği yeni yasamayla kabul edilip yürürlüğe giren bir şey olarak modernidir. Yine de zihinlerimizi son derece derinlemesine ele geçirmiştir; özellikle de Amerikan zihinlerini (görev almış kırk sekiz yasama meclisi dönemi üyelerine, Ulusal Kongre'ye ve kanun koyma konusundaki rollerini hak etmek için büyük çaba gösteriyor oldukları gerçeğine şükürler olsun)... Yazılı kanunlar, zihnimizde kendi kendimize yarattığımız hukuk kavramının temel malzemesini oluşturur.

Yazılı kanunlar bizim için yenidir, yasa yapan meclisler her coğrafya için yenidir; yasamanın kendi çok yenidir; en azından Anglo-Sakson ülkelerde bunlar yalnızca Karanlık Çağ'ın sonuna kadar geri gider. Birçok yazar temsili hükümeti Anglo-Sakson halkların icadı olarak görür.

Amerikalıların benim şimdi konuştuğum şekliyle kanunu düşündüğünde, aklına yazılı kanun gelmese bile, güce sahip olan, elinde büyük bir sopa tutan bir kişinin uyguladığı kanunu düşündüğünden oldukça eminim. Kendisine bir egemen tarafından ya da en azından bir çeşit güç tarafından yönlendirilen bir kanun, emir, düzen ya da buyuruşu düşünüyor. Bu öyle bir emir ki uymazsa bunun bedelini ya kişisel ya da maddi olarak öder... Başka deyişle halk, bir egemen tarafından bir kişiye ya da devletin en az bir organı tarafından vatandaşa yönlendirilen yazılı emir olarak kanun algısına sahip. Şimdi sizi önce şunun için uyarmalıyım; kanunun İngiltere'de oldukça modern sayılan bir versiyonu (aslında gerçekte Roma kökenli) Anglo-Sakson

atalarımız tarafından anlaşılan kanun ile aynı şey değildi. Onlar kanuna kendisine kral tarafından yönlendirilen yazılı bir şey olarak bakmıyordu. Ne kesin bir ceza, kural ya da bizim değişimimizle “müeyyide” olduğunu ne de kanunu uygulayan bir şey, bir ceza, bedel ya da hapis olduğunu düşünüyordu. Halkın kanuni yaptırımların dışında olduğunu düşündüğü yaptırımlar kadar içinde de iyi “müeyyideler” vardır. Bunlar çoğu zaman çok daha iyidir. Örneğin güçlü bir geleneğin yaptırımı gibi. İstedığınız örneği alın; siyahlar ve beyazlar arasında evliliğin kanun dışı olmadığı, ancak kamuoyunun gücü ile kanun dışı görüldüğü birçok eyalet var. Namus borcu veya kumar borcu denilen vakaları ele alın, bunların ödemesi aynı kişiler tarafından olsa da sıradan ticari borçlardan çok daha evrensel ölçekte yapılıyor. Ancak bunları zorlayan bir kanun yok-kumar borçlarının toplanması ile ilgili yaptırım yok. Yeni gelişen gelenekleri düşünün; kolejdeki alışkanlıklarımızın ne kadar güçlü olduğunu biliyoruz. Bir kulüpteki masayı düşünün; kimse o masadaki üyelerden birinin ayağını kaydırmaya cüret veya cesaret edemez. Böyle bir faaliyet, yasamanın çıkardığı beş ya da on dolar ceza ile bir hafta hapis gerektiren bir kanun kadar kanundur. Hâkimler ya da jüri bunları yazılı kanunları tanıdıkları kadar kanun olarak tanır, bütün diğer kanunlar eksikken mahkemelelerimiz ticari teamül nedir diye soracaktır. Kanun diyebileceğimiz bu kurallar kimi zaman yazılı kanunlardan bile daha iyi uygulanır. New York borsasının kuralları yasamanın kanunlarından daha sıkı uygulanır. Eski Anglo-Sakson kanunların hepsi bu tür kanunlardı. Kanunlar uluslararası törelerden oluştuğu için bu törelerin yaptırımı olmazdı; ancak kanunun ihlal edilmesinde herkes ihlal eden kişiye kişisel olarak ya da arkadaşlarıyla bir araya gelerek saldırabilirdi, o zaman konu her iki kabilenin de üyeleri tarafından ve nihayetinde bir yargı mahkemesi görevini gören kraliyet danışma kurulu tarafından ele alınırdı; soru neyin hukuk olduğuydu. Eski Anglo-Sakson

hukuku böyle işlerdi ve bu hukuk düşüncesinin zihinlerde değişmesinden yüz yıllar önceydi. Bu “yazılı olmayan kanun” halkın zihninde bugün bile hâlâ mevcuttur.

3. *Din ve Sosyal Kontrol*¹

Sosyal bir gerçek olarak din, aslında töre ve benzeri diğer sosyal standartlardan ayrı değildir; bunların kutsallaşmış olanlarıdır. Kesin olarak konuşmak gerekirse etik olmayan bir din diye bir şey yoktur. Bazı dinleri etik değil diye yargılarız çünkü onların onayladığı töreler bizim töremiz; yani yüksek medeniyetin standardı değildir. Tüm dinler etiktir ancak istisna olmaksızın geleneksel ahlâkı desteklerler ve bunu mecburen yaparlar çünkü zihnin dini tutumunun evrenselleştirdiği ve kesinleştirdiği değerler sosyal değerlerdir. Sosyal zorunluluklar böylece erkenden dini zorunluluklara dönüşür. Bu yolla din, toplum tarafından korunmasında sakınca olmayan ya da sosyal faydaya hizmet eden töreleri ve alışkanlıkları korumanın ana vasıtası olur.

Törenin koruyucusu olarak din, grubun ya da baskın sınıfın tasvip etmediği eylemleri yasaklar ve “tabular” oluşturur. Din, bir sosyal düzen sağlamaya, bu düzen sosyal gelişmenin önünde engel oluştursa bile, bu düzenin gerekli olduğundan daha çok kendini verebilir. Aynı nedenle baskın bir sınıf tarafından kendi çıkarları doğrultusunda sömürülebilir. Bu yolla din sıklıkla ilerlemenin önünde bir engel oluşturmuştur ve sınıf baskısı aracı olmuştur. Dinin bu sosyal olarak muhafazakâr yönü çok iyi bilinir ve bazı yazarlar tarafından öylesine çok vurgulanmıştır ki bundan söz etmemize bile gerek yok. Dini sömürünün ana kaynağı budur ve modern dünyada dinin sadece negatif ve muhafazakâr kısmını gören bir sınıf düşünür için dinin bünyelerinde oluşturduğu derin düşmanlığın ana sebebidir.

¹ Charles A. Ellwood, “Religion and Social Control,” *Scientific Monthly*, VII (1918), 339-41’den alınmıştır.

Ancak dinin telkin ettiği, gelişmeyi engelleyen türden sosyal kontrol zorunlu değildir. Dinin evrenselleştirdiği ve kesinleştirdiği değerler, sabit oldukları kadar gelişme gösteren değerler de olabilirler. Yasaklamaların öne çıktığı ya da salt alışkanlık veya geleneklerin korunduğu durağan bir toplumda din de tabii ki aynı şeyleri vurgulayacaktır; ancak ilerlemeci bir toplumda din yaptırımlarını kolaylıkla var olan düzenin ötesindeki sosyal ideallerle ve standartlarla ilişkilendirebilir. Ancak böyle idealist bir dinin dezavantajı insan doğasının muhafazakâr ve tepkisel eylemlerine değil ilerici ve idealist eğilimlerine hitap edecek olmasıdır. Bu durumda din mecburen toplumun ilerlemede öncü olan aydınlık sınıflarına, statükoculara hitap ettiğinden daha çok hitap eder. Bu şüphesiz ilerici dinlerin tarihte bu kadar az olmalarının ve bütün olarak bakıldığında sadece kültürel evrimin son aşamalarında ortaya çıkmalarının temel sebebidir.

Yine de dinin kaçınılmaz evriminin insani bir yönde olduğuna ve sosyal idealizm ile yüksek dinler arasında samimi bir bağ olduğuna inanmak için iyi sebepler var. Bu genellemenin iki nedeni var. Dikey gelişmenin her başarılı adımında sosyal hayat daha karmaşık hale gelir ve grupların birliklerini ve etkinliklerini sürdürebilmeleri için üyelerinin sarsılmaz bağlılığına daha çok hükmetmeleri gerekir. Bundan ötürü evrim sürecindeki din, kriz zamanlarında gitgide bireyin kendini geri planda tutan bağlılığına vurgu yapmak durumunda kalmıştır. Sosyal hayatın karmaşıklığı arttıkça, grubun üyelerinden eksiksiz çalışma ve tam bir adanmışlık talebinin yarattığı krizler de artar. Böylece sonunda çalışma yaşamına ve grubunun iyiliğı için kendini feda etmeye dair vurgusundan kurtulana kadar dikey evrimindeki din gittikçe daha sosyal hale gelir. Grup klan ve kabileden insanlığa genişlediğinde, dinin teşvik ettiğı kendini adama üst nesnesi sonunda insanlığın tamamına ulaşınca kadar dinin de kabileye daha az ama insanlığa daha fazla bağlı olması gerekir.

III. Sorgulamalar ve Sorunlar

1. Sosyal Kontrol ve İnsan Doğası

Toplum şu ana kadar onu oluşturan bireylerden ayırt edilebildiği sürece o bireyler için bir zihin görevi görür. Bireysel insandaki zihin gibi toplum da bir kontrol örgütüdür. Hayvandaki aklın kanıtı yeni koşullara uyum sağlayabilmesidir. Her insan grubunun bir toplum oluşturabileceğinin kanıtı grubun tutarlılık içinde bir birim olarak hareket etmesidir. Bunu şu takip eder: Sosyal kontrol üzerine literatür bu terimin en genişletilmiş haliyle yazılmış olan ve toplum konusunda temel olan her şeyi kapsar. Uygun bir sosyal kontrol çalışmasına dâhil edilmesi gereken "İnsan Doğası", "Etkileşim" ve farklı biçimleri olarak "Çatışma", "Uyum sağlama" ve "Asimilasyon" gibi meseleler başka çalışmalarda ele alınmıştır. Bu başlık temel olarak sosyal kontrolün evrensel olarak ifade bulduğu üç spesifik biçimi içeriyor: "tören", "kamuoyu" ve "hukuk" ile sağlanan sosyal kontrol.

Sosyoloji, Edward Alsworth Ross'a grubun dayanışmasının kendini gösterdiği tüm özgün biçimleri içerecek kadar geniş, genel bir terim yaratmış olması dolayısıyla minnettardır. Onun 1906'da konuyla ilgili basılan göz alıcı çalışması sosyal kontrol terimini popüler hale getirdi. Böyle genel, özet bir açıklamanın malzemesi Sumner tarafından çoktan bir araya getirilmiş ve 1906'da *Folkways* [Görenekler] eserinde basılmıştı. Bu çalışma, sistematik olmayan karakterine rağmen hâlâ insan doğası ve sosyal ilişkiler konusunda İngilizce yazılan en mahir inceleme ve en düşündürücü iddia olarak görülmelidir.

Diğer yandan olgular ve literatür hakkında daha sistematik ve derinlemesine bir inceleme Hobhouse'un *Morals in Evolution* [Ahlâkın Evrimi] çalışmasıdır. Hobhouse'tan sonra en önemli yazar, 1906'da yayınlanan çalışması *The Origin and Development of the Moral Ideas* [Ahlâki Fikirlerin

Kökeni ve Gelişimi] ile Westermarck'tır. Westermarck alanında bir öncüydü.

2. Sosyal Kontrolün Temel Biçimleri

Sosyal kontrolün temel biçimleri hususundaki literatür törenler, tabular, mitler, prestij ve liderlik ile ilgili eserleri içerir. Bunlar temel olarak nitelendirilir, çünkü özgün doğanın her yerinden rastlantısal olarak ortaya çıkmıştır. Gelenekselleşmiş biçimi, şimdi bulduğumuz haliyle tekrarlanması ve bir kuşaktan öbürüne, bir kültürel gruptan diğerine aktarılması sırasında ortaya çıkmıştır. Uzun zaman boyunca geniş alanlarda aktarılmış olmaları onların temel insan dürtülerinin doğal birer aracı olduğunun göstergesidir.

Mit ve prestij kadar liderlik de duygusal bir durumdur. Doğal liderler asla seçilmezler ve liderlik genel olarak mantıkla kontrol edilebilecek bir konu değildir.

Tören, sosyal ritüel ve moda hususundaki eserler sistemli olgu çalışmalarının mukayesesini içerir. Herbert Spencer'ın "Ceremonial Government" [Törensel Kontrol] başlığı, sosyal biçimleri grubun bakış açısansa bireyselin bakış açısıyla yorumlarken, hâlâ bu alandaki tek geçerli araştırmadır.

Etnoloji ve folklor, ilkel gelenekler hakkında dev miktarda bilgi biriktirdi, ancak bunlar hâlâ insan doğası ve sosyal hayatla ilgili daha yeni çalışmaların bakış açısıyla yorumlanmadı. En önemli seçkiler Frazer'ın *Golden Bough* [Altın Dal] ve *Totemism and Exogamy* [Totemizm ve Egzogami] çalışmalarıdır. Crawley'in *The Mystic Rose* [Gizemli Gül] çalışması, bilimsel araştırma anlamında Frazer'ın *Golden Bough*'u gibi bir başyapıt değildir, ancak yine de fikir verici ve ilginçtir.

Prestij ve tabu temel insan özelliklerini temsil eder; bunların önemi hiçbir zaman sadece şimdiye kadar gözlemlenen ve üzerinde çalışılan ilkel insan hayatıyla sınırlı değildir.

Liderlik üzerine var olan literatür, liderin sosyal yapılanma ve sosyal süreç içinde bir unsur olarak önemini vurgulamaya yararken, kalıcı bilimsel değere sahip olmayacak kadar yüzeysel bir incelemeye dayanır. Liderliğin incelenmesi için uygun yöntemler formüle edilmemiştir. Genelde yine de liderliğin içinden çıktığı sosyal grupla bağlantı içinde çalışılması gerektiği ve her tür grubun farklı tür bir lideri olacağı açıktır. Peygamber, ajitatör ve siyasi efendi, hakkında şimdiden üzerinde çalışılabilecek ve yorumlanabilecek araştırma verileri bulunan lider türleridir. Bir liderlik çalışması şair, rahip, kabile şefi ve çete lideri gibi daha genel tiplerle ek olarak sosyal hayatın daha özgün alanlarındaki mahalle kaptanı, müteşebbis, banker, futbol koçu ve topluluk lideri gibi liderlikleri de içermelidir.

3. Kamuoyu ve Sosyal Kontrol

Kamuoyu, Burke'nin söylediği şekliyle "dördüncü güç", takdir edilmiş ancak incelenmemiştir. Eski Roma özdeyişi *Vox populi, vox dei*, kamuoyunun nihai otorite makamı olarak tanınmasıdır. Kamuoyu başka yerlerde genel irade olarak tanımlanmıştır. Rousseau, genel iradenin bir sorunun, kamu tartışmasının bölücü etkileri olmaksızın sorulduğu, bir plebisit ile en iyi şekilde ifade edildiğini düşünmüştür. İnsan doğasının doğal dürtüleri, tartışmayı ve düşünmeyi takip eden hesaplanmış kişisel çıkardan daha değişmez ve faydalı kararlara yönelecektir. 19. yüzyılın ikinci yarısının John Stuart Mill gibi İngiliz liberalleri tartışma ve ifade özgürlüğünü, özgür bir toplumun nefesi olarak gördüler ve bu gelenek bize yeni deneyimlerimizle biraz sarsılmış ancak esas itibarıyla eksiksiz geldi.

Reklamcılığın ve propagandanın gelişmesi özellikle Dünya Savaşı sırasında ve savaştan bu yana geleneksel basın özgürlüğü bakımından birçok kaygının ortaya çıkmasına neden oldu. Walter Lippmann'ın duyarlı kısa çalışması *Liberty and The News* [Özgürlük ve Haberler], tüm

problemi yeni bir biçimde ortaya koydu ve yepyeni bir gözlem ve çalışma alanına dikkat çekti.

De Tocqueville *Democracy in America* [Amerika'da Demokrasi] çalışmasında ve James Bryce *American Commonwealth* [Amerikan Ulusu] çalışmasında ABD'de siyasi kanunun rolü konusunda önemli makul gözlemlerle katkı sağladılar. Kamuoyunu sosyal bir olgu olarak tanımlama ve objektif olarak çalışma konusunda İngilizcedeki önemli girişimler A.V. Dicey'in *Law and Opinion in England in the Nineteenth Century* [19. Yüzyılda İngiltere'de Hukuk ve Düşünce]" çalışması ve A. Lawrence Lowell'in *Public Opinion and Popular Government* [Kamuoyu ve Halk Hükümeti] adlı çalışmasıdır. Dicey'nin çalışması 19. yüzyılla ve İngiltere ile sınırlı olmasına rağmen gerçekleri analiz edişi, genel olarak kamuoyunun doğasına ilişkin yeni bir bakış sağladı. İngiltere'de basın ve parlamenter yönetim arasındaki yakın ilişki Michael Macdonagh'ın tarih monografisi olan *The Reporters Gallery*'de [Muhabirin Galerisi] ortaya konuldu.

4. Hukuki Kurumlar ve Kanun

Kamu hukuku, topluluğun çatışma ile mücadele çabasından ortaya çıktı. Mahkemeler kararlarını verirlerken önce içtihatlarla, ardından sağduyuya dayanıyorlardı. İkinci kanunun eşit şekilde uygulanması gerektiğini, ilki ise hukuki uygulamanın tutarlı olması gerektiğini gösterdi. Post der ki:

"Adalet duyguları temel olarak; bir kişi tarafından bir adaletsizlik tecrübe edildiğinde duyulan öfke duygularıdır, kişinin yanlış yapmaya eğilim duyduğunda oluşan korku duygusudur, kişi bir yanlış yaptığında duyduğu pişmanlık duygusudur. Öfkeye intikam isteği eşlik eder, pişmanlığa arınma arzusu, ilki intikam eylemine doğru meyleder, ikincisi bedel ödemeye... Bireylerin adalet yargıları tamamlanmış yargılar değildir; tanımlanmamış doğ-

ru ve yanlış hissinden temelini alır. Bireyin bilincinde doğru ve yanlışın bir adalet yargısı oluşturan her bir durumu içeren standardı yoktur. Bireyi neyin doğru neyin yanlış olduğunu beyan etmeye iten, basit bir içgüdüdür.”¹

Eğer bu dürtüler adli teşkilatın uğraşması gereken unsurlarsa, mahkemelere tartışmasız şekilde hâkim olan hukuki dürtü bundan oldukça farklı bir şeydir. Mahkemeler kanunun uygulanmasında her şeyin ötesinde kesin olarak tutarlılığa ulaşmayı aradılar. Bu İngiliz hukukunun eski bir ilkesidir: “Kanunun kesin olması, adil olmasından daha iyidir.”²

Hukuki kavrayışa göre, bir vakada verilen hüküm benzer her vakada verilmelidir. Sürekli artan sayıdaki vakalarda bu tutarlılığı koruma çabasıyla mahkemeler prensipleri gittikçe genel ve soyut olarak formüle etmeye, ayrımları ve incelikleri genişleterek hukuki kurgu ile hareket etmeye yöneldi. Hukuku mantıklı ve tutarlı bir sistem haline getirmek için tüm bu çaba, hukukun din gibi doğal bir tarihi olduğu ve dil gibi bir büyüme ve çökme sürecinden geçtiği fikri karşısında tutarsızdı. Karşılaştırmalı hukuk bilimi sadece son yıllarda hukuk fakültelerinde kendine yer bulabildi. Her ne kadar hukuk tarihi konusunda geniş bir literatür bulunsa da Maine’in 1861 tarihli *Ancient Law* [Antik Hukuk] çalışması bu alanda İngiliz dilinde yapılan klasik çalışmadır.

Daha yakın zamanda “hukuki etnoloji” adlı bir ekol ortaya çıktı. Bu çalışmaların amacı hukukun tarihi gelişimini

¹ Albert H. Post, *Evolution of Law: Select Readings on the Origin and Development of Legal Institutions*, Vol. II, “Primitive and Ancient Legal Institutions,” Derleyen: Albert Kocourek ve John H. Wigmore; Almanca’dan çeviren: Thomas J. McCormack. Section 2, “Ethnological Jurisprudence,” s. 12. (Boston, 1915.)

² James Bryce’ten alıntı, “Influence of National Character and Historical Environment on Development of Common Law,” annual address to the American Bar Association, 1907, *Reports of the American Bar Association*, XXXI (1907), 447.

takip etmek değil, tecrit edilmiş ilkel topluluklarda kullanılan biçimleriyle her halkın hukuki kurumlarında ortak olan dürtüleri ve uygulamaları daha sade ifadesiyle ortaya çıkaracak veriyi aramaktı. *Select Readings on the Origin and Development of Legal Institutions* [Hukuki Kurumların Kökeni ve Gelişimi Üzerine Seçilmiş Okumalar]’ın yeni ciltlerinden birinin önsözünde editörler şu açıklamaya cüret etti: Bu ciltlerin içerdiği sosyolojiden gelen verinin haklı görülebilmesi için hukuki geleneğe aykırı olarak hukukun kendisi sadece sosyal bir olgu olarak ve kendi içinden çıktığı insan kullanımından, ihtiyaçlarından ve gücünden ayrı anlaşılmaması gerekir. Yargıç Holmes’ün kanunu “muhteşem bir antropoloji belgesi” olarak tanımlaması bu pozisyonu destekler görünüyor.

Hukuk, kökenine indiğimizde din ile bağlantılıdır. İlk kamu hukuku dini tabuların dayattıklarıdır, törensel arınmalar ve bedel ödeme, toplumu tanrıların öngördüğü ritüellere karşı yapılan istemsiz saygısızlık ya da reddetme karşısında gelecek ilahi cezalandırmadan korumak niyetiyle yapıldı. Bunlar topluluğun tamamı tarafından cezalandırılan ilk suçlardı. Çünkü bu suçları cezalandırmamak ya da arındırmamak karşısında topluluğun bütün halinde felaketle karşı karşıya kalacağından endişe edilirdi.

Maine der ki; eski hukuk algısı ya da Yunanlar arasında var olan yaşam kuralları Homeros’un *Themis* ve *Themistes* hikâyesinde görülebilir:

“Bir kral bir tartışmayı bir cezayla karara bağladığında yargının doğrudan ilhamın sonucu olduğu varsayıldı. Krallara veya en yüce krallar olan tanrılara hukuki ödüller sunan kutsal vekil *Themis*’ti. Kavramın tuhaflığı çoğul olarak kullanılmasından gelir. İlahi olarak yargıca dikte ettirilen *Themis*’in çoğulu olan *Themistes*, kendisi ödülüdür. Krallar sanki kullanılmaya hazır *Themistes* ile dolu bir depoları varmış gibi konuşur. Ancak bunların kanun değil yargı olduğunun ayırımına kesin şekilde varılmalıdır. Bay Grote *History of Greece* [Yunanistan’ın Tarihi] kitabında

der ki: Zeus ya da dünyanın insan kralı kanun yapıcı değil, yargıçtır. Themistes ile desteklenmiştir ancak kendilerine yukarıdan gelen inançla tutarlı olarak, herhangi bir prensibe bağlı oldukları düşünülmemelidir. Onlar ayrı, tecrit edilmiş yargıçlardır.”¹

Sadece yakın zamanda kilisenin ve devletin görevlerinin kademe kademe birbirinden ayrılmasıyla hukuki kurumlar tamamen seküler bir yapı kazandı. Bir taraftan dinle, diğer taraftan hukukla temsil olunan sosyal alana toplumun otoritesini dayandırdığı ve iradesini bireysel üyeleri üzerinde kullandığı her türlü müeyyide ve süreçler dâhildir.

¹ Henry S. Maine, *Ancient Law. Its connection with the early history of society and its relation to modern ideas*, ss. 4-5. 14th ed. (Londra, 1891.)

Seçili Kaynakça

I. SOSYAL KONTROL VE İNSAN DOĞASI

(1) Maine, Henry S. *Dissertations on Early Law and Custom*. New York, 1886.

(2) Kocourek, Albert, ve Wigmore, John H. (Ed.) *Evolution of Law. Select readings on the origin and development of legal institutions*. Cilt I, *Sources of Ancient and Primitive Law*. Cilt II, *Primitive and Ancient Legal Institutions*. Cilt III, *Formative Influences of Legal Development*. Boston, 1915.

(3) Sumner, W. G. *Folkways. A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals*. Boston, 1906.

(4) Letourneau, Ch. *L'Évolution de la morale*. Paris, 1887.

(5) Westermarck, Edward. *The Origin and Development of the Moral Ideas*, 2 cilt. Londra, 1906-8.

(6) Hobhouse, L. T. *Morals in Evolution*. Yeni baskı. *A study in comparative ethics*. New York, 1915.

(7) Durkheim, Émile. *The Elementary Forms of the Religious Life. A study in religious sociology*. Fransızcadan çeviren J. W. Swain. Londra, 1915.

(8) Novicow, J. *Conscience et volonté sociales*. Paris, 1897.

(9) Ross, Edward A. *Social Control. A survey of the foundations of order*. New York, 1906.

(10) Bernard, Luther L. *The Transition to an Objective Standard of Social Control*. Chicago, 1911.

II. SOSYAL KONTROLUN BASİT BİÇİMLERİ

A. Liderlik

(1) Woods, Frederick A. *The Influence of Monarchs. Steps in a new science of history*. New York, 1913.

(2) Smith, J. M. P. *The Prophet and His Problems*. New York, 1914.

(3) Walter, F. *Die Propheten in ihrem sozialen Beruf und das Wirtschaftsleben ihrer Zeit. Ein Beitrag zur Geschichte der Sozialethik*. Freiburg-in-Brigau, 1900.

(4) Vierkandt, A. "Führende Individuen bei den Naturvöl-

kern," *Zeitschrift für Sozialwissenschaft*, XI (1908), 542-53, 623-39.

(5) Dixon, Roland B. "Some Aspects of the American Shaman," *The Journal of American Folk-Lore*, XXI (1908), 1-12.

(6) Kohler, Josef. *Philosophy of Law*. (Albrecht'in çevirisi.) "Cultural Importance of Chieftainry." "Philosophy of Law Series," Cilt XII. [Evolution of Law'da yeniden basıldı, II, 96-103.]

(7) Fustel de Coulanges. *The Ancient City*, Kitap III, Başlık ix, "The Government of the City. The King," ss. 231-39. Boston, 1896.

(8) Leopold, Lewis. *Prestige. A psychological study of social estimates*. Londra, 1913.

(9) Clayton, Joseph. *Leaders of the People. Studies in democratic history*. Londra, 1910.

(10) Brent, Charles H. *Leadership*. New York, 1908.

(11) Rothschild, Alonzo. *Lincoln: Master of Men. A study in character*. Boston, 1906.

(12) Mumford, Eben. *The Origins of Leadership*. Chicago, 1909.

(13) Ely, Richard T. *The World War and Leadership in a Democracy*. New York, 1918.

(14) Terman, L. M. "A Preliminary Study of the Psychology and Pedagogy of Leadership," *Pedagogical Seminary*, XI (1904), 413-51.

(15) Miller, Arthur H. *Leadership. A study and discussion of the qualities most to be desired in an officer*. New York, 1920.

(16) Gowin, Enoch B. *The Executive and His Control of Men. A study in personal efficiency*. New York, 1915.

(17) Cooley, Charles H. "Genius, Fame and the Comparison of Races," *Annals of the American Academy*, IX (1897), 317-58.

(18) Odin, Alfred. *Genèse des grands hommes, gens de lettres français modernes*. Paris, 1895. [Bkz. Ward, Lester F., *Applied Sociology, for a statement in English of Odin's study*.]

(19) Kostyleff, N. *Le Mécanisme cérébral de la pensée*. Paris, 1914. [Roman yazarı şair ve yazarların ilham mekanizması üzerine bir çalışmadır.]

(20) Chabaneix, Paul. *Physiologie cérébrale. Le subconscient chez les artistes, les savants, et les écrivains*. Bordeaux, 1897-98.

B. Tören, Töre, ve Gelenek

(1) Spencer, Herbert. *The Principles of Sociology*, Bölüm IV, "Ceremonial Institutions." Cilt II, ss. 3-225. Londra, 1893.

(2) Tylor, Edward B. *Primitive Culture. Researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art, and custom.* Başlık xviii, "Rites and Ceremonies," ss. 362-442. New York, 1874.

(3) Frazer, J. G. *Totemism and Exogamy. A treatise on certain early forms of superstition and society.* 4 cilt. Londra, 1910.

(4) Freud, Sigmund. *Totem and Taboo. Resemblances between the psychic life of savages and neurotics.* Almancadan çeviren A. A. Brill. New York, 1918.

(5) James, E. O. *Primitive Ritual and Belief. An anthropological essay.* R. R. Marett'in önsözüyle. Londra, 1917.

(6) Brinton, Daniel G. *The Religious Sentiment: Its Source and Aim. A contribution to the science and philosophy of religion.* Başlık. vi, "The Cult, Its Symbols and Rites," ss. 197-227. New York, 1876.

(7) Frazer, J. G. *Golden Bough. A study in magic and religion.* Bölüm VI, "The Scapegoat." 3. baskı. Londra, 1913.

(8) Nassau, R. H. *Fetishism in West Africa. Forty years' observation of native customs and superstitions.* New York, 1907.

(9) Hubert, H., and Mauss, M. "Essai sur la nature et la fonction de sacrifice," *L'Année sociologique*, II (1897-98), 29-138.

(10) Farnell, L. R. *The Higher Aspects of Greek Religion.* New York, 1912.

(11) — —. *The Cults of the Greek States.* 5 cilt. Oxford, 1896-1909.

(12) — —. "Religious and Social Aspects of the Cult of Ancestors and Heroes," *Hibbert Journal*, VII (1909), 415-35.

(13) Harrison, Jane E. *Prolegomena to the Study of Greek Religion.* Cambridge, 1903.

(14) De-Marchi, A. *Il Culto privato di Roma antica.* Milano, 1896.

(15) Oldenberg, H. *Die Religion des Veda.* Bölüm III, "Der Cultus," ss. 302-523. Berlin, 1894.

C. Tabu

(1) Thomas, N. W. Article on "Taboo" içinde *Encyclopaedia Britannica*, XXVI, 337-41.

(2) Frazer, J. G. *The Golden Bough. A study in magic and religion.* Part II, "Taboo and the Perils of the Soul." Londra, 1911.

(3) Kohler, Josef. *Philosophy of Law.* "Taboo as a Primitive Substitute for Law." "Philosophy of Law Series," Cilt XII. Boston, 1914. [Evolution of Law'da yeniden basıldı, II, 120-21.]

- (4) Crawley, A. E. "Sexual Taboo," *Journal of Anthropological Institute*, XXIV (Londra, 1894), 116-25, 219-35, 430-45.
- (5) Gray, W. "Some Notes on the Tannese," *Internationales Archiv für Ethnographie*, VII (1894), 232-37.
- (6) Waitz, Theodor, ve Gerland, Georg. *Anthropologie der Naturvölker*, VI, 343-63. 6 cilt. Leipzig, 1862-77.
- (7) Tuchmann, J. "La Fascination," *Mélusine*, II (1884-85), 169-175, 193-98, 241-50, 350-57, 368-76, 385-87, 409-17, 457-64, 517-24; III (1886-87), 49-56, 105-9, 319-25, 412-14, 506-8.
- (8) Durkheim, É. "La prohibition de l'inceste et ses origines," *L'Année sociologique*, I (1896-97), 38-70.
- (9) Crawley, A. E. "Taboos of Commensality," *Folk-Lore*, VI (1895), 130-44.
- (10) Hubert, H., ve Mauss, M. "Le Mana," *L'Année sociologique*, VII (1902-3), 108-22.
- (11) Codrington, R. H. *The Melanesians. Studies in their anthropology and folklore*. "Mana," pp. 51-58, 90, 103, 115, 118-24, 191, 200, 307-8. Oxford, 1891.

D. Mitler

- (1) Sorel, Georges. *Reflections on Violence*. Başlık iv, "The Proletarian Strike," ss. 126-67. Fransızcadan çeviren T. E. Hulme. New York, 1912.
- (2) Smith, W. Robertson. *Lectures on the Religion of the Semites*. "Ritual, Myth and Dogma," ss. 16-24. Yeni baskı, Londra, 1907.
- (3) Harrison, Jane E. *Themis. A study of the social origins of Greek religion*. Cambridge, 1912.
- (4) Clodd, Edward. *The Birth and Growth of Myth*. *Humboldt Library of Popular Science Literature*. New York, 1888.
- (5) Gennep, A. van. *La Formation des légendes*. Paris, 1910.
- (6) Langenhove, Fernand van. *The Growth of a Legend. A study based upon the German accounts of francs-tireurs and "atrocities" in Belgium*. J. Mark Baldwin'in önsözüyle. New York, 1916.
- (7) Case, S. J. *The Millennial Hope*. Chicago, 1918.
- (8) Abraham, Karl. *Dreams and Myths*. Almanca'dan çeviren W. A. White. "Nervous and Mental Disease Monograph Series," No. 15. Washington, 1913.
- (9) Pfister, Oskar. *The Psychoanalytic Method*. Almancadan çeviren C. R. Payne. Ss. 410-15. New York, 1917.
- (10) Jung, C. G. *Psychology of the Unconscious. A study of the*

transformations and symbolisms of the libido. A contribution to the history of the evolution of thought. Almancadan çeviren Beatrice M. Hinkle. New York, 1916.

(11) Brinton, Daniel G. *The Religious Sentiment: Its Source and Aim. A contribution to the science and philosophy of religion.* Başlık v, "The Myth and the Mythical Cycles," ss. 153-96. New York, 1876.

(12) Rivers, W. H. R. "The Sociological Significance of Myth," *Folk-Lore*, XXIII (1912), 306-31.

(13) Rank, Otto. *The Myth of the Birth of the Hero. A psychological interpretation of mythology.* "Nervous and Mental Disease Monograph Series," No. 18. Almancadan çevirenler Drs. F. Robbins ve Smith E. Jelliffe. Washington, 1914.

(14) Freud, Sigmund. "Der Dichter und das Phantasieren," *Sammlung kleiner Schriften zur Neurosenlehre.* 2. baskı. Viyana, 1909.

III. KAMUOYU VE SOSYAL KONTROL

A. Kamuoyu Çalışması için Malzemeler

(1) Lowell, A. Lawrence. *Public Opinion and Popular Government.* New York, 1913.

(2) Tarde, Gabriel. *L'Opinion et la foule.* Paris, 1901.

(3) Le Bon, Gustave. *Les Opinions et les croyances; genèse-évolution.* Paris, 1911. [Kamuoyu, eğilim vb. oluşumunu tartışır.]

(4) Bauer, Wilhelm. *Die öffentliche Meinung und ihre geschichtlichen Grundlagen.* Tübingen, 1914.

(5) Dicey, A. V. *Lectures on the Relation between Law and Public Opinion in England during the Nineteenth Century.* Londra, 1914.

(6) Shepard, W. J. "Public Opinion," *American Journal of Sociology*, XV (1909), 32-60.

(7) Tocqueville, Alexis de. *The Republic of the United States of America.* Kitap IV. "Influence of Democratic Opinion on Political Society," ss. 306-55. 2 cilt bir arada. New York, 1858.

(8) Bryce, James. *The American Commonwealth*, Cilt II, Bölüm IV, "Public Opinion," ss. 239-64. Chicago, 1891.

(9) —. *Modern Democracies.* 2 cilt. New York, 1921.

(10) Lecky, W. E. H. *Democracy and Liberty.* New York, 1899.

(11) Godkin, Edwin L. *Unforeseen Tendencies of Democracy.* Boston, 1898.

(12) Sageret, J. "L'opinion," *Revue philosophique*, LXXXVI (1918), 19-38.

(13) Bluntschli, Johann K. Article on "Public Opinion," *Lalor's Cyclopaedia of Political Science, Political Economy and of the Political History of the United States*. Cilt III, ss. 479-80.

(14) Lewis, George C. *An Essay on the Influence of Authority in Matters of Opinion*. Londra, 1849.

(15) Jephson, Henry. *The Platform. Its rise and progress*. 2 cilt. London, 1892.

(16) Junius. (Pseud.) *The Letters of Junius*. Woodfall baskısı, John Wade tarafından düzeltili. 2 cilt. Londra, 1902.

(17) Woodbury, Margaret. *Public Opinion in Philadelphia, 1789-1801*. "Smith College Studies in History." Cilt V. Northampton, Mass., 1920.

(18) Heaton, John L. *The Story of a Page. Thirty years of public service and public discussion in the editorial columns of The New York World*. New York, 1913.

(19) *Editorials from the Hearst Newspapers*. New York, 1906.

(20) Harrison, Shelby M. *Community Action through Surveys. A paper describing the main features of the social survey*. Russell Sage Foundation. New York, 1916.

(21) Millioud, Maurice. "La propagation des idées," *Revue philosophique*, LXIX (1910), 580-600; LXX (1910), 168-91.

(22) Scott, Walter D. *The Theory of Advertising*. Boston, 1903.

B. Bir Kamuoyu Aracı Olarak Gazete

(1) Dana, Charles A. *The Art of Newspaper Making*. New York, 1895.

(2) Irwin, Will. "The American Newspaper," *Colliers*, XLVI and XLVII (1911). [21 Ocak 1911 - 29 Temmuz 1911 sayıları arasında yayınlanan on beş makalelik seri.]

(3) Park, Robert E. *The Immigrant Press and Its Control*. [Baskıda.] New York, 1921.

(4) Stead, W. T. "Government by Journalism," *Contemporary Review*, XLIX (1886), 653-74.

(5) Blowitz, Henri G. S. A. O. de. *Memoirs of M. de Blowitz*. New York, 1903.

(6) Cook, Edward. *Delane of the Times*. New York, 1916.

(7) Trent, William P. *Daniel Defoe*. Indianapolis, 1916.

(8) Oberholtzer, E. P. *Die Beziehungen zwischen dem Staat und der Zeitungspressen im Deutschen Reich. Nebst einigen Umrissen für die Wissenschaft der Journalistik*. Berlin, 1895.

(9) Yarros, Victor S. "The Press and Public Opinion," *American Journal of Sociology*, V (1899-1900), 372-82.

(10) Macdonagh, Michael. *The Reporters' Gallery*. Londra, 1913.

(11) Lippmann, Walter. *Liberty and the News*. New York, 1920.

(12) O'Brien, Frank M. *The Story of the Sun*, New York, 1833-1918. The Sun gazetesi editörü Edward Page Mitchell'in giriş yazısıyla. New York, 1918.

(13) Hudson, Frederic. *Journalism in the United States, from 1690 to 1872*. New York, 1873.

(14) Bourne, H. R. Fox. *English Newspapers*. Londra, 1887.

(15) Andrews, Alexander. *The History of British Journalism*. 2 cilt. Londra, 1859.

(16) Lee, James Melvin. *A History of American Journalism*. Boston, 1917.

IV. HUKUK VE SOSYAL KONTROL

A. Sosyolojik Hukuk Algısı

(1) Post, Albert H. *Ethnological Jurisprudence*. Almandan çeviren Thomas J. McCormack. Open Court, XI (1897), 641-53, 718-32. [Evolution of Law'da yeniden basıldı, II, 10-36.]

(2) Vaccaro, M. A. *Les Bases sociologiques. Du droit et de l'état*. Çeviren: J. Gaure. Paris, 1898.

(3) Duguit, Léon. *Law in the Modern State*. Harold Laski'nin giriş yazısıyla. Fransızcadan çevirenler Frida ve Harold Laski. New York, 1919. [Hukukun kalıtsal özelliği insanoğlunun sosyal ihtiyaçları içinde yer alır.]

(4) Picard, Edmond. *Le Droit pur*. Bölümler. 140-54. Paris, 1908. [Çeviren John H. Wigmore, "Factors of Legal Evolution" başlığıyla Evolution of Law'da yayınlandı, III, 163-81.]

(5) Laski, Harold J. *Studies in the Problem of Sovereignty*. New Haven, 1917.

(6) ——. *Authority in the Modern State*. New Haven, 1919.

(7) ——. *The Problem of Administrative Areas. An essay in reconstruction*. Northampton, Mass., 1918.

B. Eski ve İlkel Hukuk

(1) Maine, Henry S. *Ancient Law*. 14. baskı. Londra, 1891.

(2) Fustel de Coulanges. *The Ancient City. A study on the religion, laws, and institutions of Greece and Rome*. Boston, 1894.

(3) Kocourek, Albert, ve Wigmore, J. H. (Ed.) *Sources of Ancient*

and Primitive Law. "Evolution of Law Series." Vol. I. Boston, 1915.

(4) Steinmetz, S. R. *Rechtsverhältnisse von eingeborenen Völkern in Afrika und Oceanien*. Berlin, 1903.

(5) Sarbah, John M. *Fanti Customary Law. A brief introduction to the principles of the native laws and customs of the Fanti and Akan districts of the Gold Coast with a report of some cases thereon decided in the law courts*. Londra, 1904. [Evolution of Law'da yeniden basıldı, I, 326-82.]

(6) McGee, W. J. "The Seri Indians," *Seventeenth Annual Report of the Bureau of American Ethnology*, 1895-96. Bölüm I, ss. 269-95. [Evolution of Law'da yeniden basıldı, I, 257-78.]

(7) Dugmore, H. H. *Compendium of Kafir Laws and Customs*. Grahamstown, South Africa, 1906. [Evolution of Law'da yeniden basıldı, I 292-325.]

(8) Spencer, Baldwin, ve Gillen, F. J. *The Northern Tribes of Central Australia*. Londra, 1904. [Evolution of Law'da yeniden basıldı, I, 213-326.]

(9) Seeböhm, Frederic. *Tribal Custom in Anglo-Saxon Law*. Being an essay supplemental to (1) "The English Village Community," (2) "The Tribal System in Wales." Londra, 1903.

C. Hukukun Gelişiminin Tarihi

(1) Wigmore, John H. "Problems of the Law's Evolution," *Virginia Law Review*, IV (1917), 247-72. [Evolution of Law'da bir bölümü yeniden basıldı, III, 153-58.]

(2) Robertson, John M. *The Evolution of States. An introduction to English politics*. New York, 1913.

(3) Jhering, Rudolph von. *The Struggle for Law*. Almandan çeviren: John J. Lalor. 1st ed. Chicago, 1879. [Başlık i, *Evolution of Law'da yeniden basıldı*, III, 440-47.]

(4) Nardi-Greco, Carlo. *Sociologia giuridica*. Başlık viii, ss. 310-24. Torino, 1907. ["Causes for the Variation of Jural Phenomena in General," başlığıyla *Evolution of Law* için çeviren: John H. Wigmore, III, 182-97.]

(5) Bryce, James. *Studies in History and Jurisprudence*. Oxford, 1901.

(6) — —. "Influence of National Character and Historical Environment on the American Law." Annual address to the Bar Association, 1907. *Reports of American Bar Association*, XXXI (1907), 444-59.

(7) Pollock, Frederick, and Maitland, Frederic W. *The History of English Law before the Time of Edward I.* 2. baskı. Cambridge, 1899.

(8) Jenks, Edward. *Law and Politics in the Middle Ages.* Kaynakça tablosuyla birlikte. Londra, 1913.

(9) Holdsworth, W. S. *A History of English Law.* 3 cilt. Londra, 1903-9.

(10) *The Modern Legal Philosophy Series.* Association of American Law Schools komitesi tarafından baskıya hazırlandı. 13 cilt. Boston, 1911-.

(11) *Continental Legal History Series.* Published under the auspices of the Association of American Law Schools. 11 cilt. Boston, 1912-.

(12) *Select Essays in Anglo-American Legal History.* Association of American Law Schools komitesi tarafından toplandı ve baskıya hazırlandı. 3 cilt. Boston, 1907-9

Yazılı Tema Konuları

1. Sosyal Etkileşim ve Sosyal Kontrol
2. Sosyolojinin Ana Sorunu ve Ana Unsuru Olarak Sosyal Kontrol
3. Sosyal Kontrol, Kolektif Davranış ve İlerleme
4. Sosyal Kontrol Biçimi Olarak Manipülasyon ve Katılım
5. Sosyal Kontrol ve Öz-Kontrol
6. Bir Kontrol Biçimi Olarak Uyum Kurma
7. Sosyal Kontrolün Temel Biçimleri: Tören, Moda, Prestij, Tabu, vb.
8. Kontrolün Görenek, Töre, Mit, Hukuk, Eğitim ve Din gibi Geleneksel Biçimleri
9. Kontrol Biçimi Olarak Söylenti, Haber, Gerçekler, vb.
10. Mit, Efsane ve "Hayati Yalanlar"ın Kolektif Davranış Üzerine Etkisi Hakkında Örnek Olay İncelemesi
11. Kamuoyunu Kontrol Eden ve Kamuoyu Tarafından Kontrol Edilen Olarak Gazete
12. Dedikodu ve Sosyal Kontrol
13. Köy Camiasının Birincil Grubu İçinde Sosyal Kontrolün Şehirdeki İkincil Grup ile Karşılaştırılması
14. Seçilmiş Bir Toplulukta Kamuoyu İncelemesi
15. Siyasetçi ve Kamuoyu
16. Bir Sosyal Kontrol Mekanizması Olarak Sosyal Araştırma
17. Töre ve Kamuoyu Bakış Açısıyla İctihadi ve Yazılı Hukuk
18. Sosyal Değişimin Kadınların Oy Kullanması, Alkol Yasası, Köleliğin Terk Edilmesi, Doğum Kontrolü gibi Töreler, Eğilimler ve Kamuoyu Bakımından İncelenmesinin Somut Örneği
19. Bir Kontrol Aracı Olarak Kökeni ve Sağ Kalması Noktasından bir Kurumun Hayat Hikâyesi
20. Yazısız Hukuk; Bir Örnek Olay Çalışması
21. Hukuki Kurgular ve Hukuki Uygulama İçindeki İşlevleri
22. Sosyal Grup ve Devlet Otoritesinin Sosyolojisi
23. Maine'in İlkel Hukuk Düşüncesi
24. Yunanlıların Themistes Kavramı ve Bunun Solon Kanunu ile İlişkisi

Tartışma Soruları

1. Sosyal kontrol dendiğinde ne anlıyorsunuz?
2. Asli sosyal kontrol dendiğinde ne anlıyorsunuz? Asli sosyal kontrolü, kamuoyu veya hukuk aracılığıyla gerçekleştirilen sosyal kontrolden nasıl ayırt edersiniz?
3. İnsan toplumlarındaki sosyal kontrol, hayvan topluluklarındaki kontrolden nasıl farklılaşır?
4. Ahali ve kamu içerisindeki sosyal kontrolün tarihi gelimi nasıl olmuştur?
5. Grup içerisinde kontrolü sağlayan esas mekanizma nedir?
6. Bir sosyal grupta krizin gelişimi sürecini nasıl açıklarsınız? Krizin kontrol ile nasıl bir ilişkisi vardır?
7. Diktatörlük hangi koşullar altında zorunlu bir kontrol türüdür? Neden?
8. Ahali, üyelerini nasıl kontrol eder?
9. Bir kalabalık içerisindeki davranışlarınızı tanımlayıp çözümleyin. Grup kontrolünün farkında mısınız?
10. Kamudaki kontrol mekanizması nedir?
11. Tören ne şekilde bir kontrol haline gelebilir?
12. Müzik, ritim ve sanat sosyal kontrole ne şekilde dâhil olur?
13. Törenselle kontrolün aşağıdaki formlarının mekanizmasını çözümleyin:
Selamlaşma, ziyaret, dekorasyon, hitap şekilleri, hediyeler, tanışma ifadeleri.
Kullandığınız diğer törenselle kontrol türleri nelerdir?
14. Törenselle kontrol ile modanın nasıl bir ilişkisi vardır?
15. Birey için törenin nasıl bir anlamı bulunur?
16. Törenselle kontrolün değeri ve sınırı nedir?
17. Liderlik aracılığıyla kontrolü tartışırken, "prestij" den ne anlıyorsunuz?
18. Prestij hangi anlamda bir kişilik özelliği olabilir?
19. Prestij ile önyargı arasında nasıl bir ilişki vardır? Var mıdır?
20. Güneydoğu Afrika'da beyazların prestijini nasıl açıklıyorsunuz? Beyazlar diğerlerine oranla daima daha fazla prestije sahip olmuşlar mıdır?

21. Sözleşme ile tabu arasında nasıl bir ilişki vardır?
22. Neden tabu aynı anda hem "kutsal" hem de "pis" olan şeylere gönderme yapar?
23. Sosyal kontrolün sağlanmasında tabu'nun işlevi nedir?
24. Belli bir grup içerisinde tabu aracılığıyla sağlanan kontrolü tanımlayıp çözümleyin.
25. Amerikan tabularına dair verebileceğiniz örnekler nelerdir?
26. Mit aracılığıyla kontrol mekanizması nasıl çalışır?
27. "Mitler, umutlarımızın ve korkularımızın tasarımlarıdır" Freudcu arzu kavramını da kullanarak açıklayınız.
28. Bir efsanenin ortaya çıkışını nasıl açıklarsınız? Bir efsanenin ortaya çıkışını ve gelişimini çözümleyiniz.
29. Basın, mit ve efsanelerin gelişimine nasıl katkı sağlar?
30. Kamuoyu demokrasiler dışında da sosyal kontrol aracı olabilir mi?
31. Azınlık ve çoğunluk ile kamuoyu arasında nasıl bir ilişki vardır?
32. Kamuoyu ile ilgili olarak Lowell (a) etkili çoğunluk, (b) sayısal çoğunluk arasında nasıl bir ayrım yapmıştır?
33. Töre ile kamuoyu arasında nasıl bir ilişki vardır?
34. Sosyal kontrol formları ve araçları olarak kamuoyu, reklam ve propagandayı birbirinden nasıl ayırt edersiniz?
35. Sosyal kontrol ile haberler arasında nasıl bir ilişki bulunur?
36. "Haber sütunları müşterek ulaklardır." Bu ifadeye dair örnekleri tartışınız.
37. Propagandanın psikolojisini nasıl açıklarsınız?
38. Kurumlar ile töreler arasında nasıl bir ilişki vardır?
39. Kurumların sağladığı sosyal kontrolün özellikleri nelerdir?
40. Töre ile içtihat hukuku ve pozitif hukuk arasında nasıl bir ilişki vardır?
41. "Özgür Anglo-Sakson devletinde, hiçbir kral yeni bir hukuk yapamaz ancak var olan hukukun ne olduğunu dile getirebilir." Bu gerçekliğin çarpıcılığını tartışın.
42. Din, bireylerin ve grupların hareketlerini hangi farklı yollarla kontrol eder?
43. Din toplum için ilerletici mi yoksa geriletici midir?

Robert Ezra Park
Ernest Watson Burgess

Asimilasyon ve Sosyal Kontrol
Sosyoloji Bilimine Giriş II

Robert Ezra Park (1864–1944): Amerikalı kent sosyoloğu. Erken dönem Amerikan sosyolojisinde en etkin kişilerden biri olarak kabul edilir. 1914'ten 1933'e kadar Chicago Üniversitesinde çalışmış ve burada Chicago Sosyoloji Ekolünün gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Sosyoloji giriş niteliği taşıyan çalışmalarının yanı sıra insan ekolojisi, ırk ilişkileri, göç, asimilasyon, toplumsal hareketler gibi alanlarda da devrimci katkıları olmuştur.

Ernest Watson Burgess (1886–1966): Kanada doğumlu Amerikalı şehir sosyoloğu. Kanada'nın Ontario bölgesinde doğdu. Oklahoma'da Kingfisher College'da eğitim gördü. Daha sonra Chicago Üniversitesinde sosyoloji çalışmalarına katıldı. Burgess, ayrıca Amerikan Sosyoloji Derneğinin de başkanlığını yapmıştır.

ASİMİLASYON VE SOSYAL KONTROL

Sosyoloji Bilimine Giriş - II

ROBERT EZRA PARK - ERNEST W. BURGESS

“Asimilasyon kavramı, popüler kullanımda şu ana dek tanımlandığı kadarıyla anlamını göç sorunuyla olan ilişkisinden alır. Daha somut ve tanıdık terimler; soyut tabirler olan ‘Amerikalılaştırma’ ile ‘Amerikalılaştırmak’, ‘İngilizleştirmek’, ‘Almanlaştırmak’ gibi fiillerdir. Tüm bu sözcüklerin amacı, bir toplumun ya da ülkenin kültürünün, vatandaş olarak kabul edilmiş bir kimseye aktarılmasına aracı olan süreci tanımlamaktır. Asimilasyon, negatif anlamıyla ise bir ulussuzlaştırma sürecidir ve kavram bu şekli Avrupa’da kazanmıştır.”

“Sosyal kontrolün temel biçimleri hususundaki literatür törenler, tabular, mitler, prestij ve liderlik ile ilgili eserleri içerir. Bunlar temel olarak nitelendirilir, çünkü özgün doğanın her yerinden rastlantısal olarak ortaya çıkmıştır. Gelenekselleşmiş biçimi, şimdi bulduğumuz haliyle tekrarlanması ve bir kuşaktan öbürüne, bir kültürel gruptan diğerine aktarılması sırasında ortaya çıkmıştır. Uzun zaman boyunca geniş alanlarda aktarılmış olmaları temel insan dürtülerinin doğal birer aracı olduklarının göstergesidir.”

Bu çalışma, sosyal bilimlerin en önemli konu başlıklarından ikisine dair değerlendirmeleri, muazzam bir okuma metinleri derlemesi eşliğinde sunuyor. Sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin nasıl bir bütünlük gösterdiğini; kültür, dil, göç, içgüdü, tören, mit, kamuoyu, medya, hukuk, yargı, din vb. gibi pek çok çalışma alanının verilerinden ve kavramlarından yararlanmadan sosyolojiden de söz edilemeyeceğini gözler önüne seriyor.

ISBN : 978-605-9460-29-3

18 t

pinhanyayincilik.com
 /pinhanyayincilik
 /pinhankitap